

סיפורו של רופא ישראלי

מאת ד"ר גבריאל לוינסון

סיפורו של דופא ישראל

אוטוביוגרפיה
מאת ד"ר גבריאל לוינסון

עיצוב וגרפיקה חנה וגה

עיצוב כריכה דורית תבור

נדפס בחנוכה, תשע"ד (2013)

לְרוֹתִי אֶהוּבָתִי

התוכן

פרק א: התחלה מסוכנת בברלין	7
פרק ב: אנו באנו ארצה	20
פרק ג: ילדות ונעורים	24
פרק ד: אני נכנס לעולם הספורט	33
פרק ה: השנים האחרונות של המנדט הבריטי והולדת מדינת ישראל	37
פרק ו: מלחמת העצמאות	45
פרק ז: השנים הראשונות במדינה הצעירה	49
פרק ח: שנות ביה"ס התיכון, השרות הצבאי וגם קצת רומנטיקה	58
פרק ט: שנת הלימודים הראשונה באוניברסיטה ו"החופשה" שלאחריה	69
פרק י: לימודים, אהבה ומוסיקה	77
פרק יא: מזל טוב, אני מתחתן	84
פרק יב: נישואים ב"הרצה", משולבים בסטאז'	90
פרק יג: תואר ד"ר ותואר "אבא" מוענקים לי באותה שנה	97
פרק יד: תחילתו בצבא וסופו בטיול ראשון לחו"ל	105
פרק טו: דוקטורט לרותי, קצונה בצה"ל לי, ותינוקת חדשה לשנינו	112

117	פרק טז: מלחמת ששת הימים
128	פרק יז: ההשתלמות בבוסטון
	פרק יח: חיי החברה שלנו בבוסטון
134	והטיולים שערכנו
146	פרק יט: השיבה מבוסטון
155	פרק כ: מלחמת יום כיפור
163	פרק כא: התמחות בטיפול נמרץ בפיטצבורג
	פרק כב: הקמת היחידה לטיפול נמרץ
176	ב"אסף-הרופא"
190	פרק כג: פרק עצוב בו הורינו נפרדים מאתנו
198	פרק כד: "מיני שבתון"
203	פרק כה: ההווי המשפחתי בבית
216	פרק כו: שלום שלום ואין שלום
222	פרק כז: הבנות רוכשות השכלה ומקימות משפחה
232	פרק כח: נכון לעכשיו
244	פרק כט: החיים הנעימים שלי כגימלאי
254	אפילוג
256	נספחים

פרק א

הגאולה מסוכנת וברלין

נולדתי ב-11 לדצמבר בשנת 1935 בברלין, גרמניה. התקופה הקצרה שבה גרתי בבירת הרייך השלישי אינה זכורה לי, ולכן כל מה שאספר לכם על תקופה זו הם דברים

יוליוס ורוזה לוינסון הצעירים

ששמעתי מאוחר יותר מפי הוריי וקרובי משפחה אחרים. יומיים לפני לידתי חזר אבי לברלין מביקור קצר בארץ ישראל, אז פלשתינה. אמי, בהריון מתקדם מאד, עמדה בתחנת הרכבת המושלגת, וחיכתה לקבל את פניו בבואו. זאת הייתה אותה תחנת רכבת, שמאוחר יותר נשלחו דרכה הסבים שלי להשמדה. סבי וסבתי מצד אבי, יוליוס ורוזה לוינסון, נשלחו למחנה הריכוז טרזיינשטט, והסבתא האלמנה מצד אמי, אָמָה גבריאֵל, נשלחה לאושוויץ. הוריי הצליחו להיחלץ מהתופת יחד אתי, ממש ברגע האחרון, חודשים ספורים לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה.

אבי קורט נולד ב-1901 בברלין, להוריו יוליוס ורוזה-רבקה לוינסון. ארבע שנים אחריו נולדה אחותו אדית.

קורט ואדית הילדים

ליוליוס היה בית מלאכה לסינרים, שהועסקו בו כמה עובדים, ועליו הייתה פרנסתו. הוא נודע כאדם קשה ושתלטן, אך דודתי אדית סיפרה לי, שכלפיי, הנכד היחיד, הוא היה רך כחמאה ומשעשע. הוא נהג להשתובב אתי אפילו תוך כדי הליכה על ארבע, והשמעת קולות שהצחיקו אותי. בני המשפחה עמדו משתאים למראה הסב הקשוח המפגין רוך ואהבה לנכדו התינוק, וחושף שעמוק בתוך אישיותו העצורה, מסתתרים רגשות חמים המבקשים להתפרץ. סבא יוליוס היה חובב מוסיקה מושבע ובעל קול באס יפה, שאיפשר לו לשיר במקהלות ידועות בברלין. סבתי רוזה-רבקה לבית פרידלנדר הייתה ההיפך הגמור ממנו: אישה עדינה, נעימת הליכות, טובת מזג וכנועה. חבל מאד שהייתי צעיר כל כך כשחייתי במחיצת סבים אוהבים ומפנקים, ולכן אין לי אפילו בדל של זיכרון מהם. רק התמונות נשארו לי:

תמונות שלי כתינוק

יוליוס ורזה-רבקה לוינסון בבגרותם

נשאר גם פריט היקר לליבי: נרתיק קטן שכריכתו בד רקום בעבודת גובלן עדינה, ובתוכו צילומים שלי כתינוק. הנרתיק מדגים את כשרון הרקמה של הסבתא רזה, ותכולתו מבטאת את אהבתה לנכד היחיד. סופר לי שהיא הצטיינה ברקמה, והפליאה לעשות עבודות נהדרות.

הנרתיק הרקום

הוריי כמעט שלא דיברו איתי על השואה. ההלם של אנשים, שהפכו מאזרחים מכובדים בארצם לנרדפים שיש להשמידם, היה גדול יותר מדי. אולי הייתי צריך לשאול ולדובב אותם, אך אז לא עשיתי זאת, צעירים הרי עסוקים בענייניהם, ומאוחר יותר כבר לא היה את מי לשאול. מפעם לפעם צץ איזה שבב מידע על המשפחה מברלין, זה כל מה שיש.

הרי לכם סיפור קטן שאבי אהב לספר, והוא ממחיש את אופיו של סבא יוליוס:

המשפחה נסעה לבלות חופשה בפנסיון באזור כפרי. הם היו ארבעה, ההורים וילדיהם קורט ואדית. ארוחת צהריים נשלחה מהמטבח לדירת האורחים, בקערות הגשה, שמהן נוטל כל סועד את מנתו. סבא יוליוס קיבל את המשלוח, התיישב ליד המגש הגדול, וכעבור זמן מה נשמע קורא בקול רם: "רוזה רוזה, מדוע הקינוח הוגש לי בארבע צלוחיות נפרדות?!". התברר שיווליוס, בעל התיאבון הבריא, אכל את המנות הראשונות והמנות העיקריות של כל ארבעת בני המשפחה. לפחות הקינוחים ניצלו...

דודה אדית סיפרה שאָמָה הייתה עתירת מעלות, וגם הצטיינה באפיית עוגות משובחות, שנראו כאילו הן מעשי ידיו של קונדיטור-שף. היא ציפתה למחמאה מבעלה, כשאכל מהעוגה שלה, אך זו לא הגיעה. כששאלה אם העוגה טעימה לו, הוא ענה: "אם אינני אומר דבר, סימן שהכל בסדר"...

אבל הוא היה ראש משפחה מסור, שהעניק לילדיו השכלה גבוהה. אבי זכה גם לחינוך מוסיקלי מעולה וניגן בפסנתר בכישרון רב וברמה כזאת, שהמורה שלו המליץ על קריירה מוסיקלית. יוליוס דחה את הרעיון, למגינת ליבו של הבן, ואמר שצריך לרכוש מקצוע בטוח לפרנסה, ולנגן רק להנאה. כך פנה אבי ללימודי רפואה, ובחר להתמחות בגניקולוגיה. הכישרון המוסיקלי אמנם גרם לו לאושר רב כל חייו, אך הוא הודה שאביו צדק, כי גם עבודתו כרופא הביאה לו סיפוק רב.

במשפחת אמי הדברים התנהלו אחרת.

אמי אֵילֶזָה נולדה בשנת 1902, בת בכורה לתיאודור ואָמָה גבריאלי. אחריה נולדו שתי אחיותיה הַנְזִי ולוֹטָה. לימים שלושתן תקראנה בישראל בשמות עבריים: עליזה, חנה ולאה.

בצילומים בעמוד הבא רואים כמה מטופחות היו הבנות לבית גבריאלי.

אָמה ותיאודור גבריאֵל
ובנותיהם
משמאל לימין: אילזה,
הנזי ולוטה

שלוש האחיות לבית גבריאֵל

על הסבא מצד אמי, תיאודור גבריאלי, אני יודע מעט מאד. לפרנסת המשפחה עבד כסוכן נוסע למכירת בדים בברלין וסביבותיה. הסבתא הייתה אשת חַיָּל, עזרה בקידום העסק וניהלה את ביתה ביד רמה. גם היא העניקה חינוך מוסיקלי לבנותיה: כולן ניגנו בפסנתר, ובביתן נערכו מפגשים מוסיקליים בימי ראשון. לאירועים אלה, שכללו גם ארוחות, הוזמנו אורחים לנגן ולהקשיב. כך הכיר אבי את אמי, בלונדית תכולת עיניים, והרקע המוסיקלי קישר ביניהם. הם ניגנו יחד יצירות לארבע ידיים בפסנתר, וסיפרו לי שהיצירה הראשונה שניגנו יחד הייתה הסימפוניה האיטלקית של מנדלסון, מעובדת לפסנתר. כך פרחו האהבה ביניהם בליווי צלילי מוסיקה. די להעיף מבט בתמונה של אמי בצעירותה, כדי לראות את יופייה שובה הלב, שתרם ל"כניעה" מוחלטת של אבי. הצירוף של מוסיקליות ויופי היה שילוב מנצח.

קורט ואילזה בתקופה הרומנטית

האהבה פורחת תחת העץ הפורח

גם על סבא תיאודור יש סיפור קטן הקשור לאוכל.

אמי היא זו שתרמה לפולקלור המשפחתי את האנקדוטה הבאה: אביה תיאודור אהב מאד לאכול שניצל בתוספת פירה תפוחי אדמה. במסגרת עבודתו נהג לבקר במסעדה מסוימת וקבועה, שהייתה אהובה עליו, ותמיד ביקש את התפריט. המלצר, שהכיר אותו, אמר לו: "מר גבריאלי, אינך צריך תפריט, הרי אתה מזמין תמיד שניצל ופירה". סבא גבריאלי עמד על שלו ודרש בתוקף את התפריט, אך כמובן שהזמין לבסוף שניצל ופירה. תסריט זה חזר על עצמו שוב ושוב...

סבא תיאודור חסך לעצמו את ימי האימה במחנות הריכוז וההשמדה מכיוון שנפטר בשנת 1937 ממחלת הסרטן, ונקבר בבית העלמין היהודי בברלין. אני נקראתי גבריאלי כדי לשמר את שם משפחתו, שמנתה שלוש בנות. עץ משפחת גבריאלי נמצא בנספחים בעמוד 257.

עד לעליית היטלר לשלטון ניסו יהודי גרמניה, ובני משפחתי ביניהם, להשתלב בעם הגרמני, והחשיבו את עצמם לגרמנים בני דת משה. אפילו השמות שלהם העידו על רצונם להיות דומים לגויים, ולא להתבלט כיהודים. אבי למשל, שלמד רפואה בפרייבורג, היה חבר באגודת הסטודנטים המקומית, ואף הזדהה עם חבריו הגרמנים ביצירת הצלקת המסורתית בלחי ליד הפה, תוך כדי תחרות סיף. החיתוך הזה, שגרמו אחד לשני במתכוון, היה מעשה מקובל בקרב הסטודנטים הגרמנים. זה נראה להם מאד גברי.

בן דודו של אבי השתתף במלחמת העולם הראשונה, כחייל-אופנוען בחיל הקשר של צבא הקיסר הגרמני. רוב יהודי גרמניה עשו כמיטב יכולתם להתחבב על הגרמנים, אבל ברגע האמת התברר שהגרמנים אינם אוהבים את היהודים, בלשון המעטה. השפל הכלכלי, שהחל בסוף שנת 1929 בארה"ב, הגיע גם לגרמניה, והתוצאה שם הייתה אבטלה של מיליונים, פשיטת רגל של אלפי עסקים, התמוטטות הבנקים, אינפלציה דוהרת, רעב וייאוש. את המצב הזה ניצלה עד הסוף המפלגה הנאציונל-סוציאליסטית, בראשותו של היטלר. למרות שהיטלר לא הסתיר את כוונותיו כלפי היהודים, היו הרבה יהודים שהצביעו בעדו! אבי סיפר, שסבא יוליוס התבטא בבית לאור המצב הכלכלי הקשה: "הבה נראה מה הוא (הכוונה להיטלר) יכול לעשות".

והוא אכן הראה.

מי יכול היה לשער שהעם התרבותי שהוציא מקרבו את טובי הסופרים, המלחינים והפילוסופים, יצמיח גם את גדולי המרצחים שידעה האנושות.

על משפחת הסבתא מצד אמי אני יודע הרבה יותר. לסבתא אָמָה לבית קפלר היו שתי אחיות ואח. כל בני המשפחה, כולל בני הזוג והילדים, צולמו בשנת 1919, לאחר גמר מלחמת העולם הראשונה, בעת בילוי חופשת קיץ בפנסיון. להלן הצילום עם פרוט השמות.

כל המשפחה בחופשה

עומדים בשורה הראשונה למעלה, משמאל לימין: **אילזה גבריאל**, **תיאודור גבריאל**, פליכס ברסלאוור, עובדת בפנסיון, פריץ קפלר, סידיני קוניקוף, **יוהנה (הנזל)** **ברסלאוור**.

יושבים בשורה האמצעית, משמאל לימין: **אמה גבריאל**, מרגרטה ברסלאוור, יוסט ברסלאוור, היינץ קפלר, טרודה קפלר, צרטה קוניקוף.

יושבים בשורה התחתונה, משמאל לימין: **הנזי גבריאל**, **לוטה גבריאל**, היינץ קוניקוף, הני קפלר, אירמה ברסלאוור.

אמה גבריאל, מרגרטה ברסלאוור, צרטה קוניקוף, ופריץ קפלר הם האחים לבית קפלר.

כל המצולמים (מלבד הוריי אמי) הצליחו לצאת מגרמניה בשנות השלושים. הם היגרו לארצות שונות, ארץ ישראל, אנגליה וברזיל, הקימו משפחות וצלחו את החיים בהתחלה מחודשת. סבתא אָמָה עצמה ביקרה בארץ ישראל בסוף שנת 1935 לרגל הולדת נכדתה הראשונה רות, בתה של לאה, צעירת בנותיה. לאה הייתה ספורטאית ומורה להתעמלות, חברה באיגוד הספורט היהודי- ציוני "בר כוכבא", ועלתה לארץ ישראל כבר בשנת 1933. כאן נישאה ללודוויג וולף, שעלה אף הוא מברלין באותו זמן, והזוג השתקע ברחובות.

רות וולף והסבתא אָמָה

לאה ולודוויג וולף

סבתא אמה חזרה לברלין לקראת הולדת הנכד השני, בנה של אילזה, בתה הבכורה. הנכד הזה הוא אני. בשנת 1941 נשלחה סבתי אמה, האשה הנהדרת הזאת, בטרנספורט של יהודי ברלין לאושוויץ.

עם עליית היטלר לשלטון בינואר 1933, החלה הגירה של רבים מיהודי גרמניה לארצות שונות, ומקום ההגירה היה תלוי בארץ שאליה קיבלו אישור כניסה. העולם הגדול לא היה נדיב במתן אשרות כניסה ליהודים, וזה נכון גם לגבי ארצות נאורות כארה"ב ואנגליה. מצבם המתדרדר של יהודי ברלין בשנים 1935 - 1939, המאבדים בהדרגה את כל היקר להם, תואר בספרים רבים שקראתי, ולאחרונה בספר "נערה מברלין" של ג'ייק ווליס סימונס. הספר מתאר את ה"קינדרטרנספורט", משלוח ההצלה של ילדים יהודים מגרמניה הנאצית לבריטניה, כאשר ההורים, ללא אשרות כניסה לארצות החופש, נשארים בגרמניה, ובסופו של דבר נשלחים למחנות ההשמדה.

בספריה שבבית הוריי בישראל מצאתי מילון גרמני-פורטוגזי שהעיד כי הוריי חשבו לקבל אשרות כניסה לברזיל, בעקבות הניסיון המוצלח של בת-דודה של אמי, יוהנה (במשפחה נקראה הנזל) ברסלאוור. בסופו של דבר הייתה משפחת לוינסון בין 60,000 יהודי גרמניה, שעלו ארצה בעלייה החמישית, אשר השפיעה רבות בכל תחומי החיים על התפתחות הישוב היהודי בארץ ישראל.

מטרת נסיעתו של אבי לפלשתינה ב-1935 הייתה להשיג רישיון עבודה כרופא בארץ ישראל. תאריך הגעתו של אבי לארץ היה קריטי, מכיוון שממשלת המנדט הבריטי הודיעה על כוונתה להגביל מאד את מתן רישיונות העבודה לרופאים שיגיעו לפלשתינה, לאחר הראשון לדצמבר 1935. את הרישיון הוא קיבל בביקורו בארץ, אבל לא היו לו ולמשפחתו אישורים לשהייה קבועה בפלשתינה, שנקראו אז סרטיפיקטים. לכן חזר לברלין, שם גרנו כולנו, הוריי, הורי אבי ואנוכי הקטן, בדירת 7 חדרים שהייתה ממוקמת בסביבות כיכר אלכסנדר. דודה אדית כבר נישאה לוויילי שיפמן, עורך דין במקצועו, ולא גרה איתנו. לפי מספר תמונות מאותה תקופה נראה לי שהייתי ילד מאושר, החי במחיצת סבא וסבתא מפנקים.

על פי עדותה של הדודה אדית, אהבתי מאד לבקר בביתה, והפלאתי לרכוב על מוט שואב האבק שלה, כעל סוס אביר, תוך כדי צהלות רמות. היא הייתה חשוכת ילדים, וההתייחסה אלי כאל בנה במשך כל ימי חייה. היא ובעלה וויילי עזבו את גרמניה לפנינו, והפליגו לארה"ב. לוויילי היו שני אחים רופאים: אחד מהם נסע אף הוא לנוי-יורק עם משפחתו, והשני עבר לפריס, שם נאלצו הוא ובני ביתו להסתתר במחבוא (תמורת ממון רב) מפני הנאצים, בזמן מלחמת העולם השנייה.

הוריי ואני, הייתי ונותרתי בן יחיד

גבי הקטן בברלין
מתוך התמונות בנרתיק הגובלן

בשנת 1935 נחקקו "חוקי נירנברג" ששללו מן היהודים את האזרחות הגרמנית, ולמעשה הוציאו אותם אל מחוץ לחוק. בין יתר חוקי הגזע שנחקקו כנגד היהודים, היה אסור לרופא יהודי לטפל בפציינטים אריים. בתחילת 1938 הואשם אבי בטיפול בנשים גרמניות ונידון לשנת מאסר. על נושא זה לא דובר בביתנו מעולם. העלבון היה כנראה קשה מנשוא. מה קרה לאבי בבית הסוהר? כיצד חיה אמי בלעדיו עם פעוט, במשך שנה, בברלין העוינת? המעט שאני יודע על תקופה נוראה זו הגיע אלי בבגרותי מבני משפחה אחרים. על המאסר עצמו שמעתי לראשונה מהנזל, כאשר ביקרה בארץ שנים רבות לאחר מכן. היא ומשפחתה ניצלו מהנאצים כי היגרו לברזיל. הנזל ואמי היו בנות דודות ראשונות (אימותיהן היו אחיות) וחברות טובות. כשאבי פתח את הקליניקה הפרטית שלו בברלין, הנזל התנדבה לשבת מפעם לפעם בחדר ההמתנה, כדי שאם תבוא פציינטית, היא תראה שהחדר איננו ריק, ויש עוד מי שמשחרר לפתחו של הרופא... על התנאים בבית הסוהר שמעתי מאוחר יותר מפי ד"ר שמעון מוזס, שאביו הרופא היה כלוא יחד עם אבי באותו בית סוהר, ומאותה סיבה.

התמונה עם ההורים והסבים

עם שחרור אבי מבית הסוהר נאמר לו מפי יודעי דבר, שהשלטונות הגרמנים שולחים מיד את המשוחררים למחנה ריכוז, ולכן רצוי לעזוב את גרמניה בהקדם האפשרי. ב-20 לאפריל 1939 עלה אבי לבדו על רכבת לשוויצריה. לפני הנסיעה הצטלמה כל המשפחה, וזו התמונה האחרונה שיש לי עם סבא וסבתא:

ב-17.8.1942 הועלו סבתא רוזה וסבא יוליוס במשלוח I/46 על רכבת מספר Da 502, ונשלחו למחנה הריכוז טרזיינשטט. דרך הצלב האדום הגיע מהם להוריי מספר קטן של מכתבים. הם מתו שם כעבור זמן לא רב, הסבתא ב-28.12.1942 והסבא ב-15.1.1943. הגרמנים הצטיינו ברישום מדויק ומסודר של קורבנותיהם.

פרטים נוספים על נסיעת אבי ברכבת מברלין לשוויצריה שמעתי מפיו. הרכבת הייתה מלאה באנשי אס-אס, תאריך הנסיעה היה יום ההולדת ה-50 של היטלר, ולכן נאלץ אבי לעיתים קרובות להצדיע במועל יד ולצעוק הייל-היטלר, יחד עם כל הגרמנים העולצים שנסעו איתו. הסיוט נגמר כאשר הרכבת עברה את הגבול לשוויצריה.

דודה אדית

לשוויצריה הגיע אבי ללא פרוטה בכיסו, מכיוון שהגרמנים אסרו על המהגרים לקחת איתם כסף. אחותו אדית, שהיגרה שנתיים קודם לכן לארה"ב, הבטיחה להעביר לו כסף לבנק השוויצרי המקומי. אבי סיפר שלמרות שלא ידע בהגיעו בערב אם הכסף אכן נמצא בבנק, מצב רוחו היה כה מרומם, שהוא החליט לפנק את עצמו במלון הכי טוב בעיר, ובארוחה היקרה ביותר. יהיה אשר יהיה! כמובן שלמחרת נמצא בבנק הכסף שנשלח מניו-יורק. על דודה אדית אפשר היה תמיד לסמוך.

לאחר נסיעה משוויצריה לעיר הנמל טריאסט שבאיטליה, עלה אבי על אוניה שהביאה אותו לנמל חיפה.

שלושה חודשים מאוחר יותר, ביולי 1939, עשינו אמי ואני את אותה הדרך כפי שעשה אבי. הזיכרון הראשון שלי מגיע עכשיו, רק ברגע הסיום של ההפלגה לארץ ישראל: אני רואה את עצמי יורד מפוחד מגובה רב, בסולם חבלים מתנדנד לצד האנייה, ומאושר להרגיש קרקע יציבה מתחת לרגליי, כאשר אני מגיע לרציף. כך ניצלנו מציפורני המפלצת הנאצית.

פרק ב

אנו באנו ארצה

אבי קורט עם גיסתו לאה וולף

מנמל חיפה נסענו ישר למקום שבו בחר אבי לחיות בארץ ישראל, וזו הייתה המושבה רחובות.

מדוע דווקא רחובות? ראשית, ברחובות כבר גרה לאה, אחות אמי, עם בעלה לודוויג וולף ובתם רות.

שנית, ברחובות היה קיים בית יולדות, וכנראה שאבי קיווה למצוא עבודה באותו מוסד, כרופא נשים ומיילד. ניסיון ההסתגלות של אבי למציאות בארץ-ישראל בא לידי ביטוי בתמונה המשותפת שלו עם דודה לאה, לבוש במכנסיים קצרים, חולצה עם שרוולים קצרים ללא עניבה וכובע רחב שוליים. זה היה שינוי מהפכני לאדם שבא מברלין, אבל את הפציינטיים שלו הוא תמיד קיבל לבוש בחליפה עם עניבת פאפיון, ומעליה החלוק הלבן. בזה הוא נשאר אירופאי גם במזרח.

קושי מסוים היה לאבי עם סוגי המשקאות שהיו מקובלים אז בארץ-ישראל, וכך הוא הגיע ביום קיץ לוהט למרכז המושבה רחובות, צומת רחוב הרצל - רחוב יעקב, שם ניצב הקיוסק המיתולוגי של גברת פורר. אבי הצמא מבקש כוס בירה קרה, שאיננה בנמצא, ומקבל במקומה את המשקה ה"לאומי" דאז - גזוז (סירופ פירות מתוק עם סודה). המשקה אינו לפי טעמו, הוא מניח אותו על דלפק הקיוסק, ואז גברת פורר אומרת לו ביידיש: "ד"ר לוינסון, טרינק דה גאזוז, דה גאנצה גאס געיט ארויס". (ד"ר לוינסון, שתה את הגזוז, כל הגז יוצא החוצה). הסיפור הזה הלך בביתנו עוד שנים רבות, ונכנס לפולקלור המשפחתי.

אבי כבר שכר מבעוד מועד ברחובות דירה שנחשבה אז גדולה (4 חדרים עם 3 מרפסות) ויועדה למגורים ולפעילות רפואית. המבנה היה בעל שתי קומות: אנחנו גרנו בקומה הראשונה, ובעלת הבית, גברת זילברשטיין לבית מקוב (ממייסדי רחובות) עם בתה אסתר, חתנה ושתי נכדותיה, התגוררו בקומה השנייה.

הוריי ואני בחלון הבית ברחוב אחד-העם

הבית, שקיים עד היום, היה במיקום אידיאלי: במרכז המושבה, שקט, קרוב לדואר, לחנויות, לבנק, למשטרה ולבית הספר. ומה שהיה הכי חשוב לי, הוא הכיל בחצרו שני גני ילדים. אחד בהנהלת אסתר "הקטנה" (מלמוד, שהייתה נמוכה) והשני בהנהלת אסתר "הגדולה" (בן-ארי, שהייתה גבוהה). כך התמזל מזלי, וכבר בימים הראשונים לשהותי בארץ-ישראל, היו לי ממש בחצר ביתי ארגז חול, נדנדה, דשא וסוכה. היו גם עצי תות גבוהים, עליהם אהבתי מאד לטפס.

תוך זמן לא רב, ועוד לפני ששלטתי בשפה העברית, התקבלתי לגן של אסתר "הגדולה". אכן קליטת העלייה שלי הייתה קלה ונעימה, אך לאבי לא הייתה הקליטה פשוטה כלל וכלל.

אני על עץ התות בחצר ביתי

עם עליית היטלר לשלטון בשנת 1933 החלה נהירה של יהודים מגרמניה לארץ-ישראל (העלייה החמישית) וחלק גדול מהעולים היו אקדמאים ורופאים. היישוב היה אז קטן, רופאים רבים התקשו למצוא מקום עבודה, וחלקם נאלץ להתפרנס ממקצועות אחרים. הניסיון הראשון של אבי למצוא עבודה כרופא היה בקופת החולים הכללית. וכך התנהל הריאיון שלו במרכז קופת החולים בתל-אביב, אצל מנהל הקופה ד"ר מאיר (על שמו בית חולים "מאיר" בכפר-סבא):

בחדר ההמתנה לד"ר מאיר חיכו עשרות רופאים המחפשים מקום עבודה. כאשר נכנס אבי לחדרו של המנהל, הוא קידם אותו בקריאות שמחה ואמר לו: ד"ר לוינסון, יש לנו בשבילך משרה כרופא כללי באחד הישובים בעמק. כששאל אותו אבי מה תהיה משכורתו, אמר לו ד"ר מאיר: מגורים ביישוב, אוכל, ומעט כסף כיס. אבי אמר "לא, תודה", וחזר מאוכזב לרחובות. בניסיון לפתח פרקטיקה רפואית פרטית ברחובות, ביקר אבי אצל מספר רופאים כלליים מקומיים, על מנת שיכירו אותו, ויישלחו לו חולים בתחומי המומחיות שלו: רפואת נשים, מיילדות, כירורגיה זעירה ואורטופדיה. את התשובה של אחד הרופאים אהב אבי לצטט: "ד"ר לוינסון, אתה רוצה להתיישב ברחובות כרופא? מוטב לך שתיקח חבל ותתלה את עצמך" ... למרות תחזית קודרת זו, התקבל אבי בברכה ברחובות. הוא הצטרף ל"קופת חולים עממית" (היום היא נקראת "מאוחדת") בתור רופא מומחה למחלות נשים וכירורגיה זעירה, ופיתח פרקטיקה פרטית ענפה לאוכלוסייה מראשון לציון ועד גדרה בדרום. גם האוכלוסייה הערבית בסביבת רחובות, בכפרים זרנוגה, קוביבה, סטריה, מרר, עקיר החדשה, ועקיר הישנה נהרה למרפאתו.

לצורך הטיפול באוכלוסייה הערבית למד אבי את שפתה. השיעור בערבית התקיים בביתנו, בקבוצה של 4 רופאים. המורה היה אליהו צורף, שמאוחר יותר היה המורה שלי

לערבית בבית הספר התיכון. הלידות בתחילת שנות הארבעים התקיימו בדרך כלל בבית היולדת, בעזרת מיילדת. אם הלידה לא התקדמה או הסתבכה, היה אבי נקרא לעזרה. לידה של בן בכפר ערבי הייתה נגמרת לעיתים קרובות ביריות שמחה באוויר, מאחורי גבו של אבי המיילד. לפעמים היה אבי מוזמן ל"חפלה" בכפר ולוקח אותי עמו לחגיגה. עד היום נשאר בפי טעם היונים הממולאות שאכלתי שם.

היום, שנים רבות לאחר התקופה שתיארתי, אני עדיין פוגש נשים בעירי שמספרות על עצמן, ועל אימותיהן שיוולדו או טופלו בהצלחה על ידי אבי. גם גברים מספרים על טיפול כירורגי או אורטופדי שנתן להם. הוא היה רופא מאד מוערך ומקובל בעירנו, ורבים שיחרו לפתחו.

לגבי האוכלוסייה הערבית: מיד לאחר מלחמת ששת הימים, כאשר הגבול לרצועת עזה נפתח, הגיעו למרפאתו של אבי עשרות ערבים שגרו לפני מלחמת העצמאות בכפרים הערביים בסביבות רחובות, ועכשיו שוב פנו לקבל אצלו עזרה רפואית. הם זכרו את הטיפול הטוב שהעניק להם.

במעלה רחוב בנימין היה בית יולדות שהוחזק בתחילה בידיים פרטיות, אך הרופא שהיה בעל המקום וגם המיילד, ברח ונעלם עם הכסף ששילמו לו נשים בהריון, כדמי קדימה לקראת הלידה הצפויה. אבי נקרא לדגל למלא את מקומו, ובמשך תקופה קצרה יילד את נשות רחובות והסביבה ללא תמורה. רק מאוחר יותר עבר בית היולדות לידי

אבי ואָמִי במרפאה הביתית

קופת החולים הכללית. חלק גדול מההצלחה של אבי בתור רופא יש ליחס גם לעזרתה הרבה של רעייתו. אמי עליזה עבדה בברלין, עד לנישואיה בשנת 1931, כמזכירה בחברת ספנות. ללא השכלה רפואית פורמלית היא שימשה כאחות עזר לאבי בכל הטיפולים: השכיבה את החולות על הכיסא הגינקולוגי, הזריקה, הכינה את המכשירים הכירורגיים, עזרה בקיבוע השברים, טפטפה את נוזל האתיל-כלוריד על פני המורדמים, ועוד ועוד. אבי לימד אותה כל זאת, היא הייתה תלמידה מוכשרת והתאימה מאד להיות עזר כנגדו. בנוסף לפעילותה כאחות לצד אבי, היא ניהלה את המזכירות של המרפאה הביתית, שימשה "כותל מערבי" לחולות המוטרדות בבעיותיהן הרפואיות ונתנה להן עצות. כבר נאמר, "בבית הרב גם השפחה פוסקת הלכה"...

פרק ג

ילדות ונעורים

כאמור, ההתאקלמות שלי כעולה חדש בארץ הייתה מהירה ומהנה. שיחקתי עם רות בת-דודתי, אליה הצטרפה אחותה נורית, שנולדה אחריה לדודים לאה ולדוויג וולף, וגם רכשתי לי חברים.

אני עם רות ונורית וולף

מלבד דודה לאה הייתה לאמי אחות נוספת, דודתי חנה, שכולנו קראנו לה הנזי. (לא בלבב עם בת הדודה של אמי, הנזל שגרה בחו"ל). גם היא עלתה לפלשתינה מיד לאחר עליית היטלר לשלטון, ובתקופת רווקותה גרה אף היא ברחובות. היא הייתה תופרת במקצועה, ובתור ילד אהבתי לבקר בדירתה הקטנה שליד בניין משטרת רחובות, שם קיבלתי תמיד טבליות שוקולד. בעיקר אהבתי לאסוף את הסיכות והמחטים מרצפת החדר, בעזרת מגנט גדול שהיה ברשותה - זה היה בעיניי פלא אמיתי. הנזי הייתה גם פסנתרנית מצוינת, וניגנה עם אבי יצירות פסנתר לארבע ידיים, כי לאמי כבר לא היה זמן להתאמן ולנגן עם אבי כבעבר.

הנזי התחתנה בשנות הארבעים המוקדמות עם הנרי פישמן ועברה לגור בירושלים. הנרי היה פסנתרן ונגן עוגב, ולפני עלייתו ארצה ניגן בבתי קולנוע בתקופת הסרט האילם. בארץ התקשה להתפרנס, עבד במקצועות שונים וגם כפסנתרן בבתי קפה. לבסוף קיבל משרה קבועה כפסנתרן בקבוצת נגינה על אניית נוסעים, שנמל הבית שלה היה בחיפה, ולכן עברה משפחת פישמן, שהתרחבה עם הולדת הבת עידית, לחיפה.

משפחת פישמן

מאז עלייתנו ארצה גרנו ברחוב אחד העם, שהיה מקביל לרחוב הראשי הרצל, אבל שקט ורגוע. מכוניות פרטיות כמעט ולא היו אז לתושבים (לאבי הייתה מכונית פורד ישנה) ולכן היה אפשר לשחק כדור-רגל שכונתי על הכביש. אך אליה וקוץ בה: ברחוב לכל אורכו גרו 4 רופאים בעלי פרקטיקה פרטית בביתם, ומובן שמשחקי כדור הרגל הרועשים הפריעו להם מאד. כך יצא שהתחלנו את המשחק בקצה הצפוני של הרחוב, וכאשר הרופא ה"צפוני" גירש אותנו ירדנו קצת דרומה, ואז גירש אותנו רופא אחר, וכך הלאה והלאה, עד שהגענו לקצה הדרומי ביותר בסוף הרחוב, פינת רחוב יעקב.

חיי התנהלו על מי מנוחות, ולאחר שנתיים בגן אסתר "הגדולה" עליתי לכיתה א' ולמדתי בסניף של בית הספר העממי (היום נקרא ביה"ס על שם משה סמילנסקי) ברחובות. באותה תקופה לא היו הסעות של ההורים (מחוסר מכוניות...) והתלמידים צעדו ברגל, ללא ליווי, לבית הספר ובחזרה, גם בתנאי מזג אוויר קשים בחורף ובקיץ. בית הספר העממי היה אז ממוקם משני צדדיו של רחוב יעקב, כאשר הכיתות הגבוהות נמצאות בצד בו קיים בית הספר כיום, והכיתות הנמוכות היו ממול, מעבר לכביש, ב"סניף". שם הייתה גם מסעדת בית הספר, וממנה יש לי זיכרונות נעימים. כל תלמיד מכתה ה' ומעלה היה נשלח ליום בחודש לעבוד במסעדה. המורה לתזונה ועוזרתה, יחד עם כמה תלמידים תורנים, בישלו את ארוחת הצהריים, ולמדנו על אבות המזון.

במסעדה אכלו רק חלק מתלמידים, אלה שהוריהם רצו בכך.

בסניף הייתה גם כיתה לנגרות ומסגרות, ועד היום אני מדליק נרות בחנוכייה שיצרתי בשעור מסגרות.

באיזור של הכיתות הגבוהות היה שטח גדול, בו שכנה גינת הירק, ובה קיבלנו שעורי חקלאות. מדדנו את כמות הגשמים וגידלנו ירקות. אז למדתי שתפוח אדמה, גזר וצנון הם ירקות שורש, הגדלים מתחת לאדמה, ועגבנייה, מלפפון, חסה ובצל ירוק נמצאים מעליה.

היו גם ספרייה, חדרי עבודת יד לבנות (רקמה ואריגה) ולבנים (כריכת ספרים) וכמובן מזכירות והנהלה.

מנהל בית הספר, מר בכור לוי, היה דמות מעוררת כבוד, הדור במראהו ובלבושו ומקפיד על סדר וניקיון. הוא נהג לצאת ממשרדו בהפסקות בין השעורים ולסובב בין התלמידים. למרות שדיבר תמיד בשקט ובשלווה וגם חסך במילים, היו אלה "מים שקטים החודרים עמוק", ולהישלח על ידי המורים למשרד המנהל, אחרי ביצוע עבירת משמעת כלשהי, היה דבר מפחיד למדי.

מנהל בית-הספר, בכור לוי

יום אחד, התהלך המנהל בכור לוי בחצר בית הספר, וראה ניר מקומט זרוק על האדמה. הוא סימן באצבעו לתלמיד הקרוב ביותר לגשת אליו, וכשזה ניצב מולו, הצביע לעבר הניר שיש להרימו. התלמיד אמנם הבין את ההוראה שניתנה ללא מילים, אך שאל את המנהל היכן לשים את הניר. המנהל כיוון את אצבעו לעבר הכיס (באין פח אשפה בסביבה) והתלמיד הכניס את הניר לכיסו של המנהל...

אינני יודע מה היה סוף המעשה, אך סיפור משעשע זה הצחיק מחזורים רבים של תלמידים.

שלושים שנה מאוחר יותר, כאשר הייתי כבר רופא בכיר בבית החולים "אסף-הרופא", פגשתי את המנהל בכור לוי כפצינט באחת המחלקות הפנימיות. הופתעתי כשזכר אותי בשמי כתלמיד בבית סיפרו, למרות שהייתי רק ילד כשראה אותי בפעם האחרונה. כיום אחד מבתי הספר היסודיים בעיר, והמעולה שבהם (דורג במקום גבוה גם בדירוג הארצי) נקרא על שמו, ושניים מנכדיי (אביב ומאיה) לומדים בו.

פגישות עם חברים לאחר הלימודים בבית הספר, נעשו ללא תיאום מוקדם והודעה מראש, כי לא היו אז טלפונים בבתים. המושבה הייתה קטנה והחברים גרו בטווח של הליכה קצרה. את ימי ההולדת שלי חגגנו אך ורק בחוג המשפחה הצר, ולא היו מסיבות נוספות לחברים ולחברות שלי מבית הספר או תנועת הנוער. כיום חוגגים נכדיי את יום הולדתם שלוש פעמים לפחות. פעם ראשונה בגן הילדים או בביה"ס, פעם שניה מוזמנים לביתם, או למקום אירועים המתמחה בכך עם מפעיל, כל החברים והחברות, ופעם שלישית מוזמנים כל בני המשפחה המורחבת וגם חברים של ההורים. מספר המתנות בהתאם...

כאשר ההורים בימינו דואגים לשלום ילדיהם ביציאתם מן הבית, ועומדים איתם בקשר הדוק בעזרת הטלפון הנייד, אני יכול רק להתעגעע לתקופת ילדותי, כאשר הביטחון האישי היה רב, וצעדתי ברחובות המושבה גם בשעות הערב ללא חשש. בכל ימי ילדותי לא היה צורך בשמרטף (בייבי סיטר) וכאשר הוריי יצאו לבילוי בערב, אני נשאיתי לבדי בבית, שלוו ובטוח, ואפילו דלת הכניסה לא הייתה נעולה...

זו הייתה תקופה ללא טלוויזיה, והעיסוק העיקרי בשעות הערב היה קריאת ספרים, אותם קיבלנו והחלפנו בספריה העירונית, שהייתה ממוקמת ב"בית-העם". סרטים המיועדים לילדים ראיתי פעם או פעמיים בחודש בשעות אחרי הצהרים בבתי הקולנוע של המושבה "בית-העם" ו"בית-הפועלים".

מצלמות כמעט ולא היו לאנשים בבתים. מפעם לפעם הלכו לסטודיו של צלם ועשו "פזזה". לדוגמא:

הוריי ואני מצולמים בסטודיו של שלייסנר, צלם רחובותי ידוע

הצלם המוכשר שלייסנר נסע לדרום אפריקה לבקר את בתו שהתגוררה שם ונרצח על-ידי שודדים שפרצו לדירה.

בגיל שמונה התחלתי ללמוד לנגן על פסנתר אצל גברת גלטנר, שכנה שלנו ואשתו של רופא, שברבות הימים התמנה למנהל בית החולים "אסף הרופא". לאחר שלוש שנים עברתי ללימודי נגינה על צ'לו, כלי שיועד לו תפקיד חשוב בחיי המוסיקה בביתנו. מהרגע הראשון התחברתי לצ'לו, בניגוד לנגינה על פסנתר. אהבתי את הצליל שלו, והרגשתי שהוא הכלי המתאים לי.

גבי הילד מנגן עם אבא ואמא מדפדת

אבי היה פסנתרן חובב ברמה גבוהה, וביתנו נעשה מקום מפגש לשוחרי המוסיקה ברחובות. בכל יום שישי בערב באו אלינו מרים ואפרים האס, שניגנו מצוין על כינור וויולה, ונאסף גם קהל של מאזינים נלהבים (רובם ייקים).

יצירות קאמריות להרכבים שונים נוגנו בהתלהבות עד קרוב לחצות. לאמי המארכת היה תפקיד נוסף בערבי הנגינה. היא ירבה לצידו השמאלי של אבי הפסנתרן, דפדפה עבורו את דפי התווים, כאשר על כל איחור או "פיספוס" שלה היה אבי מגיב בגערה. היא נשאה זאת באורך רוח, והעדיפה לצחוק במקום להתרגז על כפיות הטובה.

כמו בכל קונצרט ראוי לשמו, הייתה גם הפסקה, בה הוגש כיבוד שכלל עוגה מובחרת ושתייה. בקיץ לגמו האורחים מיץ אשכוליות או יין לבן עם סודה, שהוריי קראו לזה שפריץ, ובחורף תה. העוגה הייתה מעשה ידיה של גברת באייר, שהייתה לפני עלייתה ארצה אישה עשירה, אך פה נאלצה להתפרנס מעבודות בית כמו בישול, אפייה וגיהוץ. אהבתי בייחוד את עוגת תפוחי העץ שלה, בשילוב טעים ביותר עם פרג. בתום הקונצרט הוגש לאורחים קינוח טעים: גלידה תוצרת בית (מעשה ידי אבי!) או סלט פירות, או מוס מיץ תפוזים, הכל בהתאם לעונות השנה.

הוריי (מימין) עם מרים ואפרים האס

אמא המדפדפת

ברחובות הוקמה גם אגודת חובבי מוסיקה, שקיימה כל שנה 4-5 קונצרטים למוסיקה קאמרית ב"בית האיכר". אבי היה חבר וועד האגודה, וגם יושב הראש שלה. הוא בחר את הנגנים וקבע יחד איתם את התוכנית. חבר נוסף בוועד היה זאב אייזנר, שנמנה על המבקרים הקבועים בערבי המוסיקה של לילות שבת בביתנו, וגם התנדב לדפדף לאבי כאשר אמי הכינה את הכיבוד להפסקה. הנגנים היו בדרך כלל חברים בתזמורת הפילהרמונית הישראלית, או חברי תזמורת רשות השידור בירושלים. בשנים שלפני קום המדינה הטיל השלטון הבריטי לעיתים קרובות עוצר על התנועה בשעות הלילה, וכתוצאה מכך הנגנים לא יכלו לחזור הביתה לאחר הקונצרט. הם הוזמנו להתארח בבתים של חובבי המוסיקה ברחובות, וכך הכרתי היטב מקרוב חלק מן המוסיקאים המפורסמים. אחד מאותם נגנים שהתארחו בביתנו, היה הכנר הראשון של תזמורת רשות השידור, סשה פרנס, שבאותם הימים נחשב לכנר הטוב ביותר בארץ. הוא גם היה ידוע כלץ לא קטן. למחרת הקונצרט, בזמן ארוחת הבוקר המשותפת בביתנו, הוא הבטיח לי לתת אות של ברכה בצורת שיעול חזק, עם תחילת קונצרט תזמורת ירושלים, ששודר תמיד ברדיו. כל משפחת לוינסון ישרה בהמתנה לקונצרט בערב המדובר, וסשה פרנס לא איכזב! שיעול רם ומשמעותי, שאין לטעות בו, פתח את קונצרט התזמורת המשודר...

המורה לצ'לו חיים בודנשטיין

לאחר 3 שנות לימוד פסנתר כבסיס להבנת המוסיקה, הציע אבי שאתחיל ללמוד לנגן על צ'לו, כי זה היה הכלי החסר בביתנו להרכב הנגינה הקלאסי של שלישיות ורביעיות פסנתר. מורה לצ'לו לא היה בנמצא ברחובות וסביבתה, ולכן נרשמתי ללימודי מוסיקה במוצרטיאום של תל-אביב. שם פגשתי לראשונה את המורה שלי לצ'לו חיים בודנשטיין, שהיה צ'לן בתזמורת הפילהרמונית הישראלית מאז היווסדה.

חיים בודנשטיין, או בונדי כפי שכינו אותו, השפיע רבות על חיי. הוא היה מורה מצוין והכניס בי אהבה גדולה לצ'לו. הודות לו ההתקדמות שלי בנגינה

הייתה מהירה מאד, ותוך זמן קצר התחלתי להשתתף בערבי הנגינה של לילות שבת בביתנו. נוסף לכך היה בונדי איש חברה לבבי, נעים הליכות ואוהב ילדים (הוא היה נשוי וחשׂון ילדים). חיים בודנשטיין היה חבר גם ברביעית כלי המיתר של המוצרטיאום, והרביעיה הוזמנה פעם על ידי האגודה למוסיקה קאמרית לנגן ברחובות. האולם הקטן ב"בית האיכר" ברחובות היה כרגיל מלא בחובבי מוסיקה, בעיקר ייקים. מיד בתחילת הקונצרט הייתה הפסקת חשמל שנמשכה זמן ממושך, ואז הוחלט להמשיך את הקונצרט באופן חלקי עם תאורת נרות. כך עמדתי אני, עם נר גדול ביד, ליד עמוד התווים של המורה שלי לנגינה, ושמעתי את כל הרביעייה של מנדלסון.

כאמור, באותם ימים סוערים של סוף תקופת המנדט הבריטי, נשארו הנגנים ללון ברחובות. בגלל הפסקת החשמל שהתארכה, רוב הקהל התפזר לאחר תום היצירה הראשונה, ונשארו רק הנגנים ומארחיהם. כאשר חזר החשמל, צעדנו כולנו לביתם של מרים ואפריים האס, אני התכבדתי בנשיאת הצ'לו של חיים בודנשטיין לאורך כל הדרך, והרגשתי ממש מעורה בעולם המוסיקה! בביתם של מרים ואפריים ביצעה רביעיית המוצרטיאום את החלק השני של הקונצרט, רביעיית מיתרים של פרוקופייב.

להוריי היו כרטיסי מנויים לקונצרטים של התזמורת הפילהרמונית, ובתקופה ההיא כרטיס מנוי היה קשה להשגה, מצרך נדיר שעבר בירושה. מורי היקר בונדי תמיד דאג לי לכרטיס עמידה לקונצרטים שנערכו אז באולם "אוהל-שם" בתל-אביב. עד היום אני זוכר את אחד הקונצרטים האלה, שהיה בניצוחו של המנצח הדגול של תזמורת בוסטון, סרגיי קוסוביצקי. עמדתי בדוחק רב בין השורות האחרונות, ליד דלתות היציאה מן האולם, ושמעתי ביצוע נפלא של הסוויטה השלישית של באך, והסימפוניה השביעית של בטהובן. היה זה ערב בלתי נשכח. הידידות ביני לבין המורה היקר נמשכה שנים רבות, עד למותו מסרטן הריאות (הוא היה מעשן כבד). כאשר הלכתי אחרי ארנון, פגשתי רבים מחבריו בתזמורת הפילהרמונית, והם סיפרו אנקדוטות מחייו בתזמורת. אחת מהן קשורה למנצח הדגול צ'ליבידקה, שהיה ידוע כקפדן גדול, המעביד את המנגנים בפרך. באחת החזרות לסימפוניה ארוכה במיוחד של ברוקנר (הסימפוניה של המלחין הזה ידועות באורכן יוצא הדופן) המשיך המנצח בחזרה ללא סוף הנראה לעין, ואז חיים בודנשטיין הביע את מורת רוחו בשילוב רגליו, רגל על רגל, והצ'לו מוחזק לא בין הרגליים (כפי שנדרש) אלא על הברכיים... צ'ליבידקה הפסיק את הנגינה ופנה לבונדי: "מר בודנשטיין מה אתה עושה?" ותשובתו של בונדי הדהדה באולם: "אזוי וויל אִיך" (ביידיש "כך אני רוצה"). התשובה הזאת עלתה לבונדי בקנס עונשין כספי גדול, אבל הוא זכה לאהדה גורפת של עמיתיו והביטוי הזה נכנס לפולקלור של התזמורת...

על ההערכה והחיבה, שזכה לה מורי האהוב, יעיד גם הכינוי שנתנו לו חבריו הנגנים: "הברון".

פרק ד

אני נכנס לעולם הספורט

עיסוקיי בשעות הפנאי, בתקופת הלימודים בבית הספר, נעו בשני צירים: האחד היה בשטח המוסיקה, כאשר התאמנתי על כלי הנגינה לפחות שעה וחצי ביום, תוך הקפדה של הוריי שלא אצא מן הבית לעיסוקים אחרים, לפני שמילאתי את מכסת הנגינה. בתקופה ההיא התרעמתי עליהם, אבל היום אני מודה להם על התעקשותם, כי בכך נעשיתי צ'לן ברמה טובה מאד, מוערך ומוזמן לנגינה של מוסיקה קאמרית בארץ ובחו"ל. גם סולן עם תזמורת הייתי, ועל כך עוד יסופר.

השטח השני בו עסקתי היה הספורט. הייתי חבר באגודת "מכבי רחובות" והתחריתי בענפי ספורט רבים: אתלטיקה-קלה (קפיצות לגובה ולרוחק וריצות קצרות) כדור-סל והוקי שדה. העיסוק בספורט דרש זמן רב, הן לאימונים והן לתחרויות, שבדרך כלל התקיימו בשבת.

כמו כן אהבתי, כמו כל ילד, לשחק כדור-רגל, אך זה היה רק במסגרת שכונתית, ללא אימונים, כאשר התחרויות התקיימו בין קבוצת הרחוב שלי כנגד קבוצה מרחוב אחר. הספורט בכלל, זה של הנוער וגם זה של המבוגרים, היה ספורט של חובבים. אגודת "מכבי" דאגה למגרש, למאמן, לכדורים, אבל לפעמים גם זה היה חסר ואנחנו קנינו מכספנו את כדורי-הסל ואת תלבושת הקבוצה. אחת השיטות הבדוקות להשיג כסף הייתה ל"סחוב" (כך קראנו לגניבה) בקבוקי שתייה ריקים מהחצר האחורית של

חנויות המשקאות של מילצ'ן וספוקויני, ולאחר מכן למכור את הבקבוקים בחזרה בדלת הקדמית... קבוצת הכדור-סל נוער של מכבי רחובות נקראה לאחר מלחמת העצמאות על שמו של עמוס דניאלי ז"ל, בן רחובות שנהרג בקרב בתל-גיבורים.

הקבוצה זכתה להצלחות ניכרות. באותם ימים לא היו משחקי ליגה, והפעילות התבטאה במשחקי כדור-סל רבים במשך כל השבת, בדרך כלל על פרס של גביע שנתרם ע"י משפחת נופל במלחמת השחרור. הפעילות הספורטיבית העיקרית שלי הייתה בכדור-סל, אך היו גם תחרויות בין אגודות הספורט השונות באתלטיקה קלה והוקי שדה.

הוקי שדה היה משחק קשוח, שהובא ארצה בשנות השלושים על ידי הייקים ונעלם מהנוף הספורטיבי הישראלי שנים מספר לאחר קום המדינה (למרות שהוא עדיין ספורט אולימפי). את צעדי הראשונים בהוקי שדה עשיתי בעזרת דודי לודוויג וולף, שאת מקלות ההוקי שלו הביא מגרמניה. כילד נהגתי להגיע איתו למגרש מכבי בשבת בבוקר ולהתאמן במשחק. הדוד לודוויג והדודה לאה, אחות אמי, היו אהובים עלי מאד. הם הכירו אחד את השני עוד בגרמניה, במסגרת אגודת הספורט הציונית "בר-כוכבא" ברלין, אבל עלו לפלשתינה בנפרד, קודם לאה ולאחר מכן לודוויג, מיד עם עליית היטלר לשלטון. בתחילה התמקמה לאה בקיבוץ נען, לאחר מכן עברה לרחובות והתחתנה עם לודוויג. אחרי בתם הבכורה רות נולדו להם נורית ואורי. קשר ידידות אמיץ במיוחד היה לי עם רות בת גילי.

דודי לודוויג והיינץ, אחיו הצעיר יותר, פתחו יחד חנות למכירת מכשירי חשמל ותיקונים, ברחוב הראשי הרצל, ליד התחנה המרכזית הישנה. החנות נקראה "האחים וולף" והייתה לשם דבר ברחובות הקטנה. בקידמת החנות ישב שלמה השען, ששכר חלק קטן משטח החנות לצרכי עבודתו, ובחלק האחורי של החנות היה חדרון, בו בוצעו התיקונים. זכורני שבאחת מחופשות הקיץ הצטרפתי לצוות המתקן, ולמדתי את האלף-בית של תיקוני חשמל בסיסיים, אותם אני מיישם עד היום בביתי.

דודה לאה הייתה מורה להתעמלות בבתי ספר ובתנועת הספורט "הפועל", אך עיקר עיסוקה היה בהדרכה על פי שיטת ההתעמלות של פלדנקרייז. פלדנקרייז עצמו התפרסם מאד כמאמן ההתעמלות של ראש הממשלה דאז, דוד בן-גוריון, כאשר נראתה בעיתונים תמונה של בן-גוריון עומד על ראשו, על פי שיטתו. פלדנקרייז לימד איך לתקן הרגלי תנועה שגויים ומזיקים על ידי פיתוח מודעות לגוף, וזאת על ידי מאמץ מינימלי ונשימה נכונה. דודה לאה הייתה תלמידה נאמנה של פלדנקרייז והפיצה את

שיטתו בקבוצות ההתעמלות שלה. היא הייתה פמיניסטית אמיתית במובן הרחב של המילה: עצמאית, חרוצה, דעתנית, ספורטאית ורוכבת אופניים. באחד במאי השתתפה עם קבוצת "הפועל" בצעדה המסורתית של חג הפועלים הבינלאומי, במרכז רחובות. בין יתר עיסוקיה הייתה דודה לאה גם פיזיותרפיסטית, ולכן הוזמנה לעיתים קרובות לביתנו, כאשר עדיין גרנו ברחוב אחד-העם, לתת טיפול למי מהפציניים של אבי, ששבר רגל או יד. שעת הטיפול הפיזיותרפי הייתה גם שעת האושר שלי: דודה לאה הגיעה לביתנו רכובה על אופניה, ומיד נטלתי אותם ורכבתי עליהם, כאחוז תזזית, מקצה אחד של רחוב אחד-העם לקצהו השני וחוזר חלילה. כיום תענוג כזה הוא בלתי אפשרי, כי רחוב אחד-העם נעשה רחוב מסחרי מאד ועמוס ביותר. למרות שהוא עתה רחוב חד-סטרי, המכוניות הצפופות נעות בו באיטיות ואיננו מומלץ לרוכבי אופניים כלל וכלל.

לאה ולדוויג היו גם מארחים למופת ורבים מן האירועים המשפחתיים, כמו ימי הולדת ולילות סדר נערכו בביתם. ילדי לאה ולדוויג ה"סוציאליסטים", רות, נורית ואורי, למדו בבית ספר יסודי של מעמד ה"פועלים" שנקרא "בית חינוך", וזכורני שתמיד הייתה ברחובות תחרות בענפי הספורט השונים בין "בית חינוך" לבין "בית הספר העממי".

מימין לשמאל: נורית, רות ואורי וולף

נחזור להוקי שדה. אחרי מספר שנים הגעתי למסקנה שהוקי הוא משחק מסוכן ואיננו מתאים לי. קבוצת הבוגרים של הוקי שדה "מכבי רחובות" התחרתה כנגד הקבוצה הטובה בארץ, קבוצת "ברית מכבים עתיד" תל-אביב. היות ולמכבי רחובות היו חסרים מספר שחקנים בוגרים, נעשתה השלמה על ידי שחקני נוער, ואני נקראתי לדגל. באמצע המשחק פגע כדור ההוקי הקשיח בעוצמה רבה באפי ואני צנחתי ארצה. הכדור הזה נשלח ממקלו של הנס שלימור, שהיה קצין משטרה, והמגן של נבחרת ישראל בהוקי. למרות שהתאוששתי מהר מהפגיעה החלטתי שזה משחק ההוקי האחרון שלי.

כעשרים שנה מאוחר יותר, כאשר הייתי רופא בכיר במחלקה הפנימית ב"אסף-הרופא", נשלחתי לבדוק חולה במחלקה האורטופדית, שהיה זקוק לניתוח עקב שבר בצוואר הירך. שמו היה הנס שלימור. כמובן שהצגתי את עצמי והעלינו זיכרונות מאותם ימים רחוקים ויפים. הענקתי לו טיפול רפואי הוגן ולא נפרעתי ממנו על אותה פגיעה כואבת בפרצופי...

קבוצת שחקני ההוקי של הנערים, אני עומד שלישי מימין

פרק ה

השנים האחרונות של האנצט הבריטי והאצט אציינע ישראל

בפרק זה אני תלמיד "בית הספר העממי" ברחובות. מכיתה א' ועד כיתה ד' למדתי בסניף, שהיה ממוקם מול המבנה המרכזי של בית הספר, מהעבר השני של רחוב יעקב. מורתי בכיתות אלה הייתה מלכה אייזנר, אשתו של זאב, שניהם מאזינים נאמנים ביותר של ערבי הנגינה הקאמרית בבית הוריי. כיתה ג' עם המורה מלכה מצולמת פה בטקס הבאת הביכורים, שנערך כל שנה על מגרש המכבי ברחובות.

הכיתה והמורה מלכה אייזנר

החל מכיתה ה' עברנו לבניין הראשי של בית הספר, והמורה המחנכת שלי בשלוש השנים הבאות הייתה ציפורה חבקין, מורה מצוינת, נעימת הליכות, אם כי קפדנית.

הכיתה עם המורה ציפורה חבקין

השנה כבר 1945 והמורה חזרה ללמד, לאחר ששרתה בצבא הבריטי במצרים, בזמן מלחמת העולם השנייה. משנת 1941 ועד סוף מלחמת העולם השנייה התגייסו לחיל העזר לנשים ה-א.ט.ס. (A.T.S.) 3500 נשים ארץ ישראליות. הן שרתו בתפקידי נהגות, אחיות, פקידות ובחיל חימוש. עובדת התגייסותה של המורה שלנו העניקה לה הרבה כבוד.

לאחרונה נפתחה בארץ תערוכת כרזות "ציונות 2000" ובהן כרזה הקוראת לנשים הארץ-ישראליות להתגייס ל-א.ט.ס. (Auxiliary Territorial Service).

הכרזה לגיוס

הייתי תלמיד טוב למדי בבית הספר, אך לא למעלה מזה. דרוג הציונים בתעודות השליש לא היה אז במספרים כמו היום, אלא במילים: טוב מאד, כמעט טוב מאד, טוב, כמעט טוב, מספיק, מספיק בקושי ובלתי מספיק. כאשר הייתי מביא הביתה תעודה ובה הציון "כמעט טוב" הייתי נתקל בגערות של הוריי: מדוע רק כמעט טוב? היית צריך להביא ציון "מספיק"! אם המורה אומר שזה מספיק, אז זה מספיק גם בשבילנו...

למרות שביתנו היה בית חילוני לחלוטין, נהגנו במשך שנים רבות לפקוד ביום שישי אחר-הצהריים את ביתו של ד"ר נכט, לקידוש. ד"ר נכט נשא אשה נוצרייה שהתגיירה, והיה רופא עיניים מפורסם, שטיפל גם בד"ר חיים ויצמן, הנשיא הראשון של מדינת ישראל (שתוקם עוד מעט).

ד"ר נכט ואשתו

משפחת נכט גרה בוויולה גדולה במעלה רחוב סוקולוב, שנבנתה בידי האדריכל הנודע אריך מנדלסון, והיוותה בית תרבותי, משכן לקונצרטים ולתערוכות. בהקשר לד"ר חיים ויצמן ולאדריכל המפורסם, אזכיר שביתו הפרטי של ויצמן ברחובות, המכונה "ארמון הנשיא", נבנה גם הוא על ידי האדריכל אריך מנדלסון. לאחר שד"ר ויצמן התמנה לנשיא הראשון של מדינת ישראל, הפך הבית למעון הרשמי של הנשיא, עד למותו בשנת 1952. כיום הבית המרשים, השוכן על גבעה בלב "מכון ויצמן למדע", הוא

מוזיאון הפתוח לקהל הרחב. הנשיא הראשון שלנו היה מדען בעל שם עולמי, ולמעלה ממאה פטנטים בתחום הכימיה רשומים על שמו. הפטנט המפורסם מכולם הוא הפקת אצטון מבקטריה, תהליך שהייתה לו חשיבות עצומה בזמן מלחמת העולם הראשונה. הצלחתו בתחום המדע והפטנטים הרבים שלו, העשירו את ד"ר ויצמן, ובביתו נמצאים פריטי אספנות יקרים ביותר שרכש בכסף, ביניהם עתיקות בנות אלפי שנים מסין וציורי שמן מקוריים של ציירים מפורסמים. בנספחים בעמוד 258 מסופר על תגלית האצטון והשפעתה על הצהרת בלפור.

בביתנו הילך סיפור קטן על הפדיקוריסט מר כהן, שטיפל ברגלי אמי עליזה, וגם נקרא מידי פעם לטפל ברגלי נשיא המדינה חיים ויצמן. הייתה זו תקופה של עלייה גדולה מארצות ערב, ולשאלה של הנשיא את מר כהן מה מצב הפרנסה שלו, השיב מר כהן באידיש, שיש באוכלוסיה החדשה הרבה "יִלְדֵּה חַיִּים" (באידיש, "חיות פרא"). אז שאל אותו הנשיא בהומור דק: "ולחיות פרא אין ציפורניים?"...

חוש ההומור משתקף גם בתשובתו של חיים ויצמן לשאלה, איך הוא מרגיש בכהונתו כנשיא. וכך הוא ענה: "קשה מאד להיות נשיא של מיליון נשיאים"...

בחגים "הגדולים" כמו ראש השנה, יום כיפור, סוכות ושמחת תורה, נהגנו, אנו הילדים, לבקר בבית הכנסת לתקופות קצרות, על מנת לשמוע את התפילות ותקיעות השופר, ולראות את הריקודים עם ספרי התורה. זכורני שבערב שמחת תורה היה מנהג, ברחובות לפחות, להוריד שלטים של חנויות ובעלי מקצוע שונים, ולהחליף ביניהם. כך השלט של רופא למשל, היה מורד ומוחלף בשלט של סנדלר, ולהיפך. בתור "רפואה מונעת" נשלחתי על ידי אבי להוריד את השלט שלו שהיה תלוי על דלת הכניסה לחצר הבית, וזאת עד יעבור זעם. זה היה ההומור של הילדים אז. בשמחת תורה היו גם תחרויות היתוליות באגודת "מכבי רחובות", וזכיתי פעם בריצה עם רגליים נתונות בשק.

חיי הנוער באותה תקופה הושפעו מאד מהעימות המתמיד שהיה קיים בין הישוב היהודי והשלטון הבריטי מצד אחד, והאוכלוסייה הערבית מצד שני. היו תקופות של עוצר לילי, ולעיתים גם חיפושים בבתיים אחרי נשק. באותה תקופה היה אבי הרופא של האצ"ל (ארגון צבאי לאומי) באזור רחובות, וכאשר אחד מחברי הארגון נפגע, נלקח אבי לאחד ממקומות המסתור, כדי לתת טיפול כירורגי לפצוע. פעולה זו הייתה מסוכנת כי האנגלים ידעו שיש פצוע, ומיד הגיעו שוטרים אנגלים לביתנו לחיפוש וחקירה,

אבל תמיד ללא תוצאות. העימות האנגלי-יהודי גבה גם מחיר כבד בנפש. בלילה שבין ה-16 ל-17 ביוני 1946, נערך מבצע "ליל הגשרים", שבו פוצצו יחידות פלמ"ח 11 גשרים בגבולות הארץ. (בנספחים בעמוד 258)

באחד הפיצוצים קרה אסון ואש שנורתה על ידי שומרי הגשר פגעה בנושאי חומר הנפץ וגרמה למותם של 14 לוחמים, וביניהם בן רחובות - עמיחי קליבנר ז"ל. רחובות של אז הייתה קטנה, כולם הכירו את עמי, הבן של בעל בית המרקחת קליבנר, והאבל היה כבד.

ביום שבת, 29 ביוני 1946, ערך השלטון הבריטי סידרה של פעולות כנגד הישוב היהודי ומנהיגיו. בפעולות אלו הוטל עוצר על ערים רבות, קיבוצים ומושבים, יותר מ-2700 איש נעצרו, ביניהם מנהיגי הישוב היהודי, ונשלחו למחנות מעצר ברפיח, לטרון ועתלית. הכינוי שנתן הישוב היהודי ליום זה היה "השבת השחורה". בדיוק באותו שבוע התחיל החופש הגדול והלכתי לקייטנה של זוג המורים להתעמלות אליס ומירון אברמסון, שהייתה ממוקמת בצפון רחובות. ימי הקייטנה הרגילים היו מוקדשים בעיקר לפעילות ספורטיבית ושעשועים למיניהם, ובימי שישי נהגנו לצאת לטיול רגלי לישובים בסביבות רחובות. לאחר מה שקרה ב"שבת השחורה", כאשר קיבוצים רבים נשאו ללא כוח אדם, החליט מירון לקחת את ילדי הקייטנה לקיבוץ נען, לעזור בעבודות היום יומיות. היה בזה משהו סמלי, אך כך יצא שהורדנו כביסה בקיבוץ נען.

ילדי הקייטנה עוזרים בנען

לאחרונה קראתי את ספרו האוטוביוגרפי של סטף ורטהיימר, ולמדתי שהמכבסה בנען הייתה "מפעל" גדול ומכניס, כי היא כיבסה גם את הבגדים של החיילים בצבא הבריטי. השנאה של הישוב היהודי כלפי החיילים הבריטים ומה שהם מיצגים הייתה גדולה, והסיפור הבא מבטא זאת:

מיד לאחר גמר מלחמת העולם השנייה, קנה אבי מכונית חדשה. היות והאנגלים ייבאו לארץ רק מכוניות מתוצרת אנגליה, הוא נאלץ לקנות מכונית אנגלית קטנה מתוצרת "סטנדרט". כשמה כן הייתה, סטנדרטית. היו לה בעיקר שני חסרונות: הראשון נבע מכך שהייתה מיועדת לשוק האנגלי, ולכן ההגה הותקן בצידה הימני, והצרה השנייה הייתה, שהיא נשאה לוחית קטנה בחלקה הקדמי, שמשני צדדיה ציור של הדגל האנגלי.

מכונית הסטנדרט, אמי ואני עומדים לידה

לוחית זו עוררה את חמתם של אנשי הישוב היהודי בארץ, ולמרות שאבי צבע את ציור הדגל האנגלי בלבן, הלוחית נופצה.

בתקופה שלפני ההכרזה באו"ם על הקמת שתי מדינות, אחת יהודית והשנייה ערבית, לא היו לנו בעיות ביטחוניות בנסיעה באזורים עם אוכלוסייה ערבית. אבי נסע לעיתים קרובות לכפרים ערבים בסביבות רחובות במסגרת עבודתו כרופא, ואנחנו טיילנו באזורים עם אוכלוסייה מעורבת, כמו ירושלים, חיפה, טבריה ויפו. גם המושבה נס-ציונה הייתה מעורבת: בחלקה הדרום-מזרחי גרו תושבים ערבים, בצד הצפון-מערבי גרה אוכלוסייה יהודית, וביניהם חצה את המושבה הכביש שהוביל מרחובות לראשון לציון ותל אביב. באחת מנסיעותיי עם אבי לתל-אביב, בעוברנו את נס-ציונה,

חצתה לפתע אישה ערבית עם כיסוי שחור על פניה את הכביש הראשי, והתנגשה בדלת המכונית. אבי עצר מיד את המכונית והודיע בערבית לקהל שנאסף שהוא רופא, והוא רוצה לבדוק את האישה. אני נשארתי במכונית, אבי חזר כעבור מספר דקות ואמר לי שהכול בסדר ושהאישה לא נפגעה. כאשר רצה להתניע את המכונית התברר שמפתח המכונית נגנב. אבי לא התרגש מהאירוע, הוא הכיר היטב את הערבים, ולכן הוציא את הארנק מכיסו ושלף שטר כסף. תוך דקה היה המפתח הגנוב בידו ואנחנו המשכנו בנסיעה לתל-אביב.

הפעילות שלי ב"מכבי רחובות" הייתה בעיקר ספורטיבית, אך הייתה גם פעילות של תנועת נוער שנקרא "מכבי הצעיר". לפעילות זו היה אופי חברתי, כי הקבוצה הייתה מעורבת, בנות ובנים, וכמובן שהתפתחו רגשות רומנטיים בין הצדדים. רגשות אלו הגיעו לשיאם כאשר יצאנו לטיולים או למחנות, כפי שקראנו להם, עם לינות באוהלים. מאחד מאותם טיולים בסביבות רחובות, נעדר המדריך שלנו יוסי גדעוני, שהיה מבוגר מהחניכים בחמש שנים. כאשר שאלנו את מדריכי הקבוצות האחרות בטיול לסיבת היעדרותו, היו התלחשויות, אך לא קיבלנו תשובה ברורה. הסיפור המדויק נודע לנו רק לאחר זמן ממושך. התברר שבאותו לילה הגיעה לחוף ניצנים אניית מעפילים בשם "שבתאי לוז'נסקי", ויוסי עם רבים אחרים, שהיו חברים בארגון "ההגנה", נקראו לבוא לאזור חוף ניצנים על מנת לעזור בהורדת המעפילים. לאחר שמחצית מהמעפילים היו על החוף והתחילו להתערבב עם יהודים רבים מיישובי האיזור, הגיעו למקום כוחות גדולים של הצבא הבריטי. התושבים המקומיים שרפו את תעודות הזהות שלהם, וכל מי שנשאל על זהותו ענה "אני יהודי מארץ ישראל". הבריטים התקשו בזיהוי המעפילים, עצרו רבים מהיהודים על החוף, ומאות מעפילים ותושבים ארץ ישראלים גורשו לקפריסין, בתוכם גם מדריכנו יוסי גדעוני. כעבור שבועיים, בסוף חודש מרץ 1947 הוחזר יוסי ארצה.

במוצאי שבת ה-29 בנובמבר 1947 הוכרז באו"ם על סיום המנדט הבריטי בארץ ישראל, ועל חלוקת הארץ לשתי מדינות, מדינה יהודית ומדינה ערבית. אני זוכר היטב את השמחה הגדולה שאחזה בנו. תושבי רחובות התאספו למחרת בצומת רחוב יעקב ורחוב הרצל, ליד בניין המועצה המקומית, והריקודים נמשכו עד אור הבוקר. לא ידענו עדיין שהיהודים הראשונים כבר נרצחו בהתקפות של ערבים על צירי התחבורה.

נס גדול אירע לאבי ולי באחת הנסיעות שלנו לתל-אביב, לשיעור הנגינה השבועי שלי בצ'לו. הנסיעה לתל אביב כללה מעבר באזורים עם אוכלוסייה ערבית, כמו

נס-ציונה, בית דגון, יאזור (משמר-השבעה כיום) ואבו-כביר, בכניסה הדרומית לתל-אביב. צריך לציין שהתחבורה באותם ימים הייתה מאוד דלילה, כי לא היו הרבה מכוניות. כאשר מכוניתנו פנתה לכיוון תל-אביב, בדיוק במקום שבו ממוקם כיום המכון לרפואה משפטית באבו-כביר, נעשה לנו חושך בעיניים. את הכביש חסמו אלפי ערבים שהפגינו נגד החלטת החלוקה של האו"ם. המכונית הוקפה ע"י ההמון ומפתח ההתנעה נשלף ממנה. משך הזמן שישבנו כך במכונית היה אולי קצר, אך נדמה כנצח. למזלי שתקתי כדג, ואבי דיבר אנגלית אל הפורעים שליד חלון המכונית. כנראה שהערבים לא היו בטוחים שאנחנו יהודים, המראה של אבי היה אירופאי לחלוטין, ולכן היססו לפגוע בנו. לפתע באו המושיעים, חיילים בריטים במשוריון, שהתחילו לירות לכל עבר, ותוך שניות כל ההמון הרב התפזר. כשיצאנו מן המכונית ראינו שמכסה מיכל הדלק איננו, ובמקומו נדחפו סמרטוטים לצורך הצתה. מכיוון שמפתח המכונית נלקח על ידי האספסוף, אי אפשר היה להתניע. החיילים האנגלים לא הצליחו לעשות דבר שכל גנב מכוניות זוטר יודע, והם גררו את המכונית לאזור המוסכים בדרום תל-אביב. שם תוך דקות סודר עניין ההתנעה, ואנחנו, לאחר הרפתקה מסמרת שיער זו, ובאיחור של מספר שעות, הגענו לביתו של חיים בודנשטיין המורה לצ'לו, על מנת לקבל שיעור. חיים כבר לא היה בבית כי יצא לשחק טניס...

הדרך חזרה הביתה לרחובות נמשכה גם היא שעות רבות. נסענו בדרך חדשה שנפתחה בין תל-אביב ורחובות, ועקפה את הישובים הערביים. הדרך לא הייתה סלולה, עברה בשכונת התקווה, דרך שדות מקווה-ישראל, דרך בית-הספר עצמו, נמשכה לעבר חולון וחולות מולדת, חצתה פרדסים והגיעה לכביש ראשון לציון, מדרום לבית דגון. מאז הייתה זו הדרך לתל-אביב, היא הייתה מאובטחת על ידי אנשי "ההגנה" ובדרך כלל נסעו בה בשיירות. שריד מאותה דרך מאובטחת אפשר לראות גם היום, כאשר נוסעים על כביש 4 מראשון לציון צפונה. מצד מזרח רואים בין הפרדסים את מגדל העמדה של "ההגנה".

פרק ו

מלחמת העצמאות

מאז יום הצהרת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947 החיים שלי ברחובות השתנו. מצד אחד המשכתי בכל הדברים שעשיתי גם קודם לכן: בבוקר הלכתי לבית הספר לכיתה ז', השתתפתי באימוני הספורט אחר-צהריים, התאמנתי על הצ'לו בכל יום, ובערב שבת השתתפתי בנגינת המוסיקה הקאמרית בביתנו. המשכתי לנסוע עם אבי בשיירות מאובטחות לשיעורי הנגינה בתל-אביב, אבל משהו באווירת המושבה השקטה השתנה. יותר ויותר צעירים נעלמו מן הנוף הרחובותי והתגייסו לכוחות הביטחון. בחודש ינואר 1948 נהרגו שני הרחובותים הראשונים, נתן צייכנר ואברהם פומרנץ, בהגנה על הישוב היהודי בכפר אוריה. הלוויתם רבת המשתתפים ברחובות הייתה בשבילי אירוע מכונן. חלק גדול מהמדריכים שלנו בתנועות הנוער היו מלווי שיירות, בעיקר לירושלים, ואנחנו הקטנים הערצנו אותם, ובאנו להיפרד מהם במקום כינוסם, בקפה "חבקין" במרכז רחובות.

המלחמה על ארץ ישראל התנהלה במלוא עוזה גם בתקופה שלכאורה האנגלים עדיין שלטו בארץ, אך הם, שבזמן המרד הערבי בשנים 39-1936 תמכו בישוב היהודי, עמדו הפעם לצד הערבים. הם עזרו לאויב גם בעזרת הלגיון הירדני שהיה ערבי, אבל תחת פיקוד אנגלי. כמה מהפיגועים הגדולים כנגד הישוב היהודי בירושלים וסביבתה נעשו ע"י אנגלים, או בעצימת עיניים ותמיכה אנגלית. כך הפיצוץ ברחוב בן-יהודה, הפיגוע בשיירת הרופאים ואנשי האוניברסיטה בדרכם להר הצופים, ולבסוף כיבוש כל גוש עציון ע"י הלגיון הערבי.

בנספחים מתוארים האירועים הקשים האלה: בעמוד 259 - הפיצוץ ברחוב בן-יהודה בירושלים, והפיגוע בשיירת "הדסה" להר הצופים. בעמוד 260 - כיבוש גוש עציון.

ביום שבת ה-15.5.48, היום בו הסתיים המנדט הבריטי, החלה פלישה של צבאות ערב לתוך שטח ארץ ישראל, וערי ישראל, בהן גם רחובות, הופצצו ע"י מטוסים מצריים. מקלטים עדיין לא היו לנו ולכן בזמן האזעקה ישבנו בפרוזדור, כל המשפחה כולל הכלב. רק מאוחר יותר, בשלבים האחרונים של המלחמה, בנו הדיירים של מספר בתים מקלט אמיתי עמוק בתוך האדמה, ואני זוכר שבזמן אזעקה הכלבה שלנו "בוני", שעליה עוד ידובר, הייתה תמיד הראשונה במקלט.

הישיבה במקלט הייתה מעיקה וממושכת, מכיוון שלכוחות ההגנה היהודיים לא היה נשק יעיל כנגד מטוסים, ואלה חגו זמן ממושך מעל רחובות עד שהטילו את הפצצות. באותן הפצצות על רחובות נהרגו מספר אנשים, נהרסו מספר בתים ובתוכם בניין המועצה המקומית. האווירה ברחובות הייתה כבדה. כל הצעירים גויסו למאמץ המלחמתי, והגיעו כבר שמועות על הרוגים רבים מבני המושבה, בעיקר בקרב בתל גיבורים. אנחנו, ילדי בית הספר, המשכנו ללכת ללימודים, למרות שלא היו מקלטים בבית הספר. אבי אמנם המשיך לעבוד במרפאתו הביתית, אך מידי פעם בפעם נקרא לבית החולים הצבאי, שהיה ממוקם ליד סיבוב ביל"ו, כדי לנתח פצועי מלחמה.

התחלתי את הלימודים בכיתה ח' בסוף קיץ 1948, כאשר המלחמה בחזית הדרומית המצרית החלה לנטות לטובתנו, ובסוף דצמבר 1948 החל מבצע חורב שבו כמעט כל הצבא המצרי הושמד. בנספחים בעמוד 261 מתואר מבצע חורב.

בארץ ישראל נשארו מצרים רק ברצועת עזה ובכיס פלוג'ה. שיחות על שביתת נשק החלו ברודוס ב-12 בינואר 1949, אך במקביל הייתה עדיין לחימה. במבצע "עובדה" במרץ 1949 נכבשו הנגב הדרומי והעיירה אום-אל-רשרש, היא אילת. באופן רשמי הסתיימה מלחמת העצמאות עם חתימת הסכם שביתת הנשק האחרון עם סוריה ב-20 ליולי 1949.

בתקופה זו של שלהי מלחמת השחרור התרחשו מספר אירועים חשובים בחיי קודם כל חגיגת בר-המצווה שלי. ההכנות החלו בלימוד פרק בספר הושע לצורך קריאת ההפטרה המתאימה. אמי הייתה צריכה להכין את הכיבוד לאורחים המוזמנים, אך הייתה בעיה גדולה של מחסור במצרכי מזון, כמו קמח, סוכר וביצים, הדרושים לאפיית עוגות. אי לכך היה צורך להגיש בקשה מיוחדת לשלטון המקומי, על מנת לקבל הקצבה למצרכי מזון לאירוע. הבקשה הוגשה, המצרכים ניקנו, העוגות נאפו, בחלקן גם על ידי ידידות המשפחה, והן אוחסנו במזנון הפתוח שבחדר האורחים. כאן נכנסה לתמונה כלבת הבית "בוני", שהעוגות נראו לה טעימות מאד, בעיקר עוגת הגבינה שנאפתה ע"י

גברת פביאן, אשת רופא השיניים שלנו. תוך זמן קצר נשארו מן העוגה רק פירורים מעטים... למרות הזלילה הזאת, ועוד בזמן מחסור במצרכים, סלחנו לכלבה החביבה על חטאה (כמו שנאמר בספר משלי "על כל פשעים תכסה אהבה") והיא חיה בבית הוריי באושר עד גיל מופלג.

אני ובוני

חודש דצמבר הוא חודש גשום אפילו בישראל, ולכן אני זוכר שחגיגות ימי ההולדת שלי תמיד היו מלוות בגשם. למרבה הפלא, ביום שבת בבוקר, כאשר צעדתי עם הוריי לכיוון בית הכנסת הגדול ברחובות לצורך קריאת ההפטרה, פסק הגשם ומזג האוויר היה נעים וקריר. הוריי שנולדו בגרמניה, למדו בבתי ספר גרמנים רגילים. למרות שהיו חילוניים, חגגו את חגי ישראל החשובים, אך לא הלכו לבית הכנסת. כך קרה שזו הייתה הפעם הראשונה שאבי נכנס לבית כנסת. הוא הביא איתו סידור תפילות שמצא בבית, שבו הדף מימין היה בעברית והשמאלי בתרגום לגרמנית. אבי ואני התיישבנו ליד בימת העלייה לתורה, ואבי החל לדפדף בספר התפילות (שבו השתמש כנראה בפעם הראשונה בחייו) על מנת למצוא את מיקום התפילה. הדבר עורר את תשומת ליבו של הרב הראשי של רחובות באותם הימים, הרב בר-שאול, והוא התיישב לידינו, הציץ בסידור של אבי וקרא בקול: "זה סידור רפורמי!" מיד החליף אותו בספר תפילות כשר למהדרין וסימן את מקום התפילה. העלייה שלי לתורה וקריאת ההפטרה התנהלו כהלכה, והמוזמנים

של הוריי שבאו לבית הכנסת ציינו, שזימרתי את ההפטרה שלי באופן מאד מוסיקלי. אני גם הקפדתי לשמור על קצב השירה בהקשה של רגלי הימנית.

אחר-הצהריים באותה שבת התקיימה בביתנו קבלת פנים לכל הקרובים והידידים. באותם ימים לא נתנו המחאות כסף כמתנה, היה מקובל לתת בעיקר ספרים, ואני בתור נגן צ'לו קיבלתי גם תווים. את המתנה הגדולה קיבלתי כמובן מהוריי והיא הייתה חלום חיי: זוג אופני ספורט מתוצרת "ראלי" שהיו המותג הטוב ביותר, ועלו סכום עתק של 27 לירות ארץ-ישראליות.

מאז אותו יום לא זזתי בלי האופניים, והיות ואופניים אלו היו יחידות במינן ברחובות, חבריי קראו לי פאוסטו קופי, על שם אלוף רכיבת האופניים האיטלקי, באותם ימים. האופניים גרמו לי הנאה רבה, אך גם הרבה פציעות (אם כי לא קשות). לאופני הספורט לא היו מעצורי רגל, אלא רק מעצורי יד, שהיו נקרעים ברגעים הקריטיים, ואני הייתי עף קדימה מן האופניים ונופל אפיים ארצה.

אני על האופניים

פרק ז

השנים הראשונות בארצות הברית

שנת 1949 עמדה בסימן גמר מלחמת העצמאות, והתחלת הקשיים של מדינה שזה עתה נולדה, צריכה להקים את מוסדותיה ולקלוט מאות אלפי עולים חדשים.

אני כבר תלמיד כיתה ח'. המורה המחנך שלי הוא מר רוזובסקי - מורה בכיר בבית הספר העממי. הייתי תלמיד טוב למדי, אך בכיתה היו גם טובים ממני, ולמרות זאת בחר בי מר רוזובסקי להיות הבודק של מבחני החשבון בכיתה. התהליך התנהל כדלקמן: בראשית בדיק מר רוזובסקי את המבחן שלי ונתן ציון, ולאחר מכן נתן בידי את כל מבחני התלמידים בכיתה, ואני הייתי בודק ונותן את הציון המתאים. כמובן שתפקיד זה רומם את מעמדי בכיתה. עיסוקי בשעות הפנאי לאחר הלימודים בבית הספר היו מוקדשים בעיקר לספורט במכבי רחובות, ולאיימוני נגינה על הצ'לו. לא נשאר זמן לחיי חברה רגילים, כי אלו התנהלו בדרך כלל בסוף השבוע. כולם ידעו שאני מנגן כל יום שישי בערב בקונצרט המשפחתי, ובימי שבת משתתף בתחרויות הספורט, בעיקר כדור-סל ואתלטיקה קלה.

הגימנסיה

בסוף 1949 התחלתי ללמוד בבית הספר התיכון, שהיה ממוקם במעלה הגבעה ברחוב מנוחה ונחלה, בבית סלוצקין. בנין יפה זה, שנבנה בשנת 1907 על ידי אליעזר סלוצקין מאוסטרליה למגורי משפחתו, הפך להיות בית ספר התיכון הראשון ברחובות בשנת 1948.

המנהל ד"ר פוזנר

המנהל היה ד"ר פוזנר, ייקה חביב, ההיפך הגמור מדמות המנהל הקפדן, שהכרתי בבית הספר היסודי. הוא היה מורה מצוין למתימטיקה ופיזיקה, מסביר פנים וחבר של כל התלמידים. בנוסף אהב מאד מוסיקה וגם ניגן על כינור, אם כי ברמה חובבנית למדי. הוא ניצל את העובדה שבבית הספר היו מספר תלמידים שניגנו על כלי קשת, והקים תזמורת קטנה, שעליה ניצח בהתלהבות גדולה. התכנית שלנו כללה את "סימפונית הצעצועים" של היידן, את "מוסיקת לילה זעירה" של מוצרט, והופענו באירועים פנימיים של בית הספר.

תזמורת הגימנסיה -
ראשון משמאל: יורם גלזר בכינור
שלישי משמאל: אני בצ'לו

אני קופץ לגובה בסגנון
"גלילת בטן", שהיה מקובל אז
ושידרג את סגנון ה"מספריים"

כל בוקר הייתי עולה על אופני המרוץ "ראלי" שלי ו"טס" לבית הספר. בתום יום הלימודים הייתי נוהג ל"השוויץ" במהימנות טכניקת הרכיבה שלי, נוסע במהירות במורד הגבעה מבניין הגימנסיה לכיוון הרחוב, ונעצר בחריקת בלמים לפני המדרגות התלולות שהובילו לכביש. הצרה הייתה שמדי פעם בפעם מעצורי היד של האופניים הכזיבו ונקרעו, ואני עפתי במורד כל המדרגות היישר לרחוב מנוחה ונחלה. אם במקרה הייתה עוברת שם מכונית... עדיף לא להמשיך משפט זה. יצאתי תמיד בשלום מתאונות אלה, ולכן המשכתי בתעלולי לאחר תיקון מעצורי היד אצל מר וישקין, בעל חנות האופניים.

בשנת 1951, בהיותי בכיתה השישית בתיכון, עברנו מהדירה ברחוב אחד-העם לווילה שבנה אבי ברח' הרשנזון.

הוריי בפתח הבית החדש

הבית ברחוב הרשנזון היה מוקף בגינה וגדר מאבן ירושלמית

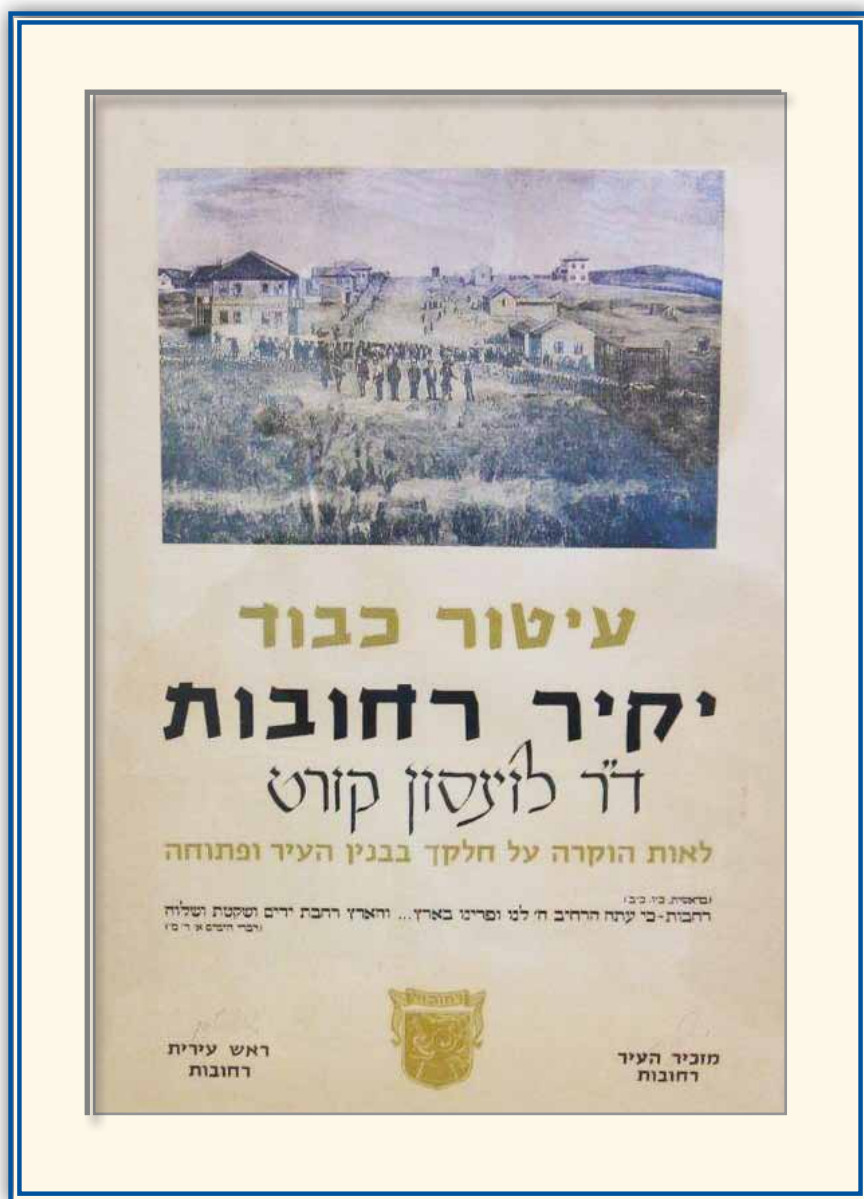
רחוב הרשנזון היה "הגבול" בין רחובות האשכנזית ברובה, לשכונת שעריים, שהייתה מאוכלסת בעיקר בעולי תימן. לאבי היה קשר הדוק עם יוצאי תימן עוד מן התקופה בה היה רופא של האצ"ל באזור. התימנים העריצו את הרופא הייקה הרציני, הגבוה והנאה, ורבים מהם היו לקוחותיו. שמו הלך לפניו כרופא מצוין, והוא טיפל בכמה דורות של משפחות בעירנו.

בגביית התשלומים מהפציינטים נהג אבי כסוציאליסט אמיתי: לא היו לו מחירים קבועים לפעולות הרפואיות שביצע, כל אחד נתבקש לשלם כפי יכולתו. בתקופה שלפני האולטרסאונד ודיקור מי השפיר, לקביעת מינו של העובר, ידע אבי לאבחן "בדיוק" את מין העובר, והשיטה הייתה פשוטה: הוא שאל את האישה ההרה אם היא רוצה בן או בת, וכשענתה, הבטיח לה לאחר הבדיקה, שזה בדיוק יהיה מין היילוד. בגיליון הרפואי של הפציינטית אצלו, רשם את המין השני. כאשר חזרה אליו האישה לביקורת לאחר הלידה, סיפרה בשמחה שנולד לה מה שרצתה, והאבחנה של אבי הייתה נכונה, כולם היו מרוצים. אם "התלוננה" שהאבחנה של אבי הייתה שגויה, אז היה מראה ליולדת את מה שכתב בגיליון הרפואי, זאת אומרת שידע שיוולד לה המין השני, אך לא גילה לה, כי רצה שמצב רוחה יהיה טוב במשך ההריון והלידה...

זה היה "טריק" של רופא נשים שעבד נהדר...

ובנימה רצינית: אבי היה ידוע כמנתח בעל ידי זהב וכמאבחן מעולה של בעיות רפואיות קשות, כגון הריון מחוץ לרחם. בחדר המיון הגניקולוגי בבית החולים "קפלן" נתן מנהל המחלקה הוראה, שאם ד"ר לוינסון שולח חולה, יש לאשפזה ללא היסוס כי האבחנה שלו מדויקת.

בשנת 1975 הוענק לאבי עיטור כבוד "יקיר רחובות" לאות הוקרה על תרומתו לעיר ולתושביה.

תעודת "יקיר רחובות" לאבי

כיוון שאמי הקדישה יותר ויותר את רוב זמנה למרפאה, כעזר לאבי, ועכשיו גם היה לנו בית הרבה יותר גדול, הצטרפו הוריי לשכור צוות עובדים. הייתה לנו מנקה שעבדה כל יום במשרה מלאה, במטבח הכינה מבשלת את ארוחות הצהריים, מנהלת ואופה הייתה גברת באייר הזכורה לטוב מפרק ג, וכמובן גנן טיפל בגינה שהקיפה את הבית. למרות כל העזרה מסביב, אמי השגיחה בקפדנות על כל פרט. היא הייתה עקרת בית למופת.

נוסף לכך, הוריי הוסיפו לנגן גם בארץ, ואני זוכר שכל חגיגת יום הולדת שלי הייתה נפתחת בנגינה משותפת של יצירה לפסנתר בארבע ידיים, שבצעו לכבודי. מאוחר יותר אמי השאירה את הבמה המוסיקלית רק לאבא, המנגן הטוב מביניהם. הוא הקים רביעיית פסנתר ביתית קבועה, לביצוע מוסיקה קאמרית, בשיתוף עם מרים ואפרים האס, ואמא הייתה רק המדפדת שלו. אני צורפתי די מהר כצ'לן בהרכב הזה, בתחילה רק ביצירות קלות לביצוע, ועם הזמן בכל הרפרטואר הקלאסי.

רביעיית הפסנתר, צולמה כשהייתי כבר בוגר

התקדמותי בנגינה על הצ'לו הייתה מהירה, ובנוסף לקונצרט הקבוע בערבי שבת, התחלתי להשתתף ברביעיית כלי מיתר, שהורכבה ממרים ואפרים האס, מנחם טאוב ואנוכי. אפרים האס היה מאותם הייקים שהגיעו לארץ-ישראל בשנות השלושים. הוא גר בעבר בעיר טרייר שבגרמניה (עיר הולדתו של מרקס) והיה בן למשפחה מאד אמידה וחובבת מוסיקה מושבעת. כמו רבים מיהודי גרמניה שנאלצו לברוח בחוסר כל, התפרנס

למחייתו בעבודה במשק פרות בבאר-טוביה. נגינתו בכינור הובילה אותו להשתתף במסגרת מוסיקלית בתל אביב, שם הכיר את מרים שעלתה לארץ מוילנה שבליטא, והייתה כנרת מקצועית מצוינת. הם התחתנו, אחרי זמן לא רב עברו לגור ברחובות, ופה נולדו שתי בנותיהם רוני ועדנה.

אפרים הפך מרפתן לנהג אוטובוס בחברת "דרום-יהודה". באותם ימים התחבורה הייתה דלילה, וכאשר אפרים באוטובוס ואבי במכונית הקטנה שלו חלפו זה על פני זה, היה אפרים מברך את אבי "בשלום" על ידי הפעלת צופר האוטובוס בקצב הלקוח מרביעיית כלי המיתר אופוס 59 מספר 1 של בטהובן...

התווים של רביעיית בטהובן 59/1

נגן נוסף ברביעיית המיתרים שלי היה מנחם טאוב, שגם הוא היה יליד גרמניה, בן למדען כימאי ידוע. מנחם הקים בית מלאכה לייצור חליליות, ובשעות הפנאי ניגן על כינור וויולה. ברביעייה שלנו ניגן את תפקיד הכינור השני, אבל בעיקר הצטיין בחוש ההומור שלו ובבדיחות שסיפר, הן בעברית והן באידיש. הוא כתב גם פיליטונים עם רקע פוליטי, וזכורני שלעיתון המפלגה הקומוניסטית בישראל "קול העם" קרא "כמעט כל העם", ולעיתון "דָּבָר" קרא "הדָּבָר".

בכל שבת שנייה אחר-הצהריים, היה מנחם מגיע לביתי רכוב על אופנוע עם סירה, אני והצ'לו נכנסים לסירה, ונוסעים לביתם של מרים ואפרים האס לנגינת רביעיות. ביתם של ההאסים היה הראשון שנבנה על הגבעה ברחוב אייזנברג, ובשנה הראשונה למגוריהם שם לא היה חיבור לרשת החשמל. אבל לא אדם כאפרים יאמר נואש. לחצר הובאו בלונים גדולים של גז ובבית הוסדרה תאורת גז. כך ניגנו יצירות קלאסיות עם תאורה כפי שהייתה במאה ה-19. לרביעייה נתנו גם שם: "Miriam and her boys"

רביעיית המיתרים, צולמה בבגרותי

בלילות שבת היה לנגינה בבית לוינסון קהל שישב בסלון הבית, והיה קהל נוסף, שעמד ברחוב הנשקף מהחלון הצרפתי הגדול של חדר האורחים, והאזין מבחוץ לנגינה. קהל זה היה מורכב מאנשים שיצאו לטייל ומבני נוער, שהיו בדרכם לערב הווי בסניף "התנועה המאוחדת" אשר במורד הרחוב. עשרות שנים חלפו מאז אותה תקופה נפלאה, ועדיין אני שומע מאנשים שעמדו ברחוב והאזינו לנגינה, כמה הם נהנו מהחווייה המוסיקלית המענגת והבלתי נשכחת.

הנגינה התנהלה על פי תכנית סדורה: בהשתתפות הפסנתר פתחנו תמיד ביצירה מתקופת הבארוק: קוֹרְלִי, ויוולדי, באך או הנדל, והמשכנו ברביעיית פסנתר של התקופה הקלאסית או הרומנטית. בהפסקה הוגש כיבוד של עוגה ושתייה, ולאחר מכן סיימנו בשלישיות פסנתר, שבאחת מהן ניגנה מרים בכינור, ובשנייה אפרים. קרוב לחצות, לפני שהתפזרו האורחים, הם כובדו במעדן מרענן להשלמת ההנאה מהערב.

הנגינה של רביעיית כלי המיתר בשבת אחר-הצהריים נפתחה תמיד ביצירה של היידן (היידן כתב 83 רביעיות!) בדרך כלל לפי סדר עולה, המשכנו ברביעייה של בטהובן, שוברט, ברהמס, או שומן, וסיימנו תמיד במוצרט. אין פלא שבמשך השנים הרבות שניגנתי מוסיקה קאמרית באופן קבוע, הכרתי היטב את רוב היצירות שחוברו להרכבים הללו. נאמר כבר קודם, שקהל המאזינים בערבי הנגינה בבית לוינסון היה מורכב בעיקר מייקים, אך היו גם אחרים. במשך שנים רבות, כמעט ללא היעדרות, הגיעה לערבי הנגינה "צברית" אמיתית. הייתה זאת רחל נחמן, בתם השלישית של שרה לרר ואהרון בוקסר, ממייסדי הישוב נס-ציונה בואדי חנין. רחל הייתה חובבת נלהבת של מוסיקה

קלאסית, בנעוריה קיבלה חינוך מוסיקלי וניגנה היטב על פסנתר, דבר שלא היה שכיח אז במשפחות האיכרים והפרדסנים של נס-ציונה. בעלה זאב, שלא נמשך במיוחד למוסיקה קלאסית, הקפיד להסיע את רחל בימי שישי לערבי הנגינה, ואבי שחיבב את רחל, החזיר אותה במכוניתו לביתה בנס-ציונה, בתום הקונצרט. בעונת החורף היא נהגה לסרוג בזמן ההאזנה לנגינה שלנו, ואני זכיתי לקבל ממנה במתנה סוודר כחול מרהיב עין, שזור כולו בצלילי המוסיקה של מיטב המלחינים... רחל פינקה אותנו בריבות נהדרות, שרקחה בעצמה מפירות של כל עונה, ונהנינו גם מתפוזים שהניב הפרדס של המשפחה. הידידות בין משפחות לוינסון ונחמן נמשכה שנים רבות, וכל אחת השתתפה באירועים של השנייה. רחל נפטרה בשיבה טובה בגיל קרוב למאה.

רחל וזאב נחמן

לרחל וזאב נולדו 3 ילדים: רון, גבריאלה (גבי) ודן. לימים יהיה בנם הבכור, רון נחמן, ממקימי העיר אריאל בשומרון, יעמוד בראשה במשך 28 שנים, יבנה ויפתח אותה, וגם יקים בה אוניברסיטה.

ביום העצמאות 2013 הוענק לו פרס ישראל על מפעל חיים, זמן קצר לאחר פטירתו בטרם עת.

פרק ח

שנות ביה"ס התיכון, השלוח הצבאי וגם קצת רומנטיקה

ימי הגימנסיה הנעימים עברו עלי בטוב. בשנתיים הראשונות למדתי בכיתה רגילה ובשתי השנים האחרונות למדתי במגמה ריאלית. הכיתה הייתה קטנה, כי רוב התלמידים בחרו במגמה ההומנית, שנראתה להם קלה יותר. המחנך של כיתה י"ב ריאלית היה מנהל הגימנסיה ד"ר פוזנר, שהיה מורה מצוין למקצועות הראליים, אך "שלומפר" לא קטן. זכורני שבאחד השעורים צנחו לפתע מכנסיו (כנראה שניתק כפתור) ואז הוא אמר "לעזאזל המתמטיקה, המכנסיים שלי נופלים" וכל הכיתה פרצה בצחוק גדול.

מכל מקצועות הלימוד בגימנסיה אהבתי במיוחד את מקצוע הכימיה, וזה ללא ספק בגלל המורה המעולה שהייתה לנו, דבורה שינדלר. השיעורים העיוניים בכיתה והניסויים במעבדה היו על רמה גבוהה, תרמו להבנת מבנה החומר הסובב אותנו, והראו שכל הקורה בעולמנו נובע מריאקציות כימיות. ללימודי הכימיה בגימנסיה נילווה גם סיפור פיקנטי: באמצע שנת הלימודים האחרונה יצאה דבורה שינדלר לחופשת לידה, ואל הדגל נקרא מורה מחליף, שהיה דוקטורנט צעיר ב"מכון ויצמן למדע" ברחובות. המורה

הצעיר התאהב נואשות באחת מתלמידות כיתתי. כל בית הספר ידע זאת, והרכילות פרחה. בסופו של דבר הזוג התחתן, ואם כי אינני מתכוון להזכיר שמות, תוכלו לראות בצילום הבא את גיבורי הסיפור הרומנטי הזה מסומנים בעיגולים אדומים:

התלמידים והמורים על מדרגות הגימנסיה

הייתי תלמיד טוב, אך לא למעלה מזה. עברתי תמיד את הבחינות, אבל ציון טוב-מאד קיבלתי רק במקצוע ההתעמלות. שעות אחר-הצהריים שלי היו מוקדשות בתחילה להכנת השיעורים, לאחר מכן עבודה רצופה של לפחות שעה וחצי על הצ'לו, ורק אז הגעתי למגרש המכבי, לאימון של כדור-סל או אתלטיקה קלה.

אימוני כדור-סל רשמיים נערכו פעמיים בשבוע, ובתחילה המאמן שלנו היה אברהם שניאור, שחקן נבחרת ישראל ומכבי תל-אביב, שנחשב לשחקן הציר הטוב במדינה. לאחר שאזל הכסף באגודת הספורט "מכבי רחובות" קיבלנו מאמן זול יותר, גם הוא שחקן נבחרת ישראל ומכבי תל-אביב, בשם פרדי כהן. הוא עלה ארצה ממצרים, והיה ידוע כקלעי מעולה. בנוסף לאימונים הרשמיים הגענו כמעט כל יום למגרש הכדור-סל לאימוני קליעה אישיים.

קבוצת הכדורסל "מכבי עמוס" רחובות

עוזי גלברד, כיום עוזי דולב, המופיע בצילום קבוצת הכדור-סל "מכבי עמוס" רחובות (עומד לידי, שני משמאל) היה חברי הטוב מגיל צעיר. הכרנו לראשונה כשכנים ברחוב אחד העם ברחובות. הוא גר בקצה הצפוני של הרחוב ואני באמצעו, מרחק של שתי דקות הליכה. למדנו באותו בית ספר יסודי, ובאותו תיכון. הפעילות הספורטיבית שלנו הייתה באותם ענפים, הן בקבוצת ההוקי (בתמונת ההוקי בעמוד 36 הוא עומד ראשון מימין) והן בקבוצת הכדור-סל. באשר לאתלטיקה קלה, עוזי הצטיין בריצות למרחקים הבינוניים, כאשר אני השתתפתי בתחרויות בקפיצות ובריצות הקצרות. עוזי היה הרוח החיה בחברה "הסלונית" שהייתה מורכבת מנערים ונערות חברי "מכבי-הצעיר" ברחובות. דרכינו נפרדו לאחר סיום הלימודים בבית הספר התיכון, אך הקשר בינינו חודש, לשמחתי, כעבור עשרות שנים. נראה שחברות נעורים עומדת במבחן הזמן.

עומד ראשון משמאל - יצחק קרדו, עוד ידובר בו בהמשך.

התאמנתי באופן קבוע במקצועות ריצה, קפיצה לרוחק וקפיצה לגובה, והיו לי הישגים גם בתחרויות ארציות. המדריך באתלטיקה היה המורה שלנו להתעמלות בתיכון, ספורטאי מצוין ורב צדדי בשם אורי כהן.

שתיים מהתעודות על הישגי בעמוד הבא:

הישגים בתחרויות אתלטיקה

מקום שלישי בקפיצה
לרוחק 5.65 מטר
באליפות ישראל לנוער

מקום שני בתחרות
בית-ספר תיכון, גילאי
16-18, ריצת 60 מטר
לבנים - 8.1 שניות

המחנה בבאר אורה

עיסוק נוסף בתקופת הלימודים היה אימון טרום צבאי במסגרת הגדנ"ע. מידי פעם היו נערכות פעילויות במחנה הגדנ"ע, שהיה ממוקם באזור הצפוני של נס-ציונה ולשם צעדנו מרחובות. השיא היה הפעילות במחנה הגדנ"ע בבאר-אורה שליד אילת. המחנה שם הוקם בשנת 1951, ואליו הגיעו תלמידי כיתות י'-יא' מכל הארץ למחזורי אימונים.

באותם ימים אילת הייתה כעיר רדומה במערב הפרוע: תושבים מעטים, מספר קטן של חנויות, והמקום השוקק ביותר היה ה"שקם" הצבאי, בו אהבתי לבקר ולקנות ופלה שוקולד "מצופה". הדרך מבאר-אורה לאילת לא הייתה סלולה, והנסיעה הקופצנית כל בוקר, במשאית צבאית למרחק של 17 ק"מ, הייתה מתישה ומלווה בבחילות והקאות. נסענו כל בוקר לאילת למשימת סיקול אבנים בשדה התעופה שלא היה סלול עדיין. תלמידי כיתות י"א של בית הספר התיכון ברחובות התפזרו על מסלול הנחיתה של השדה, ואספו את כל האבנים שהפריעו למטוסים. העבודה נמשכה מספר שעות ורק לאחריה אפשר היה להנחית מטוסים בשדה. לא יאומן כי יסופר.

לקראת סיום המחזור, תכננו מתיחה למחזור החדש של תלמידי תיכון מתל-אביב, שאמורים היו להחליף אותנו. מיד בהגיע התל-אביבים לבאר-אורה, הם נקראו למסדר קבלה, שם ריססנו אותם במים מסריחים, ונאמר להם שהריסוס נעשה כנגד מחלות ומזיקים... המתיחה עברה ללא תקלות או התנגדות, ורק מספר שנים מאוחר יותר שמעתי הדים על האירוע מפי גיסתי רוחמה, שהייתה אחת מקורבנות התעלול.

הייתה לנו חברה "סלונית" שהוקמה במסגרת הפעילות החברתית ב"מכבי-הצעיר". היא נקראה כך בגלל שרקדו בה לא רק ריקודי-עם כמו בתנועות "החולצה הכחולה" (עם השרוך האדום או הלבן) אלא בעיקר ריקודים סלוניים כמו טנגו, וואלס, פסדובלה וכו'. המפגשים היו בדרך כלל בליל-שבת, ערב שהיה בלתי אפשרי בשבילי, בגלל הנגינה של המוסיקה הקאמרית בביתי. למרות שהזמן הפנוי בסדר יומי לפעילות חברתית היה מצומצם, הצלחתי למצוא אהבת נעורים. במהלך הלימודים בכיתות י"א וי"ב, ולאחר מכן בזמן השרות הצבאי, הייתה לי חברה אמיתית בשם אביבה קריגר. אביבה הייתה צעירה ממני בשנה, נמוכה, נאה מאד, חכמה ומלאת שמחת חיים, וזאת למרות שהייתה מאב בגיל צעיר.

והנה הגיע קיץ 1953 וקיבלתי צו גיוס לצבא. בשלב זה של סיום לימודי בגימנסיה, הייתי צריך להחליט באיזו דרך לבחור: האם להמשיך במסורת המשפחתית וללמוד רפואה, או לנסות לפתח קריירה של נגן צ'לו מקצועי. אבי הצליח לשכנע אותי שעדיף ללמוד רפואה ולהשאיר את הנגינה כתחביב. על כך אני מודה לו בכל לבי עד היום.

נרשמתי לבית הספר לרפואה באוניברסיטה בירושלים (שהיה אז בית הספר היחיד לרפואה בישראל) ועל מנת להתחיל מיד את הלימודים, לפני השרות הצבאי, נרשמתי גם לעתודה האקדמית. מבחני הקבלה לעתודה האקדמית נערכו במחנה הצבאי בתל-השומר, וכללו מבחן פסיכומטרי, מבחני כושר גופני וכושר מנהיגות, בדומה למבחנים למועמדי קצונה. עברתי את הבחינות בהצלחה והתקבלתי לעתודה האקדמית. ב-15 ליולי 1958 נסעתי לבסיס קליטה ומיון של צה"ל בתל השומר, החלפתי את בגדיי האזרחיים במדי צבא, בלוריתי קוצצה לתספורת צבאית, ומספרי האישי היה 279962.

אני בבקו"ם

תוך זמן קצר הפכתי מבוגר בית ספר תיכון לחייל. משם הועברתי לבה"ד 4, בסיס הטירונים של צה"ל בצריפין. פלוגת הטירונים שלי הייתה מורכבת אך ורק מאנשי העתודה האקדמית, ולאחר 6 שבועות של אימונים צבאיים שוחררנו מהצבא ללימודים באוניברסיטה.

מנצח התזמורת
רס"ן שלום רונלי-ריקליס

הייתה תחרות קשה מאד על קבלה לפקולטה לרפואה בירושלים. על 80 מקומות לימוד התחרו מאות בוגרי תיכון, כי היה זה, כאמור, בית ספר לרפואה היחיד בארץ. נערכו בחינות כניסה, והמועמד נדרש לבחור בשניים מתוך ארבעה מקצועות במדעי הטבע. אני בחרתי בכימיה ובמתמטיקה. את הבחינה בכימיה עברתי בקלות, אך הבחינה במתמטיקה הייתה מאד קשה, ועשיתי טעות שבחרתי בה. נכשלתי, ולכן לא התקבלתי לבית ספר לרפואה. הייתי צריך שוב להתגייס לצבא, ואז עלה הרעיון לנסות להתקבל לתזמורת צה"ל כמוסיקאי מצטיין. ידעתי שבתזמורת צה"ל, בניהולו וניצוחו של שלום רונלי-ריקליס, ישנם שני הרכבים: האחד הוא

תזמורת כלי הנשיפה לצורכי מסדרים וטקסים צבאיים, והשני הוא תזמורת סימפונית קלאסית, שזקוקה כמובן גם לנגני צ'לו. הגעתי לשלום רונלי-ריקליס למבחני קבלה ועברתי אותם בהצלחה מרובה.

הוא הבטיח לי שיעשה כמיטב יכולתו לקבלני לתזמורת. צריך לציין שבאותם הימים היה קושי לשבץ בוגרי תיכון ליחידות צבא לא קרביות, ורובם נשלחו לחטיבת גולני. הגעתי לבסיס קליטה ומיון בתל-השומר, ולאחר שעות רבות של המתנה קיבלתי כרטיס נסיעה לבסיס התזמורת במחנה צריפין.

כאן מתחילה תקופה עשירה באירועים וחוויות שנמשכה שנתיים ושלושה חודשים. התזמורת הייתה ממוקמת בארבעה צריפים ישנים מתקופת המנדט הבריטי, שניים שימשו למגורים, אחד להנהלה, ואחד היווה אולם חזרות. המיקום של מחנה התזמורת היה כזה, שמצדו האחד שכן כלא 4 ומצדו השני בה"ד 11, בסיס ההדרכה של חיל השלישות, המורכב בעיקר מחיילות. את הארוחות סעדו חברי התזמורת במחנה הטירונים של צה"ל בבה"ד 4, שהיה במרחק הליכה קצר ממחנה התזמורת. באותם ימים היה סָמָל התזמורת עשוי ממתכת ומוצמד לשרוול יד ימין של חייל בתזמורת. בעיני הטירונים בבה"ד 4 סָמָל זה היה דומה לדרגת הרס"ר, ולכן כאשר הלכתי לחדר האוכל נתקלתי בטיירונים רבים שהצדיעו לי בהתלהבות...

נגני התזמורת התחלקו לשתי קבוצות. בקבוצה הראשונה הוותיקה היו אנשי צבא קבע שרובם עלו מבולגריה, והם היו הבסיס של תזמורת כלי הנשיפה הצבאית. בקבוצה השנייה היו אנשי צבא חובה כמוני, שניגנו בדרך כלל על כלי מיתר, והיוו את הבסיס לתזמורת הסימפונית. רבים מהם הפכו לאחר השרות הצבאי לנגנים מקצועיים בתזמורות השונות בארץ. מה עשו נגני כלי המיתר בתזמורת הצבאית? לזה היה לרב-סרן רונלי-ריקליס פתרון פשוט: הוא לימד אותם לנגן על אחד מכלי הנשיפה, ואני זכיתי ללמוד לנגן על קרן יער. המורה שלי היה עזרא מולכו, שאחרי מספר שנים הצטרף לתזמורת הפילהרמונית הישראלית.

ומה יעשו המנגנים הטריים עד שיוכלו להופיע עם כלי הנשיפה? גם לזה היה לריקליס פתרון. למדנו לתופף על תוף המצעדים, וכעבור זמן קצר היינו נשלחים לטקסים בהם השתתפו רק שני מתופפים וחצוצרן. בחודש הראשון לשהותי בתזמורת התקיים ביער בן-שמן יום חטיבת גבעתי. בטקס עצמו השתתפה התזמורת כולה, אך לחזרה הכללית לטקס נשלחו רק שני מתופפים ואני בתוכם. אלפי חיילים צעדו על המגרש לקול התיפוף שלי שנמשך ללא הפסקה למעלה משעה. חזרתי הרוס למחנה התזמורת והתחלתי להתאמן במרץ על קרן היער, כדי שאוכל לנגן בתזמורת הצבאית, ולא להיקלע לסיוט של המתופף.

תמונות
מתזמורת צה"ל

הפעילות בתזמורת הייתה עמוסה מאד. לאחר מסדר הבוקר החלו החזרות של התזמורת הסימפונית או של התזמורת הצבאית. על התזמורת הסימפונית ניצח המפקד ריקליס ועל התזמורת הצבאית ניצח חייל בצבא חובה, מוכשר להפליא, בשם נועם שריף. כעבור 58 שנים יקבל את פרס ישראל למוסיקה כמנצח ומלחין. אחר-הצהריים נסענו במשאיות (לא הועמד לרשותנו אוטובוס) ברחבי הארץ למחנות צה"ל לביצוע קונצרטים, ובדרך כלל חזרנו לבסיס שלנו בחצות. בנוסף לכל השתתפה התזמורת גם בטקסים, כמו סיום קורס קצינים, סיום קורס חובלים, סיום קורס טיס, סיום טירונות בחילות השונים ואפילו בסיום הקורסים לנהיגה וטבחות. זיכרון נעים מסיום הקורסים לטבחות היו העוגות הטעימות שכובדנו בהן. תזמורת צה"ל ניגנה גם בכל טקסי הגשת כתבי האמנה של השגרירים השונים לנשיא המדינה, ובתקופתי היה זה בצריף של הנשיא יצחק בן-צבי בירושלים.

פעילות מרתקת יותר, לחובב ספורט כמוני, הייתה נגינת ההמנונים במשחקי הכדור-רגל הרשמיים של ישראל באצטדיון רמת-גן. למרות שמתקבל הרושם ש"עשינו חיים" בשרות הצבאי, העבודה בתזמורת לא הייתה קלה. שעות רבות של נסיעה במשאיות החשופות לרוח ולגשם, ישיבה על ארגזי כלים, לעיתים גם תאונות דרכים, ושעות השינה היו מעטות. בטקסים החשובים, כמו סיום קורס קצינים, השתתף תמיד הרמטכ"ל, שהיה אז משה דיין, והייתה לו תכונה מגונה - לאחר לטקסים. כל מערך בוגרי הקורס, כל המפקדים וכמובן תזמורת צה"ל, עמדו על מגרש המסדרים, לפעמים חצי שעה ולפעמים גם שעה, בהמתנה לבואו של הוד מעלתו. העמידה הזאת בחום ובשמש, ללא פעילות, גרמה להתעלפויות רבות של חיילים וגם של חברי התזמורת, וגרמה לרוגז רב.

תקצר היריעה מלתאר את עשרות האירועים החשובים והמלהיבים בהם השתתפתי בזמן שרותי הצבאי, אבל על שני אירועים הייתי רוצה לספר בפרוט. הראשון היה יום אילת בשנת 1954, בו התקיימו חגיגות מיוחדות לרגל מלאות חמש שנים לשחרור העיר אילת במלחמת העצמאות. תזמורת צה"ל, בהרכבה הסימפונית והצבאי, טסה לאילת במטוס תובלה של חיל האוויר. במשך היום התקיימו טקסים שונים, ובערב, באמפיתאטרון פתוח, נערך קונצרט של מוסיקה קלאסית, בנוכחות נכבדים מרובים, כולל הרמטכ"ל משה דיין. יצירת הסיום הייתה ה"בולרו" של מוריס ראוול, ואז לפתע החלה נושבת רוח חזקה ממפרץ אילת, והתווים של רבים מן המנגנים התעופפו לכיוון קהל המאזינים. המנגנים לא איבדו את עשתונותיהם, והמשיכו לנגן את היצירה, שיש לה רק מוטיב אחד. בינתיים אסף הקהל את התווים והניח אותם על כן המנצח שלום רונלי-ריקליס...

למחרת טסנו בחזרה צפונה, ולקראת הערב כבר שמענו על הטבח במעלה עקרבים. אוטובוס אגד שהחזיר חוגגים מאילת לתל-אביב, הותקף ע"י מחבלים באזור מעלה עקרבים, ואחד-עשר מנוסעיו נרצחו. זאת הייתה פעולת הטרור החמורה ביותר נגד ישראל מאז תום מלחמת העצמאות. הדור הצעיר של היום צריך לדעת שפעולות טרור כנגד אזרחי ישראל התקיימו עוד לפני "הכיבוש", והחזרת השטחים ביהודה ושומרון לא תפתור את בעיית היחסים בינינו לבין שכנינו הערבים.

התזמורת ביום אילת. יושב שני מימין נועם שריף

האירוע השני הוא מסוג אחר לגמרי. להקת זמרים ושחקנים אמריקאים, כולם שחורים, הודיעה על בואה לישראל, על מנת להציג את האופרה "פורגי ובס" של ג'ורג גרשווין. הלהקה הייתה אמורה להגיע ללא נגנים, ותזמורת צה"ל נבחרה להיות התזמורת המלווה בביצוע האופרה בישראל. כחודש לפני ההופעה הראשונה החלה התזמורת בחזרות, ואז נחשפתי לראשונה למוסיקה הנהדרת של גרשווין. לאחר חזרה גנרלית, הפעם עם מנצח הלהקה, הופענו בבית "הבימה" בתל-אביב מעל עשר פעמים, כאשר האולם היה מלא מפה לפה, וההצלחה האמנותית גדולה מאד. באותה תקופה הייתי הצ'לן הראשון בתזמורת, והיה לי קטע קצר של נגינת סולו. להופעות היה גם הד תקשורתי, וזכיתי לתמונה בעיתון "במחנה" ביחד עם אחת הזמרות.

עם הזמרת השחורה מהאופרה "פורגי ובס"

בשנה השנייה לשירותי הצבאי עברה התזמורת ממחנה צריפין לבניין גדול וישן ביפו, קרוב לנמל. מאורח חיים של חיילים הסגורים במחנה צבאי, עברנו לסביבה אזרחית מובהקת, ללא מסדרי בוקר, וללא חדר אוכל צבאי עם "כולבויניק" במרכז השולחן. עכשיו היינו כאזרחים לכל דבר וההרגשה הייתה נהדרת. הזמן חלף והגיעה עת השחרור מהצבא.

פרק ט

שנת הלימודים הראשונה באוניברסיטה ו"החופשה" שלאחריה

בתקופה ההיא משך השירות הצבאי לגברים היה שנתיים וחצי, והיות שרציתי להתחיל בלימודי הרפואה בתחילת השנה, ביקשתי וקיבלתי שחרור מוקדם, לאחר שירות של שנתיים ושלושה חודשים. הצבא לא שכח את שלושת החודשים הנוותרים, ואותם החזרתי בשירות חובה לאחר סיום לימודי הרפואה. בזמן השירות הצבאי התכוננתי היטב לבחינות הכניסה לבית הספר לרפואה בירושלים. הפעם שוב בחרתי להבחן בכימיה, מכיוון שזה היה מקצוע שנלמד היטב בתיכון שלנו ברחובות, הודות למורה המצוינת דבורה שינדלר, אבל במקום מתמטיקה בחרתי בפיזיקה, וההצלחה בבחינות הייתה גדולה.

התקבלתי ללימודים.

כדי ללמוד בירושלים היה צורך בשני דברים: שכירת חדר הגון ומציאת חבר טוב, לחלוק איתו את הוצאות המגורים. עדיף כמובן לגור עם סטודנט לרפואה כמוני, כדי שנוכל להתמודד יחד עם הלימודים הקשים הצפויים. לגבי חבר לחדר לא היו בעיות. מזה מספר שנים, עוד בתקופת הלימודים בבית ספר התיכון ברחובות, הכרתי את מרדכי (מוט) ורון, התיידדנו והחלטנו שנלמד רפואה יחד. דרכינו נפרדו בזמן השרות הצבאי, אך לאחריו היה ברור לנו שנחפש חדר משותף בירושלים. בהיותי בתזמורת צה"ל, הכרתי פסנתרן מקצועי, שניגן בתזמורת רשות השידור בירושלים בקרן יער, ושמו אביגדור

רייס. הוא הציג אותי ואת מוט בפני אישה מיוחדת במינה, אלמנה שהשכירה חדרים לסטודנטים למחייתה. בְּנֶכֶד (בְּנִי) סיל, זה היה שמה של בעלת הבית. היא גרה בבית גדול מאד, שהיו בו 4 חדרים להשכרה. לעצמה השאירה חדר ענק אחד למגורים ובו עמד פסנתר כנף. היא ניגנה עליו וגם ונתנה שיעורי פסנתר. הבית היה ממוקם במרכז ירושלים של אז, שנקרא "הברודווי של ירושלים", מכיוון שהיו בו ארבעה בתי קולנוע סמוכים זה לזה.

לאחר שיחה קצרה הלכנו שבי אחרי בְּנִי סיל, כמאמר השיר. היא הייתה מבוגרת, קטנת קומה, בפניה היה עיוות קל, קמטים הסגירו את גילה, אך הייתה בעלת אישיות מקסימה, חכמה, בעלת חוש הומור, חברותית ואדיבה. הבית הקרין אווירה תרבותית, והיה לו רק חיסרון אחד: השירותים היו ממוקמים מחוצה לו, בצריפון קטן. על חיסרון זה פיצתה בעלת הבית בגדול, ועליה עוד יסופר.

שנת הלימודים הראשונה שלי החלה בנובמבר 1955. כל יום ראשון, מעט לפני השעה שבע בבוקר, נפגשתי עם מוט בתחנת האוטובוסים במרכז רחובות, עלינו על האוטובוס המאסף בקו רחובות-ירושלים, שנסע דרך צומת מסמיה וצומת שמשון, בואכה התחנה המרכזית בירושלים, ששכנה אז במרכז רחוב יפו. את הנסיעה הזאת עבר מוט בצום מלא, כיון שהנסיעה גרמה לו לבחילה. מיד לאחר הירידה מהאוטובוס בירושלים מיהרנו למסעדה קטנה בקרבת התחנה, שהייתה סניף של מסעדת "רימון", הידועה בחומוס המעולה שלה. רק לאחר שהיטבנו את ליבנו במאכל ובמשקה, פנינו לחדרנו, ומשם לאוניברסיטה.

החומר הלימודי בשנה הראשונה היה במדעי היסוד כמו כימיה, פיסיקה, בוטניקה, זואולוגיה, סטטיסטיקה ועוד. רוב השיעורים נערכו לראשונה בגבעת-רם, שם עדיין היה הקמפוס של האוניברסיטה בתהליך בנייה, ולכן רוב תלמידי האוניברסיטה בפקולטות האחרות למדו במקומות שונים בעיר. תנאי הלימודים היו קשים: רעש אדיר של קידוחים, בוץ בתקופת הגשמים, ותחבורה לקויה מהעיר לגבעת-רם וחזרה. כאשר סיימנו את הלימודים בשעות הערב המאוחרות, לא היו אוטובוסים העירה, ותלמידי הרפואה נאלצו ללכת מערבה ברגל, מגבעת-רם לשיכון "המקשר", שם היה אוטובוס שלקח אותנו העירה. בשנה הראשונה הלימודים לא היו בלעדיים לתלמידי הרפואה, והשתתפו בהרצאות גם תלמידים ממקצועות הביולוגיה, רוקחות, רפואת שיניים ועוד. לכן לא היה עדיין גיבוש חברתי של תלמידי הרפואה, כפי שהתפתח לאחר מכן. הלימודים עצמם עברו עלי יפה, והצלחתי בבחינות. כולנו חיכינו בכיליון עיניים לשנת הלימודים השנייה, בה מתחילים הלימודים המיוחדים לנו: אנטומיה, פיזיולוגיה והיסטולוגיה.

בינתיים קדרו השמיים בשטח המדיני והצבאי, וישראל מצאה את עצמה תחת איום מצרי, בעקבות חתימת הסכם לאספקה מסיבית של נשק מתוחכם מהגוש הסובייטי. צריך לזכור שבאותם ימים הייתה רצועת עזה תחת שלטון מצרי, ולכן הוחלט לבצר את הישובים לאורך קו רצועת עזה, בשטח שנקרא היום עוטף עזה. הסטודנטים נקראו לעזור במלאכת הביצורים, ותלמידי שנה א' בפקולטה לרפואה נבחרו לבצר במשך שבוע ימים את קיבוץ רעים.

הסטודנטים לרפואה בקיבוץ רעים

היו אלה ימים חשובים בגיבוש החברתי של הכיתה, התחלנו להכיר אחד את השני (מי לטובה ומי לרעה...). כך נוצרו קבוצות תלמידים לעבודה משותפת במעבדות השונות, שעוד נכוננו לנו. שנת הלימודים הראשונה חלפה ממש במהירות, בנעימים, ובהצלחה בבחינות, שלא היו קלות.

חלק חשוב בהצלחה היה הודות לבעלת הבית שלנו, בני. זה המקום לספר עליה קצת.

בנכר סיל הייתה בתו של יצחק אפשטיין, בלשן נודע, שהתמנה למנהל בית הספר הראשון בראש פינה ב-1899, ועם מינויו הפכה השפה העברית לשפת הלימוד הבלעדית בביה"ס (קודם השפה הייתה אידיש). לאחר שנים נסע יצחק אפשטיין עם משפחתו לשוויצריה ללימודי דוקטורט, שם נולדה בעלת הבית שלנו, ולכן העניק לה את השם "בנכר". היא נישאה לפסנתרן אנגלי (לא יהודי) בשם סידיני סיל, אך התאלמנה, ולא היו להם ילדים. אולי הסטודנטים הדיירים בביתה היו לה תחליף מסוים להעדר ילדים,

והיא גם בישלה ארוחות נהדרות עבורם, בתשלום כמובן, תוספת כספית לפרנסתה. בבית גרו עוד ארבעה סטודנטים בנוסף למוט ולי, אך אנו היינו הסטודנטים המועדפים עליה, והרגשנו שגם היא מחבבת אותנו במיוחד. היא הייתה בשלנית מעולה, ואכלנו אצלה ארוחות ערב חמות בסגנון צרפתי. היינו צעירים בני עשרים, ולאחר יום לימודים ארוך ומתיש היה לנו תמיד תיאבון גדול. אני זוכר את האימרה של בְּנִי: "החליטו אם אתם רוצים הרבה-הרבה או טוב-טוב". אנו כמובן רצינו גם וגם... בני הייתה לנו כאם, והעצות שלה היו תמיד נבונות ומעשיות.

הייתה לה עין מאד בוחנת וחדה לגבי אנשים, ולכן כל בחורה שהסטודנטים הדיירים הביאו לבית, הייתה צריכה לקבל "אישור" מבני. בדרך כלל התחשבו מאד בדעתה.

מבחינה רומנטית הייתה שנת הלימודים הראשונה קשה ומאכזבת. חברות אמיצה של 4 שנים עם אביבה קריגר, הסתיימה, כאשר היא התאהבה בחבר לכיתה שלה, בסמינר למורים, והקשר בין שנינו נותק. אביבה נישאה כעבר זמן לא רב לאותו בחור ונוכחתי בחתונתם. מאז לא ראיתי אותה יותר, מלבד בשני אירועים מאד טרגיים: הראשון היה בבית החולים "אסף-הרופא" כאשר התמחיתי ברפואה פנימית, ואורי, אחיה של אביבה, הובא למחלקה ואובחן כסובל ממחלה ממארת קשה. הוא נפטר בגיל צעיר, כעבור זמן קצר. הפגישה השנייה הייתה בהלוויה וה"שבעה" של אורי ז"ל. הוא היה בחור חמד.

בגלל הפרידה מהחברה, שנת הלימודים הראשונה בבית ספר לרפואה הצטיינה בהשקעה מוגברת בלימודים, כאשר מידי פעם בפעם חברים מכירים לי בחורות, בעיקר תלמידות מבית הספר לסיעוד ב"הדסה" ירושלים. אבל זה לא היה זה. נוסף לכך החברה הסלונית הרחובותית ב"מכבי" התחילה להתפרק, מהסיבה של חוסר בנות! הבנות בגילנו, שמלאו להן כבר 20 שנה, חיפשו יציבות בחיים ורצו כבר להתחתן (אז נישאו בגילים הרבה יותר צעירים מכפי שזה נהוג היום) ואנחנו "הנערים", שרק גמרנו את הצבא, ללא מקצוע, חדורי רצון ללמוד ולהכיר את החיים, לא מיהרנו לשום מקום... כך יצא שחבורת הגברים ללא נשים החליטה לרדת כיתה או אפילו כמה כיתות, ולחפש בנות צעירות יותר. כיצד עושים זאת?

ידידי יצחק קרדו הציע לחברים לפנות לנערה בשם רות זיולד, תלמידה מצטיינת בכיתה י"ב בבית הספר התיכון, שנחשבה ל"מלכת הכיתה". אם היא תזמן להשתתף במסיבות שלנו, ותענה בחיוב, תבואנה בעקבותיה גם בנות נוספות מכיתה. כך הוזמנה רות זיולד למסיבת ריקודים שערכנו בחנוכה 1955, באולם הספורט של "מכבי" רחובות.

מאותו ערב אני זוכר שני אירועים: הראשון, שהזמנתי את רותי לריקוד ואלס מהיר, שהיה "המומחיות" שלי. האירוע השני היה מפתיע למדי, כאשר בשיא המסיבה הופיע בפתח האולם קצין משטרה, מלווה בכלב שחור קטן, ו"אחר כבוד גדול" לקח את רותי הביתה. כך הכרתי לראשונה את אביה של רותי, מפקד משטרת רחובות. אז נודע לי, שרותי אמנם בכתה י"ב, אבל היא עדיין קטינה בת 16 וחצי, והוריה מקפידים שתחזור הביתה מבילוי לילי לפני חצות, משהו בדומה למגבלה שהוטלה על סינדרלה...

מפקד המשטרה ברחובות שלמה (סלומון) זיולד - אביה של רותי

יד המקרה הפגישה אותנו שוב כעבור חודשים מספר, וכך היה הדבר:

חברי יגאל ברק נפצע בידו בתאונת דרכים, וביום שישי, ערב שבועות 1956 קבעתי עם יצחק קרדו לבקר אותו בביתו. הלכנו בנחת ברחוב הרצל השקט לרגל ערב החג, ובמדרכה ממול, בכיוון הנגדי, צעדה לה רות זיולד, לביקור אצל חברה שלה. קרדו ואני עברנו לצד השני של הרחוב, ולאחר שיחה קצרה הצלחנו לשכנע את רותי לבוא איתנו לבקר את יגאל הפצוע. כמו כן הזמנו אותה ל"קומזיץ" שנערך באותו ערב, בחורשת האקליפטוס ליד תחנת הרכבת. במעגל סביב המדורה התיישבתי ליד רותי, השיחה קלחה, אני התרשמתי עמוקות, ומיד החלטתי שאת רותי הזאת אני לא עוזב. בסיום הערב ליוויתי אותה לביתה בתחנת המשטרה, והזמנתי אותה לקונצרט של הצ'לן המפורסם פול טורטלייה, שנערך למחרת במוצאי שבת, באולם "בית האיכר" ברחובות.

רותי בזמן שהכרתי אותה

ידעתי שטורטלייה ואשתו מוד (שגם היא הייתה צ'לנית) מוזמנים לאחר הקונצרט להתארח בביתנו, עם עוד כמה חברים מאגודת חובבי המוסיקה, ואבי מצפה להציג את בנו נגן הצ'לו (זאת אומרת אותי) בפני האורח המפורסם, אבל לי היו עיסוקים חשובים יותר. שוב ליוויתי את רותי הביתה, הפעם זה נמשך הרבה יותר זמן, וכך יצא שהגעתי מאוחר מאד הביתה, כאשר המסיבה לכבוד טורטלייה כבר כמעט הסתיימה.

ציפורה זיולד - אמא של רותי

אבי קיבל את פני בכעס, אבל טורטליה עצמו, לאחר שקיבל הסברים על סיבת האיחור שלי, חיך חיוך גדול ואמר בצרפתית, שאם המדובר בנשים, האיחור שלי מקובל עליו מאד. כך החל סיפור האהבה שלי עם רותי, הנמשך כבר 58 שנים.

קיץ 1956 החל בצורה נהדרת. הסתיימה השנה הראשונה בבית ספר לרפואה ועברתי בהצלחה את כל הבחינות, כולל הבחינה בבוטניקה שהייתה ידועה כאבן נגף ל"רפואנים" בשנים הקודמות. לא לחינם ראש החוג לבוטניקה, דוב קולר, קיבל את הכינוי "דוב קילר". בנוסף התחלתי לחזר בצורה נמרצת אחרי רות זיולד. בביקוריי בביתה הכרתי את ציפורה, אמה של רותי, אשה עדינה ויפה, שהטיפול במשפחתה ניצב במרכז חייה.

היות ורותי גרה במשטרה, הייתי צריך להתייצב לפני היומנאי בכניסה לתחנה, להסביר את מטרת בואי, ולקבל את אישורו להיכנס למתחם המגורים. זה היה החלק הקל במהלך הביקור. כאשר דפקתי בדלת הדירה של משפחת זיולד, קידמו אותי נביחות נמרצות וחזקות של כלב. לפי עצמת הקולות חשבתי שלפני יעמוד רוטווילר, או לפחות כלב רועים גרמני גדול, אך כשנפתחה הדלת התגלה כלב שחור וקטן, מהיר כשד ובעל נטיות נשיכה לאנשים שאינם מוכרים לו. זו הייתה כלבה בשם "כושית", שעליה עוד יסופר, אבל כבר עכשיו אפשר לומר שהייתה חכמה, תוך זמן קצר הבינה שהחיזור שלי אחרי בעלת הבית שלה רותי הוא רציני והדדי, והיא נעשתה ידידתי הטובה.

אסתר (מימין) עם רותי וכושית

בבית משפחת זיולד התגוררה גם אסתר, בת-דוד של רותי. אביה היה אח של ציפורה, ואמה נרצחה בפרעות תרפ"ט בירושלים, ע"י פורעים ערביים. הוריה של רותי הזמינו אותה לגור בביתם, כי היא והאם החורגת (אביה האלמן נישא מחדש) לא הסתדרו. אני מצאתי שהיה זה מעשה אצילי ויפה להיטיב כך עם קרובת משפחה, ולעזור לה לשפר את חייה.

חופשת הקיץ הגיעה, רותי סיימה את בית הספר התיכון, וציפיתי לבילוי נעים עם אהובתי החדשה, אך לצבא היו תכניות אחרות לגמרי לגביי. נקראתי לשרות מילואים ארוך, על מנת לעבור קורס מפקדי כיתות, שהיה מיועד לסטודנטים בלבד. הקורס נערך במשטרת בית גוברין, ליד הגבול הירדני של אז, ומפקדיו היו סטודנטים שסיימו קורס קצינים בזמן שרותם הצבאי הסדיר.

אני בקורס המכ"ם

הקורס לא היה קל אבל היה לי כושר גופני טוב, ולא התקשיתי לבצע את המשימות.

טקס סיום הקורס המכי"ם

בתחילת חודש ספטמבר 1956, לאחר שעברה כבר מחצית מזמן הקורס, נקבע אימון מיוחד, שבו חוליות של מספר חיילים צריכות לנווט בשטח בעזרת מפה. רצה הגורל, וזמן קצר לפני יציאת החיילים לאימון הרגשתי ברע, הלכתי למרפאה ושם נמדד לי חום גבוה של 39 מעלות. שוחררתי מהאימון הזה וחזרתי לבדי לאוהל, וגם קיבלתי 3 "גימלים" להחלמה בביתי. לאחר מספר שעות התברר שכמה חוליות חיילים עברו בטעות את הגבול לירדן, נתקלו במארב שהרג שבעה מהם, וביניהם מספר חיילים-סטודנטים שהיו שכניי לאוהל. ההלם היה גדול מאד, הן אצלנו בקורס, והן במדינה כולה. התקרית הזאת הייתה התחלה לשורה של פעולות תגמול, שביצעו הצנחנים, בפיקודו של אריק שרון, כנגד ירדן. הפעולה שבוצעה כתגמול מיידי לאחר הרג הסטודנטים הייתה ב-11.9.56 ובה נהרס בניין המשטרה הירדנית ב-א-רהווה. בפעולת תגמול נוספת שנערכה כנגד הצבא הירדני בחוסאן, נהרג אחד מחבריי ב"מכבי הצעיר", ישראל שחר (סחרוב) שהיה חייל בגדוד הנח"ל המוצנח. רחוב בסמוך למקום מגוריי נקרא על שמו, והוא מצולם עם קבוצת הנוער של "מכבי-רחובות" בהוקי שדה (בתמונה בעמוד 36), ישראל שחר הי"ד ראשון משמאל, רוכן קדימה).

אני אזכור אותו תמיד כנער נאה, ישר וחביב, ספורטאי למופת.

מצב הרוח בקורס היה כמובן ירוד, וכולנו חיכינו לסיומו. לאחר הטקס הצבאי וחלוקת הדרגות והתעודות, התקיימה בערב מסיבת סיום מאולצת. על מנת לתת למסיבה את האווירה המתאימה לה, ניגנתי לחיילים הסטודנטים את הקטע לצ'לו "כל נדרי" של מאקס ברוך. היה מאד עצוב.

ב-29.10.56 החלה מלחמת סיני, ואנחנו בוגרי קורס המכי"ם שנפגע קשות, לא גויסנו. בנספחים בעמוד 262 מתוארת מלחמת סיני.

פרק י

לימודים, אהבה ואסיקה

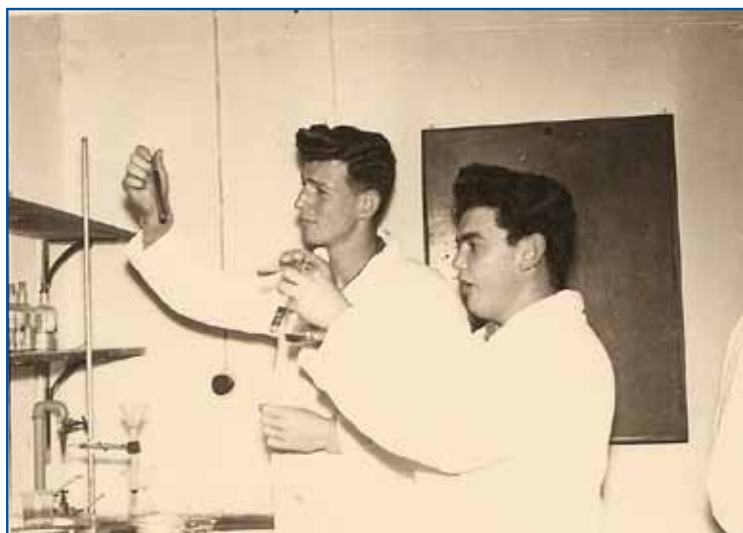
התחלתי את לימודי השנה השנייה. הם התקיימו בבית הספר לרפואה, שהיה ממוקם בבניינים ישנים ליד מגרש הרוסים. שנת הלימודים נפתחה במתיחה שביצענו, אנו תלמידי השנה השנייה, לתלמידים "הירוקים" של השנה הראשונה. על כל לוחות המודעות בבית הספר נתלתה הודעה הקוראת לתלמידים החדשים להופיע לבדיקה רפואית ביום מסוים ובשעה הנקובה. "הרופאים" שנבחרו לבצע את "הבדיקות" היו שניים שנראו מבוגרים לגילם, אליהם צורפו עוד כמה מבינינו, ואני בתוכם, ששימשו כ"אסיסטנטים". מספר לא קטן של תלמידי שנה א' הגיעו לבדיקה, והיא עברה "בהצלחה" למרות "שהרופא" הבודק שכח להכניס את הסטטוסקופ לאוזניו, והוא היה תלוי על צווארו, תוך שהוא "מאזין" לריאות...

בסיום התעלול נדרשו התלמידים להביא שתן למעבדה בבית החולים "הדסה", והם אכן עשו זאת. למתיחה הזאת היה הד גדול בבית הספר לרפואה, וקרנה של שנה ב' עלתה.

באשר ללימודים, הם כללו את מקצועות היסוד, כמו אנטומיה, היסטולוגיה ופיזיולוגיה, והיו בחלקם הרצאות פרונטליות, ובחלקם הגדול מעבדות. מוט ואנוכי יצאנו מחדרנו בבית סיל מוקדם בבוקר, וחזרנו לקראת הערב, כאשר בְּנֵי מחכה לנו עם ארוחה חמה וטובה. שעות הערב המאוחרות יותר היו מוקדשות גם הן ללימודים ולהכנה לבחינות הביניים, שראש החוג לאנטומיה הקפדן, ד"ר גיטלין, הכין לנו.

היו גם מעט ערבים חופשיים, וכאן נכנסת לתמונה רות זיולד. רותי החלה ללמוד

כימיה בפקולטה למדעי הטבע של האוניברסיטה העברית בירושלים. היא התגוררה בדירת חדר שהייתה שייכת למשפחתה, והייתה ממוקמת ליד אולם הקולנוע "אדיסון" (שאינו קיים היום). הערבים החופשיים היו כמובן מוקדשים לה, אבל היו שתי בעיות: הראשונה הייתה הפופולריות הגדולה של רותי בקרב הסטודנטים לכימיה, שהיו נוהרים לחדרה בשעות הערב (הכי גרוע עבורי היה יום ראשון, כאשר רותי חזרה מרחובות עם מאפים טובים מהבית) ומונעים ממני פגישה פרטית איתה. אחרי הכל, הרי היינו כבר ממש חברים! באותה תקופה לא עמדו לרשותנו טלפונים, לבטח לא טלפונים סלולריים שעדיין לא הומצאו, ולכן אי אפשר היה לתאם פגישה מראש. הבעיה השנייה הייתה, שלחברי לחדר וללימודים, מוט ורון, לא הייתה חברה, ולכן הרגשתי אי נעימות ביציאתי לבילוי, כאשר הוא נשאר לבד בחדר.

עם מוט באוניברסיטה במעבדה

חנה אונגר

מוט מצידו לא עודד את יציאתי מהבית כשטען, ובצדק, שיש עוד כל כך הרבה חומר שעלינו לשנן. אבל הרי לא רק על ספרי הלימוד יחיה האדם. רותי ואני טיכסנו עצה ונמצא לנו רעיון מצוי: לקראת הנשף השנתי של הסטודנטים לרפואה ערכנו הכרות בין מוט לחנה אונגר, חברתה הטובה ובת כיתתה של רותי בלימודי הכימיה. הם התחילו להיות חברים, ובילינו מאז (ועד היום) גם איתם.

ירושלים של שנות החמישים הייתה עיר ישנונית, והסטודנטים שמילאו את העיר במשך השבוע חזרו לבתיהם לקראת סוף השבוע. באותם הימים התהלכה הבדיחה על שני חיילים בריטים, שבאו לבקר בירושלים, ולמראה הרחובות הריקים והשקטים עם רדת החשיכה שאלו: "למה לא בוטל בעיר העוצר של ימי המנדט?"... גם אני הייתי עד למצב הזה, כאשר חזרתי לחדרי מפגישות עם רותי, בשעות מאוחרות. צעדתי בדרך כלל לבדי ברחובות שוממים, ופעם אף נעצרתי על ידי שוטרים ששאלו אותי לפשר הליכתי בשעות הקטנות של הלילה... למרות הנאמר, הייתה גם פעילות תרבותית בערבים. הלכנו לקונצרטים באולם "אדיסון", למופעים ב"בית הלל" שהיה מועדון סטודנטים, ובו התקיימה התוכנית הפופולרית "שלשה בסירה אחת". זאת הייתה תקופה של טרום הטלוויזיה, וסרטים ראינו רק בבית קולנוע.

באותם ימים הגיע לירושלים המוסיקאי נועם שריף, אותו הכרתי בזמן השרות המשותף שלנו בתזמורת צה"ל. נועם שהיה נגן קרן, מנצח וקומפוזיטור, קיבל את אישור האוניברסיטה להקים תזמורת המורכבת מסטודנטים ומורים של האוניברסיטה העברית בירושלים. כך התקבצו ובאו סטודנטים ופרופסורים מהפקולטות השונות, והקימו תזמורת קטנה, שהחלה בחזרות פעם בשבוע, עד שלבסוף הייתה מוכנה לקונצרט פומבי שנערך באולם ווייז בגבעת-רם.

הפעילות בתזמורת הביאה גם להקמת אנסמבל קאמרי בהשתתפותי: רביעיית כלי מיתר. הרביעייה ניגנה להנאתה בביתו של דיקן הפקולטה למשפטים, פרופסור שָׁלֹו גינוסר, שהיה וויולן מעולה ואדם מקסים. במסגרת התזמורת הכרתי מקרוב מורים דגולים מהפקולטה לרפואה, כמו פרופסור הנרי אונגר, שהיה מנהל המחלקה הפתולוגית וניגן על ויולה, ופרופסור אריה פייגנבאום, שהיה מראשוני רופאי העיניים בארץ ישראל, מנהל מחלקת העיניים בבית חולים "הדסה" בירושלים, הדיקן הראשון של בית הספר לרפואה, והעורך הראשון של עיתון "הרפואה". בנוסף היה גם אדם חביב, אהב מוסיקה וניגן על ויולה. בביתו היפה, ברחוב החבשים בירושלים, ניגנו לעיתים מוסיקה קאמרית, ובהגיעו לגבורות ערכו לו אנשי בית החולים "הדסה" חגיגת יום הולדת, ורביעיית המיתרים שלנו ניגנה לכבודו.

הרביעייה שלנו התכבדה בהופעה בצריף ששימש כבית הנשיא, בקונצרט לטובת עמותה, שאשת הנשיא רחל בן-צבי עמדה בראשה. היום קשה להאמין כמה צנועים היו החיים של אנשי השלטון אז. חבל כל כך שאנשי שררה במדינתנו הפכו במשך השנים לרודפי ממון, ופוליטיקאים נעשו מיליונרים. גם ההטבות שמנכסים לעצמם שרים, חברי כנסת וראשי גופים כלכליים וציבוריים הן ממש מקוממות.

לא כך היו פני הדברים במדינה הצעירה, כשהשליטים היו אידיאליסטים ואנשי חזון. סיפור יומרני במקצת, הקשור לחיים המוסיקליים שלי בירושלים, התרחש בשנת

הלימודים הראשונה. בעיתונות הופיעה מודעה על מבחן למִשְׁכָּת נגן צ'לו בתזמורת של שרות השידור בירושלים. למרות שידעתי שאינני יכול ללמוד רפואה וגם לנגן בתזמורת מקצועית, החלטתי לגשת למבחן כמו לתחרות ספורטיבית. התקשרתי לידידי מתזמורת צה"ל אביגדור רייס, שהיה פסנתרן מעולה, ועבדנו יחד על התוכנית למבחן. המבחן נערך על במת אולם הקונצרטים "Y.M.C.A" ובראש צוות הבוחנים עמד שבתאי פטרושקה, מוסיקאי ידוע בירושלים. ניגנתי את הפרק הראשון של הקונצרט לצ'לו של בוקריני, ובנגינה של קטע תזמורתי "מן הדף" (ללא הכנה מראש) קיבלתי את הסקרצו מתוך הסימפוניה "הגדולה" של שוברט. לאחר לחיצות ידיים וכמה מילות נימוס עזבתי את המקום, ועד היום אני עדיין מחכה לתוצאות הבחינה...

בשנת 1958 קיבלתי מילגה מטעם האוניברסיטה העברית להשתתפות בקורס למוסיקה קאמרית, שנערך לראשונה ב"בית-דניאל" אשר בזיכרון-יעקב. הקורס היה מיועד בעיקר לנגנים מקצועיים, המורים היו בחלקם אורחים מחוץ לארץ, כמו הכנר רודולף קוליש (שלאחר תאונה החליף את תפקידי הידיים, והחזיק את קשת הכינור ביד שמאל) ובחלקם מטובי המוסיקאים בארץ, כמו תלמה ילין, פרנק פלג ועדן פרטוש. החניכים בקורס היו נגנים מהשורה הראשונה בארץ, כמו רביעיות המיתרים הישראלית והתל-אביבית, שהתכוננו אז להופעות הראשונות, ונגנים צעירים ומבטיחים בראשית דרכם, כמו הכנר אילן גרוניך והצ'לן מיכאל הרן. לתוך כל החבורה הזו נקלענו שני סטודנטים לרפואה, נגנים חובבים, יורם גלזר בכינור ואנוכי בצ'לו.

משתתפי הקורס למוסיקה קאמרית ב"בית דניאל" בזכרון יעקב

האווירה בקורס הייתה נהדרת, ניגנו מהבוקר ועד הערב בהרכב קבוע, עם הדרכה, כאשר התווים הם פרטיטורה של היצירה. עד היום, 55 שנים לאחר הקורס הזה, אני זוכר היטב את היצירות שניגנו: הרביעייה מספר 3 של ברטוק, הרביעייה אופוס 95 של בטהובן, ו"אודה לנפוליאון" של שנברג. הייתה גם אווירה מאד חברותית לאחר הנגינה, וכמה פסנתרניות צעירות ניסו "להתלבש" על הסטודנטים לרפואה. אבל רותי שלי נשארה בירושלים, החברות בינינו הייתה כבר אמיצה, היא חסרה לי מאד, ואני לא התפתיתי. הקורס הסתיים בקונצרט חגיגי, בביצוע של משתתפי הקורס, והוא שודר לקהל הרחב ברדיו.

אולי מתקבל הרושם שעשינו "חיים משוגעים" בתקופת הלימודים, אך לא כך היה הדבר. הדרישות בבית הספר לרפואה, בשנים השנייה, השלישית והרביעית, היו מאד תובעניות, וכללו הרבה הרצאות והרבה מעבדות, מבוקר ועד ערב. לאחר מכן נדרשה חזרה על החומר, עד שעות הלילה הקטנות. החומר היה מעניין אבל עדיין לא ראינו חולה חי... באנטומיה עבדנו על גופות שנתרמו לצורכי מדע, ובפיזיולוגיה העבודה הייתה על כלבים וחתולים. לא נעים במיוחד, אך לכל דבר מתרגלים.

אתנחתא קלה בניתוח החתול, מימין לשמאל: אני, מוט, איציק בר ויורם פלטי

הלימודים היו בדרך כלל רציניים אבל לא חסרו מעשי קונדס, ואחד מהם נערך במחלקה לביוכימיה רפואית, בראשותו של פרופסור הסטריין. במעבדה עבדנו עם צנטריפוגות, כמה סטודנטים החליטו שאפשר להשתמש בהן כמו ברולטה בקזינו, והחלו להמר בכסף על המיקום בו תעצור הצנטריפוגה. השמחה הייתה רבה וקולנית, עד

שהפרופסור הגיע למעבדה, ראה את המתרחש, והגיב באופן קשה על המעשה. הוא דרש מוועדת המשמעת של בית הספר לרפואה לסלק את "הפושעים" לצמיתות. עד כדי כך! הסוף היה טוב, שחקני "הרולטה" קיבלו חנינה, וכך ניצלה הקריירה של מספר פרופסורים לעתיד.

מוט ואנוכי המשכנו לגור אצל בני סיל, ושיתוף הפעולה בינינו בקבוצות הלימודים, בהכנה לבחינות השונות, ואפילו בבילויים משותפים עם בנות הזוג שלנו חנה ורותי, היה הדוק. בסוף כל שנה אזרחית, נהגנו לבלות את ערב השנה החדשה במסעדה ירושלמית בשם Gypsy-Bar שהציעה מלבד אוכל משובח גם תכנית אמנותית וריקודים. את מסורת הבילוי הזה יחדיו אנו ממשיכים לקיים מאז ועד היום.

בשנות ה-50 וה-60 התקיימה מידי שנה בניימכן שבהולנד "צעדת ארבעת-הימים", בה צעדו כ-40 ק"מ ליום, וסה"כ כ-160 ק"מ. הצעדה הזו הועתקה גם לישראל. בתחילה הייתה זו תחרות בין יחידות צה"ל השונות, כאשר היחידה הזוכה במקום הראשון נשלחה לייצג את ישראל בצעדה בהולנד. בהמשך הייתה "צעדת ארבעת הימים" בישראל פתוחה גם לקבוצות אזרחיות ללא תחרות. בשלושת הימים הראשונים צעדו כולם במסלול זהה בסביבות המחנה הצבאי גלילות, ביום הרביעי האחרון עלו בצעדה לירושלים, והסיום התקיים ברחובות מרכז העיר. למרות עומס הלימודים הקשה בשנה ב' ברפואה, הצלחנו לארגן קבוצה שגם התאמנה לקראת המבצע והשתתפה בכבוד ובהצלחה בצעדה.

צעדת ארבעת הימים של הסטודנטים לרפואה

בסוף שנת הלימודים הרביעית ראינו סוף-סוף חולים, במסגרת קורס שלימד אותנו כיצד לקחת קורות חיים רפואיים (אֶנְמֶנְזָה) של חולה וכיצד לבצע בדיקה גופנית. החלק המעשי נעשה על חולים במחלקות השונות של בית החולים האוניברסיטאי "הדסה", ונפל בחלקי לבדוק חולה סרטן. קורס נוסף שעברנו באותה תקופה נערך בבית הספר לאחיות, שם למדנו פעולות בסיסיות של אחות, כמו רחצת חולה, סידור מיטה, מתן זריקה, חבישות שונות, חוקן, בדיקות של לחץ-דם, דופק, חום ועוד. כל זה היה גם מיועד לאפשר לסטודנטים לרפואה לעבוד במחלקות כ"אחיות", ולהשתכר מעט כסף.

זמן קצר לאחר סיום הקורס הסיעודי קיבלתי הזמנה ממשרד האחות הראשית בבית חולים "הדסה", לבוא לעבודת לילה במחלקת ההתאוששות של חדר הניתוח. מדובר בשנת 1959, כאשר כל העבודה של האחיות בחדר התאוששות הייתה ידנית, לא היו מכשירים לניטור קצב הלב, ניטור לחץ-הדם וריווי החמצן בדם. כמו כן אין מכשירי הנשמה, ואין אפילו מזרקים חד פעמיים. כך הגעתי לחדר ההתאוששות וקבלתי שמירה פרטית על חולה קשה שעברה ניתוח גדול. ניגשתי אל החולה ובדקתי בתחילה את הדופק - לא מצאתי דופק, בדקתי לחץ-דם, לא היה לחץ-דם, בדקתי את מספר הנשימות - החולה לא נשמה... באותה תקופה לא ביצעו החייאות, ולכן ניגשתי אל האחראי על המשמרת, והודעתי לו שהאישה כבר אינה בין החיים. האם קיבלתי את שכר השמירה? התשובה חיובית.

זו הייתה הפגישה הראשונה שלי בשרות הרפואי עם חולה והיא הייתה מאד טראומטית. יתכן שדווקא פגישה זו השפיעה על הדרך בה בחרתי ללכת במקצוע הרפואה, כאשר בהמשך התמחיתי בטיפול נמרץ, והקמתי יחידה כזאת בבית החולים "אסף-הרופא" בהנהלתי. על כך עוד יסופר.

פרק יא

מצל טוב, אני ממתין

עברו חלפו ארבע שנים מאז אותו ערב חג השבועות בו התאהבתי ברותי, ופתחתי בחיזורים נמרצים אחריה. התרשמתי שהייתי מקובל ורצוי בביתה, והרגשתי שהוריה חיבבו אותי. דבר זה היה זהה גם לגבי היחסים בין רותי להוריי. אבי, שהיה אדם לא

שבתאי (משמאל) וחיים

קל (בלשון המעטה) וביקורתי מאד, לא חסך בשבחים כשדיבר על רותי, וממש היה מאוהב בה, אהבה אבהית כמובן. לכן כאשר רותי ואני התחלנו לדבר על חתונה, לא היה כל קושי לבשר להורים משני הצדדים על רצוננו להינשא, והתכנית הזאת התקבלה על ידם בשמחה רבה. רותי הביאה איתה ב"עסקת חבילה" גם שני אחים: הבכור שבתאי, מבוגר ממנה בשש שנים, והשני חיים, מבוגר ממנה בשנתיים. אני, שגדלתי כבן יחיד, שמחתי שיהיו לי גיסים-אחים, וגם הם קיבלו אותי במאור פנים ובברכה.

שניהם היו אז בצבא: שבתאי בשירות חובה, לאחר שסיים לימודי משפטים במסגרת העתודה האקדמית, וחיים בשירות חובה רגיל. מכיוון

שהצבא איננו מגייס אח (או אחות) שלישי לשירות חובה בו זמנית, נדחה השרות הצבאי של רותי עד לאחר שאחד האחים יסיים את שירותו.

במקרה של רותי הצבא הפסיד, כי אני כבר "גייסתי" אותה לפני...

אציין פה שאחיה של רותי הגיעו בצבא לדרגות בכירות: שבתאי - תת אלוף וחיים - אלוף משנה.

הורי הכלה לקחו על עצמם לארגן את החתונה, זה היה די מקובל באותם ימים. היות ובזמנים ההם לא היו אולמות חתונה ברחובות, נבחר אולם "הלן-קלר" בתל-אביב לאירוע בתאריך 15/10/1959, יום לפני ערב חג הסוכות. ביום החתונה רותי נסעה עם הוריה מוקדם לתל-אביב, לסידורים אחרונים לפני הטקס, וקבענו להיפגש באולם האירוע קצת לפני בוא האורחים, לצורך צילומים. את ההכנות שלי ושל הורי לחתונה עשינו בביתנו ברחובות, ובדיוק כאשר היינו מוכנים לצאת מהבית, צלצל הפעמון בדלת הכניסה. בפתח עמדו אב ובנו הבוכה מרה. התברר שהילד נפל ושביר את ידו באזור פרק כף היד.

לאחר היסוס של מספר שניות, גברה האחריות הרפואית, הסרנו את הז'קטים, לבשנו חלוקים לבנים, הילד הושכב על מיטת הטיפולים, אבי משך מצד אחד, אני משכתי מהצד השני, אמא הכינה את הגבס ואבא שם אותו על ידו של הילד. תוך חצי שעה היו האב וילדו המטופל מחוץ למרפאה, ואנחנו בתוך המכונית, בדרך לאולם החתונה בתל-אביב. למרות האיחור, ולפני שהוטל על משטרת רחובות לברר את סיבתו, הגענו לאולם "הלן-קלר" לפני המוזמנים, והצלם ביצע את הצילומים שלפני החופה.

מהטקס עצמו אינני זוכר הרבה פרטים, הייתי כנראה נרגש למדי, אבל התמונות (בשחור-לבן, כי לא היו אז תמונות בצבעים, וכמובן לא סרטי וידאו) מעידות שהחתן והכלה ושני זוגות ההורים היו שמחים ומאושרים. רותי הכלה הייתה יפהפיה אמיתית ואני הרגשתי בר-מזל שהיא שלי. בילינו את הלילה הראשון לאחר החתונה במלון "בריסטול" בתל-אביב, ולמחרת נסענו באוטובוס לנהריה, שהייתה אז מקום מאד מקובל לבילוי "ירח-דבש". מתחנת האוטובוסים המרכזית בנהריה שכרנו עגלה רתומה לסוס, כיאה וכיאות למעמד המיוחד הזה, והעגלון הוביל אותנו למלון "זילברמן" - פנסיון צנוע, קרוב לשפת הים. לאחר שבעלי המלון שמעו שאנחנו זוג צעיר בירח-הדבש, הציעו לנו לגור בבקתת קיט (בונגלו) הנמצאת ממש על שפת הים, ונהמת הגלים נשמעת בה כל הזמן. באותם ימים לא היה חשש ממחבלים המגיעים בסירות מלבנון (כפי שאירע בשנים מאוחרות יותר) וכך התחלנו שבוע רומנטי קסום. אמנם "יִרְח" זה לא היה, רק שבעה ימים ולא חודש, אבל דבש היה גם היה. הכל דבש.

מאלבום החתונה

החתן והכלה

רותי עם הוריי (מימין)
והוריה

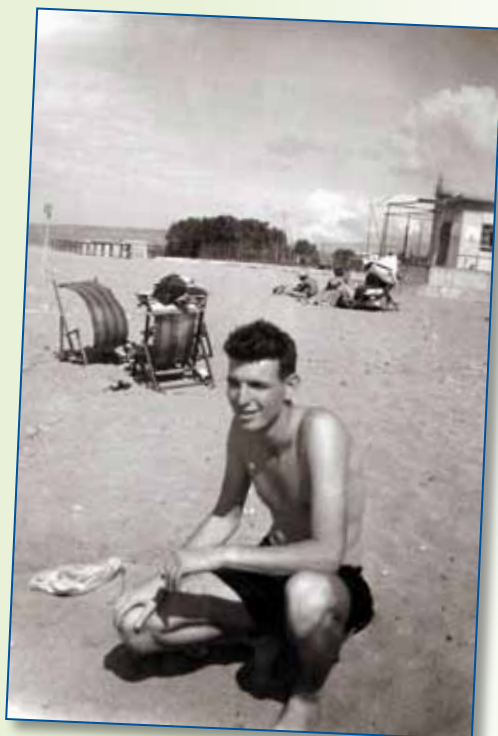

ליד הבונגלו הרומנטי

בילינו נהדר:

ביום, בבתי קפה, במועדוני ריקודים, בבית הקולנוע, בטיולים בסביבה, וארוחות טעימות הוגשו לנו במלון עצמו. השבוע הנפלא הזה היה מתנת הוריי לנישואינו.

בירח-הדבש

על שפת הים בנהריה

במשך "ירח-הדבש" היה מונח בקרקעית מזוודתי חומר ההרצאות במקצוע הפרזיטולוגיה, בו הייתי אמור להבחן מיד עם שובי מנהריה לירושלים. כמובן שלא החלפתי כל מבט עם חומר הלימודים הזה, והחלטתי לנסות את מזלי וללכת לבחינה ללא התכוננות. וועדת הבחינה, בראשותה של ד"ר צוקרמן, שאלה מספר שאלות ואני עניתי כמיטב יכולתי, שכנראה לא הייתה גדולה. לבסוף הבוחנת שאלה אותי מה הציון שקיבלתי בבחינה בפתולוגיה (זו הייתה הבחינה האחרונה לפני החתונה) וכאשר עניתי "מעולה", היא אמרה שהיא מכשילה אותי בבחינה בפרזיטולוגיה, כדי לקבל ציון טוב עלי לבוא במועד השני, וכך היה. זו הייתה הבחינה היחידה שנכשלתי בה בבית הספר לרפואה, והייתי שלם עם עצמי, כי הכישלון הזה העיד דווקא על ירח-דבש מוצלח. השקעה בהכנה לבחינה ב"שבוע הדבש" הייתה יכולה להיות תעודת עניות לבחור שזה עתה נישא... מאידך, הערכת את הבוחנים בבית הספר לרפואה, שעשו מלאכתם נאמנה.

לאחר החתונה ולקראת שנת הלימודים החמישית בבית הספר לרפואה, עזבתי את המגורים אצל בני סיל, ושכרנו דירת חדר ב"בית החבשים" אשר ברחוב הנביאים. היה זה בניין גדול ומרשים שנבנה בשנות העשרים של המאה שעברה, ושימש כקונסוליה של אתיופיה הקיסרית. הקיסר היילה סילאסי הרבה לבקר בבית זה, כאשר ארצו נכבשה על ידי איטליה בשנות השלושים.

בית החבשים ברחוב הנביאים

מיקום הדירה היה מצוין, והתאים גם לרותי, שהייתה בשנת הלימודים האחרונה בכימיה, ויכלה להגיע ברגל למעבדת הכימיה האורגנית (ליד מחנה שנלר) בה עשתה את עבודת הגמר שלה לתואר מוסמך (מאסטר).

אני התחלתי את לימודיי במקצועות הקליניים וצעדתי כל בוקר למחלקה המתאימה, שהייתה ממוקמת בקרבת רחוב הנביאים (ב"בית הדגל", ובבית החולים "זיו"). התחלתי במחלקה פנימית, שהייתה אז מלכת הרפואה. כל סטודנט היה אחראי על מספר חולים, ומכל חולה היה צריך לקחת את תולדות מחלתו, לבדוק אותו, ולבסוף להציג לפני הרופא המטפל. היו ביקורי בוקר וערב לכל חולי המחלקה, עם הרופא המטפל הזוטר, ולעיתים עם מנהל המחלקה. הסטודנטים השתתפו בדיוני הרופאים על האבחנה של החולה, מה היא האבחנה המבדלת, וכמובן מה הוא הטיפול הנכון.

יש לזכור שבאותם זמנים אמצעי האבחון היו דלים ביותר. לא היה מכשיר אולטרסאונד, לא היה סורק רגיל וכמובן לא היה סורק בתהודה מגנטית. לכן הושם הדגש בלימודים על אנמנזה מקיפה (תישאול הפציינט) ובדיקה גופנית של החולה. אז הסטטוסקופ (בעברית מִסְכָּת) היה מכשיר חשוב בבדיקה, היום הוא עדיין חיוני ופעיל, אם כי לא כבעבר. השעה הראשונה בבוקר הייתה מוקדשת ללקיחת דמים, ואת שכר האימון שילמו החולים המסכנים. מאוחר יותר התקיימו הרצאות של סגל המחלקה בנושאי הרפואה הפנימית השונים. הלימודים הקליניים היו מעניינים מאד, התחילו מוקדם בבוקר והסתיימו בשעות אחר-הצהריים המאוחרות. סדר היום במחלקות הכירורגיות היה דומה, מלבד ששם הייתה האפשרות לראות ניתוחים באברי הגוף השונים. סטודנטים חרוצים שהיו מוכנים להישאר בבית החולים גם בשעות הערב והלילה, כובדו על ידי הרופא התורן בעזרה ממשית בזמן הניתוח (יד שלישית) או למדו וביצעו פעולה כירורגית הנקראת Vena-Section. פעולה זו הייתה מיועדת להכנסת עירו לחולים שהורידים ההיקפיים שלהם אינם טובים. כיום אין מבצעים אותה יותר כיוון שקיימות שיטות לא-כירורגיות לצינתור של וריד מרכזי.

כאן ראיתי לראשונה ניתוח לב שבוצע לצורך הרחבה של מסתם דו-צניפי (Mitral) מוצר. בתקופה ההיא לא הייתה קיימת הטכניקה של מכונת לב-ריאה, הלב המשיך לפעום בזמן הניתוח, והמנתח, בצורה עיוורת, הרחיב את המסתם על ידי הכנסת אצבע עם להב דרך הפרוזדור השמאלי. המנתח היה פרופסור חנוך מילוויצקי, מנהל מחלקת ניתוחי ריאות ולב ב"הדסה". בשנת 1970 יצא להתמחות בטכניקת ניתוחים של מעקפי-לב בארה"ב, ובדרכו חזרה ארצה נרצח בהתרסקות מטוס סוויס-אייר, כתוצאה מפצצה שהוטמנה במטוס על ידי מחבלים פלשתינאים.

פרק יב

נישואים ב"הרצה", משולבים בסטאז'

למרות העומס הרב בלימודים נשאר גם זמן לעיסוקים אחרים. בסוף כל שבוע, ביום שישי, חזרנו רותי ואני באוטובוס לרחובות, וראשית לכל שמנו פעמינו למשטרה, שם קיבלה אותנו בהתרגשות רבה, הכלבה הקטנה "כושית", שרצה בנביחות שמחה מחדר לחדר, קופצת לגובה מאחד לשני, ובדרך משאירה גם טיפות חשודות... (בשפה הרפואית זו תופעה של Stress incontinence).

עם אבי בגינת הבית

לאחר מכן הייתה צפורה, אמה של רותי, מגישה ארוחת צהריים מפנקת, שכללה תמיד 4 מנות מושקעות וטעימות. אז הגיעה שעת השינה, "השלאף שטונדה" הידועה של הייקים (בין שתיים לארבע אחר-הצהריים) אותה הרווחנו בעבודה קשה במשך השבוע. לקראת הערב הגענו לבית הוריי, שהיה ממוקם בצד השני של רחובות, סעדנו יחד את ארוחת ליל-שבת, ובשעה שמונה וחצי בדיוק הגיעו האורחים לקונצרט המוסיקה הקאמרית שלנו עם משפחת האס. מסורת הנגינה בימי שישי נמשכה כמובן גם לאחר נישואינו, וכך קיימה רותי את הבטחתה לאבי, שהחתונה לא תפריע לנגינה.

The opening Mozart Symphony featured some really beautiful string playing of that singing quality which opens hearts and makes music the greatest thing on earth. Then we were treated to two soloists who can easily compete with so-called professional instrumentalists. Gabriel Levinson, a fifth year medical student, displayed a profound mastery of the cello and sound musicality, making Bach's Concerto highly enjoyable. The French Horn player, Ya'acov Mishori — third year sociology — rendered the pleasant First Mozart Concerto in an impeccable manner technically (no easy task on this tricky instrument) and the musical side too was highly satisfying. The orchestra, reduced for these concerti, sounded even better than the whole group. It cooperated very well with the soloists, and leader Dov Bressler was of great assistance to the conductor.

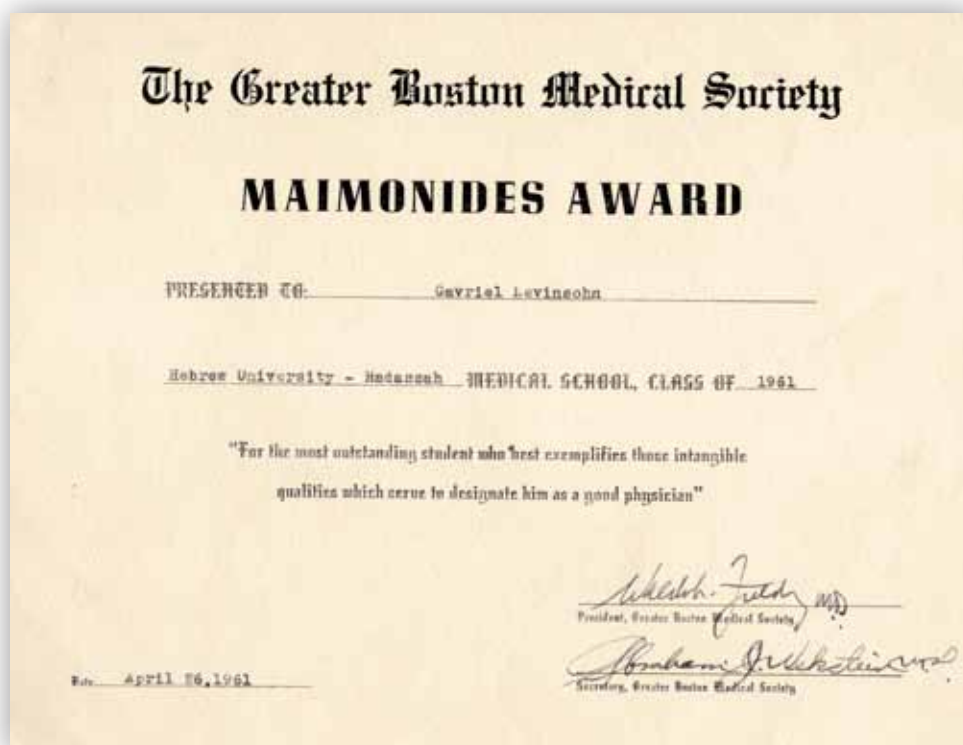
Zohar Neiman's way of leading the orchestra in a fresh and unsophisticated manner has already borne rich fruit, and further improvement of the University Orchestra can be expected from this voluntary cooperation between a conductor who serves music devotedly and his fellow musicians who play with love and enthusiasm. Y. BOEHM

פתיחת הקונצרט בסימפוניה של מוצרט הפיקה נגינת כלי מיתר יפה ושירתית שפתחה לבבות, ועשתה את המוסיקה לדבר הגדול בעולם. לאחר מכן הוצגו בפנינו שני סולנים שיכולים להתחרות בקלות בנגנים מקצועיים. גבריאל לוינסון, סטודנט השנה החמישית בבית ספר לרפואה, הציג שליטה עמוקה בצ'לו, וגרם להנאה מוסיקלית בביצוע הקונצרט של באך. נגן הקרן יעקב מישורי, סטודנט השנה השלישית בסוציולוגיה, הציג את הקונצרט הראשון של מוצרט ללא בגם טכני (מבצע לא קל על קרן) וגם הצד המוסיקלי היה מאד מהנה. התזמורת, שהוקטנה לצורך קונצרט זה, נשמעה טוב יותר מהתזמורת השלמה. היא שיתפה היטב פעולה עם הסולנים, והנגן הראשי דב ברסלר היה לעזר רב למנצח. הצורה הרעננה והפשוטה בה הוביל זוהר ניימן את התזמורת הניבה כבר פירות יפים, וצפוי שיפור נוסף בנגינת התזמורת. קיים כאן שיתוף פעולה בין מנצח מסור למוסיקה ומוסיקאים המנגנים באהבה והתלהבות.

י. ב.ה.

מ"הסטודנטים המנגנים בצורה מאד מקצועית", כדברי העיתון, אני נעשיתי רופא, אבל יעקב מישורי היה לנגן הקרן הראשי בתזמורת הפילהרמונית הישראלית. כך הגעתי בקיץ 1961 לתקופת הבחינות, מבלי לזנוח את הנגינה. כל הבחינות היו בעל-פה לפני ועדה שהייתה מורכבת משלושה אנשי סגל ההוראה, בראשות אחד הפרופסורים. הבחינה בכל מקצוע הייתה מורכבת מחלק מעשי, שבו ניתן לנבחן לבדוק חולה ולתשאל אותו על מהלך מחלתו, וחלק עיוני שבו נשאלו שאלות בנושאי הרפואה השונים. האווירה בכל הבחינות הייתה טובה, הבוחנים היו הוגנים וסימפטיים, וזאת בניגוד לסיפורים ששמעתי מאבי על עריצות הבוחנים בבית הספר לרפואה בגרמניה, בו למד. הפרופסור היה לוקח מספר נבחנים במכוניתו הפרטית לנסיעה בפרברי ברלין ובוחן אותם בזמן הנסיעה. נבחן שהיה נכשל הורד מהמכונית באמצע הדרך...

עברתי את כל הבחינות בהצלחה, כך נסתיימה התקופה הירושלמית בחיי, וחיכיתי לתחילת שנת העבודה המעשית (סטאז') בבית החולים "קפלן" ברחובות. עם סיום בית הספר לרפואה הוענק לי פרס על שם הרמב"ם - Maimonides Award מטעם האגודה הרפואית מבוסטון רבתי, על הצטיינות בלימודים.

תעודת כבוד מאגודת מיימונידס

בית החולים "קפלן", שנקרא על שמו של שר האוצר הראשון של מדינת ישראל, נבנה בצורה חפזה בתחילת שנות החמישים. הוא השתרע על שטח גדול, הכיל ביתנים חד קומתיים, שאותם חיבר מסדרון ארוך ומקורה. בצד אחד של המסדרון היה חדר המיון, ובצד השני, מעבר לביתני האשפוז, שכנו מגורי הרופאים וחדרי התורנים. בשנות הנישואים הראשונות שלנו גרנו רותי ואני בבית הוריי, ורק בימי (ובלילות) התורנות חלקתי חדר קטן ב"קפלן" עם סטאז'ר נוסף, בן מחזורי, בשם עמוס גרושקה.

רותי התקבלה לעבודת דוקטורט במחלקת "הפולימרים" במכון ויצמן למדע, בראשותו של פרופסור אהרון קציר. אני התחלתי את הסטאז' במחלקת ילדים, בהנהלתו של פרופסור סטנלי לוין. ההתחלה במחלקת ילדים הייתה בעייתית במיוחד. החשיפה לילדים ולתינוקות חולים בזמן הלימודים באוניברסיטה היא קצרה ומועטה, ומכאן נובעים הקושי והתסכול של סטאז'ר מתחיל לטפל בהם. במשך היום עזרו הרופאים והמתמחים הבכירים, אבל בתורנות הלילה היה הסטאז'ר לעיתים קרובות היחידי במחלקה, וכשהיה זקוק לעזרה התקשר לרופא הכונן, שגר בשיכון הרופאים. עד היום אני זוכר את הסיוטים שהיו לי כאשר נקראתי לחדש עירוני לתינוק. מקום העירוני לתינוק הוא בקרקפת, הורידים קטנים ושכירים, והתינוק צורח וזז. כל זה מקשה על העבודה ודורש זמן אימון ממושך.

רשת הטלפונים בשטח בית החולים באותם זמנים הייתה גרועה, ולעיתים קרובות לא פעלה כלל (על טלפון סלולרי אפילו לא חלמו אז) ולכן התקשורת בין הרופאים הייתה לקויה. אני זוכר לילה שבו הייתי תורן והיו זקוקים לי בחדר מיון, הטלפון לא פעל ועובד נשלח מהמיון לקרוא לי מחדרי. הצרה גדלה כאשר התברר שהשליח אינו יודע את מיקום חדרי, ולכן הלך וצעק בקול רם: "ד"ר לוינסון, ד"ר לוינסון" בכל שטח המגורים, העיר את כל שיכון הרופאים, ולבסוף גם אותי. כך פעל "קפלן" באותם ימים.

בית החולים היה קטן עם תנאי עבודה לא קלים, אבל מבחינה מקצועית היה מצוין, והמחלקה הפנימית בראשותו של פרופסור פנחס אפרתי נחשבה לאחת הטובות בארץ. צוות הרופאים המעולה בה ידע גם ללמד היטב את הסטודנטים, הסטאז'רים והמתמחים. הביקורים הגדולים עם מנהל המחלקה, שהיו תמיד אחר-הצהריים, משכו אליהם רופאים רבים מהסביבה, והוסיפו ידע רב לכל הנוכחים. פרופסור אפרתי היה אדם חביב וטוב לב, אבל קפדן גדול, ודרש מהסטאז'ר נוכחות משבע בבוקר עד שעות אחר-הצהריים המאוחרות. כהמטולוג, דרש מרופאי המחלקה לבצע באופן ידני, מיד עם קבלת החולה למחלקה, את כל בדיקות המעבדה ההמטולוגיות. כך למדתי לבדוק המוגלובין, לויקוציטים, תרומבוציטים, רטיקולוציטים ולבצע ספירה מبدלת של הלויקוציטים במשטח של דם. היום מבוצעות כל הבדיקות הללו במעבדה באופן אוטומטי תוך שניות, אבל אז הבדיקה גזלה שעה ארוכה.

שנה מאוחר יותר, כאשר הייתי רופא צבאי ברצועת עזה, ביקרתי בהתנחלות הנח"ל בכרם-שלום, ובדקתי חיילת שהתאוננה על חולשה. הידע שצברתי אז עזר לי הפעם: בתיק הרפואי היה מכשיר לבדיקה ידנית של המוגלובין, ובדיקת הדם של החיילת הראתה המוגלובין נמוך. היה ברור שהחיילת מדממת מאיזה מקום. שלחתי אותה מיד לבית החולים בבאר-שבע, ושם נמצא שמקור הדימום הוא בדרכי העיכול.

לפרופסור אפרתי, שהתעקש על ביצוע הבדיקות הידניות, מגיעה תודה רבה.

בבית החולים "קפלן" במחלקת הילדים, כתבתי את המאמר הראשון שלי. באותם זמנים היה מקובל לבדוק את המשקל הסגולי של השתן, ולצורך הבדיקה היו צריכים 10-20 סמ"ק של שתן. בתינוקות קשה להשיג כמות כזו של שתן, ולכן פרופסור ליון, שקיבל מחבר מכשיר אופטי מסוים, חשב שבעזרתו אפשר יהיה למדוד משקל סגולי מכמות מזערית של שתן. כך נשלחתי למעבדה לבדוק את הרעיון ולכייל את המכשיר. קיבלתי תוצאות חיוביות ומאמרי בשם "בדיקת המשקל הסגולי מטיפה אחת של שתן" התפרסם בעיתון "דפים רפואיים". במשך שנים לאחר מכן, כשהייתי פוגש רופאי ילדים, הם היו צוחקים ושואלים: "זה אתה מהטיפה האחת של שתן?"... המכשיר עצמו לא התקבל לבסוף, מכיוון שבדיקת משקל סגולי של שתן יצאה מן האופנה, לטובת בדיקה יותר מתקדמת, האוסמולריות.

מספר חודשים לאחר התחלת הסטאז' "עליתי בדרגה", קיבלתי חדר גדול יותר ובלעדי בשיכון הרופאים, ואז עברתי עם רותי להתגורר דרך קבע בבית החולים. שרות אוטובוסים מצוין קישר בין צומת ביל"ו (בו ממוקם "קפלן") למכון ויצמן למדע, וכך לרותי לא היה שום קושי להגיע כל בוקר לעבודתה.

אנחנו עם הוריי על רקע החדר ב"קפלן"

לפני השיפור הזה במגורים התרחש אירוע קומי, כשעדיין חלקתי את חדר התורנות עם הסטאז'ר הנוסף. תורנויות סוף השבוע באותה תקופה כללו את ימי שישי ושבט, ולכן רותי הצטרפה אלי כאשר הייתה לי תורנות ארוכה כזאת.

במוצאי-שבת אחת, בשעות הערב המאוחרות, הופיע עמוס גרושקה, שותפי לחדר התורנות, שהקדים את שובו, כי היה אמור לחזור למחרת, בבוקר יום ראשון. בחדר היו רק שתי מיטות צרות, חיברנו אותן, ושלושתנו ישנו בנוחיות בשתי המיטות. (מי ישן באמצע? זה חסוי...) מספר שנים מאוחר יותר פגשנו את עמוס גרושקה ורעייתו בקונצרט, ואז רותי שאלה את אשתו: "האם את יודעת שישנתי עם בעלך?" היא הייתה המומה... לאחר הסברים לא הפסקנו לצחוק.

בהשוואה לתוכנית הסטאז' כיום, התכנית אז הייתה הרבה יותר מצומצמת, והסתכמה בחשיפה לארבעה מקצועות בלבד: פנימית, ילדים, נשים ויולדות, וכירורגיה כללית. המחלקה הכירורגית ב"קפלן" הוקמה ונוהלה על ידי פרופסור שלמה טבע, שהיה אחד מהמנתחים הבכירים בארץ, ומהמעטים שזכו ללמוד אצל פרופסור פאול נתן, המנהל האגדי של המחלקה הכירורגית ב"בילינסון". גם שלמה טבע, כמורו פאול נתן, היה בעל טכניקה כירורגית מעולה ונקיה ללא איבודי דם. בנוסף היה גם מורה מצוין למתמחים. לסטאז'ר במחלקה כירורגית אין עבודה רבה, בניתוחים הוא בדרך כלל יד שלישית, זה המחזיק והמושך במפשק (Retractor). אם הוא חרוץ ובר מזל, אזי בזמן תורנות תינתן לו האפשרות לכרות תוספתן, כמובן תחת השגחה ועזרה של רופא בכיר.

בסיום שלושת חודשי ההתמחות במחלקה הכירורגית, נקראתי לחדרו של פרופסור טבע. הוא פתח בסקירה על מצב הכירורגיה במדינת ישראל, ועל הסכנות העומדות בפני מדינתנו בעימות עם מדינות ערב. אז הגיע לעיקר, ואמר, שלדעתו אין במדינת ישראל מספיק נוירוכירורגים על מנת להתמודד עם הצפי של פגיעות ראש מרובות. לכן הוא מציע לי שנת התמחות בכירורגיה כללית במחלקתו, ולאחר מכן התמחות שלמה בנוירוכירורגיה במחלקה של פרופסור אשכנזי בבית החולים "בילינסון". זאת הייתה הצעה מפתה, אך אני כבר החלטתי שעתיד יהיה באחד המקצועות של הרפואה הפנימית, ולכן דחיתי את הצעתו של פרופסור טבע. האם אבד לרפואה הישראלית נוירוכירורג מוצלח? זאת לעולם לא נדע.

פרק יג

גאאר צ"ר וגאאר "אבא" אואנקיס לי בארג שנה

כדי לקבל תואר "דוקטור לרפואה" נדרש הסטאז'ר לכתוב גם עבודת מחקר. בחרתי את הנושא יחד עם מנהל מחלקת הילדים ב"קפלן", פרופסור סטנלי לוין. הנושא היה: "מחלת אגירת הגליקוגן בישראל". ביקרתי בכל ארכיוני בתי החולים בארץ, ומצאתי 35 מקרים של המחלה. לאחר עיבוד החומר וסיכומי בחוברת, הוא נשלח לבית הספר לרפואה והתקבל כעבודת דוקטור מוצלחת. חשבתי כבר אז שהחומר שנאסף על ידי הוא ייחודי ומתאים לפרסום באחד מהעיתונים הרפואיים. ניסיתי מספר פעמים לעניין את מנהל מחלקת הילדים בכתיבה משותפת של המאמר, אבל בקשתי נדחתה בטיעון שעדיין לא הגיע הזמן, מכיוון שישנם עוד מקרים נוספים שנמצאים כרגע בבדיקה. כאשר יגיע המועד המתאים לפרסום, המאמר יכתב וכמובן שגם אני ארשם כאחד מהמחברים.

בינתיים סיימתי כבר את שנת הסטאז', עברתי לבית החולים "אסף-הרופא" והתחלתי להתמחות במחלקה הפנימית, בראשותו של ד"ר יעקב (ולטר) אלקן. באותם ימים של טרום-מחשב עברתי על הספרות הרפואית החדשה בספריה, ומצאתי לתדהמתי בעיתון רפואי ישראלי, בשפה האנגלית, מאמר בשם: "מחלת אגירת הגליקוגן בישראל". על המאמר היו חתומים מספר רופאים ממחלקת הילדים בבית החולים "קפלן", ורק בסופו נכתב באותיות קטנות שהמחברים מודים לד"ר גבריאל לוינסון, שעל בסיס עבודת

הדוקטור שלו נכתב המאמר. כמובן שלא יכולתי לעבור בשתיקה על הפרת זכויות יוצרים חמורה שכזאת, ושלחתי מכתבי מחאה הן לעורך העיתון, והן לסגן דיקן בית הספר לרפואה בירושלים. כעבור זמן לא רב קיבלתי מכתב ממנהל מחלקת הילדים סטנלי לוי, שהביע את צערו על "הטעות" בהשמטת שמי מרשימת מחברי המאמר. בחוברת מאוחרת יותר של העיתון הודפס מכתב לעורך, בו מודיעה מערכת העיתון על הטעות, ועל התדפיסים של המאמר עצמו, ששלח לי פרופסור סטנלי לוי, התווסף שמי במכונת כתיבה.

*Reprinted from
Israel Journal of Medical Sciences
Vol. 3, No. 3, pp. 397-410, May-June 1967
Printed in Israel*

GLYCOGEN STORAGE DISEASE IN ISRAEL A CLINICAL, BIOCHEMICAL AND GENETIC STUDY

STANLEY LEVIN, M.B., B.Ch., SHIMON W. MOSES, M.D.,*
REUBEN CHAYOTH, M.Sc., NATHAN JAGODA,** and KURT STEINITZ***
and GABRIEL LEVINSON, M.D.
Pediatric Research Department,^o Kaplan Hospital, Rehovoth and Department of Chemical Pathology,
Beilinson Hospital, Petah Tikva and Tel Aviv University Medical School, Israel

ABSTRACT

Current knowledge of the genetic aspects of various enzyme deficiencies in glycogen storage disease, as well as its treatment and prognosis, is reviewed.

In Israel, 49 cases of glycogen storage disease have been diagnosed over the last 13 years of whom 26 have been typed as to their specific enzyme deficiency. Of these latter cases all were in the non-Ashkenazi Jewish community, and 73% were due to a deficiency of amylo-1,6-glucosidase (Type III). Eleven of the 14 Jewish families with Type III disease were immigrants from North Africa, giving an extraordinarily high gene frequency in this ethnic group. The minimal incidence of glycogenosis in the non-Ashkenazi Jewish community of North African extraction was approximately 1/5,420. Four cases of glucose-6-phosphatase deficiency (Type I) have been found, and four cases of acid maltase deficiency (Type II) have been seen in Arab children. When double enzyme deficiency was encountered, one was believed to result from a structural gene defect, the other from a secondary regulatory phenomenon.

התדפיס עם תוספת שמי במכונת כתיבה

LETTER TO THE EDITOR

Dear Sir,

Due to an unfortunate oversight, the name of Dr. Gabriel Levinson did not appear as one of the authors of the article: "Glycogen storage disease in Israel. A clinical, biochemical and genetic study," which appeared in the ISRAEL JOURNAL OF MEDICAL SCIENCES, Vol. 3, 397, 1967.

I would appreciate it if you would print this letter in an attempt to repair this regrettable mistake.

Yours sincerely,

STANLEY LEVIN, M.D.

*Pediatric Research Department, Kaplan Hospital,
Rehovot*

המכתב למערכת העיתון

סיפרתי בפירוט על פרשה זו, מכיוון שאני חושב שהתופעה די שכיחה בעולם המדעי והרפואי, יש ללמוד ממנה לקח ולעמוד על המשמר של זכויות יוצרים. עבודת הדוקטור עצמה הייתה אחת המצטיינות במחזור שלי.

אך הדבר החשוב ביותר שהתרחש בתקופת הסטאז' שלי היה מתחום אחר לגמרי: רותי הרתה, והלידה הייתה צפויה בחודש פברואר 1963. היא הרגישה מצוין, נראתה נפלא, הלכה כל יום לעבודה במכון ויצמן, וכאשר לבשה את חלוק המעבדה, ההריון כמעט ולא בלט גם בשלביו המאוחרים (כנראה בגלל גובהה). פעם, כשהייתה בחודש השמיני, שאל אותה אחד העובדים: "מזל טוב, מה נולד לך?"...

לקראת הרחבת המשפחה היה ברור שדרושים לנו מגורים מתאימים, ואבי הכריז שהוא לוקח על עצמו את המשימה. הוא גם אמר, שעדיף לא לתת לילדים לחכות עד לקבלת הירושה, אלא להעניק ב"ידיים חמות". הוריי נהגו ברוח זו לאורך כל שנות נישואינו, והיו תמיד ערים ונדיבים לכל צרכינו. מצאנו דירה נחמדה בת שניים וחצי חדרים, ממש מול מכון ויצמן, והיא נראתה לנו כארמון רחב ידיים, בהשוואה לחדרון שהיה לנו ב"קפלן".

רותי בחרה ללדת בבית החולים "אסף-הרופא", בו כבר עבדתי כמתמחה, והשתתפה בקורס מיוחד להיפנוזה, שנערך על ידי פרופסור הרמן הירש, מנהל "מחלקת נשים ויולדות". תפקיד ההיפנוזה בזמן הלידה היה להקל על הכאבים, כי זריקה אפידורלית לא הייתה מקובלת אז כלל וכלל.

הלידה החלה בירידת מים מוקדמת, כאשר רותי הייתה במעבדה במכון ויצמן. רופא הנשים שלה לאורך כל תקופת ההריון היה אבי, והוא מיד הפנה אותה לבית החולים. למחרת, ביום שבת 9.2.1963 החלו צירי הלידה, במחלקה היה רק הרופא התורן והוא לא ידע להפנט... רותי למדה בקורס לעשות קצת היפנוזה עצמית, אבל לא ברור אם הייתה לזה השפעה. אני לא יכולתי לשבת לצידה מכיוון שהייתי תורן באותה שבת, והיה עלי לערוך ביקור בוקר במחלקה הפנימית. כך יצא, שלמרות שרותי הייתה "אשת פרסונל", היא עברה לידה טבעית רגילה, ולקראת הצהריים נולדה לנו תינוקת חמודה. זאת הייתה הנכדה הראשונה של הוריי, והנכדה השנייה של הורי רותי (טלי, בתם של שבתאי ורוחמה, נולדה שנים אחדות קודם לכן). השמחה הייתה גדולה.

לאחר שלושה ימים חזרנו עם התינוקת, שקראנו לה דפנה, לדירתנו החדשה ברחובות. דפנה הייתה תינוקת אידיאלית. אכלה היטב, ישנה כבר כל הלילה מגיל חודש, והתפתחה במהירות מעבר לטבלאות בספרים. הורי רותי, שגרו קרוב אלינו, עזרו רבות בטיפול בה. סבא שלמה כבר יצא לגימלאות מהמשרה, והיה פנוי לטיולים עם הנכדה פעמיים ביום, בדרך כלל לגנים הנפלאים של מכון ויצמן. סבתא צפורה הייתה אחראית על האמבטיה היומית ועל מספר האכלות. בנוסף לכך היו הסבים האוהבים והמסורים מוכנים לעיתים קרובות לשמש כשומר-טף (המונח "בייבי-סיטר" יותר מקובל). על כל אלה, ועוד הרבה יותר, קיבלו הורי רותי מאיתנו את השם "חיל-הישע".

דפנה בת חודש, עם אמא ואבא

וכבר עומדת - בת 10 חודשים

נא לא להתרשם מהאמור לעיל שאנחנו, ההורים, לא טיפלנו בדפנה. נשארו עוד מספיק שעות טיפול גם להורים, וזאת כאשר עבדתי ימים ארוכים כמתמחה במחלקה פנימית, כולל שתי תורנויות לילה לשבוע, ותורנות שישי-שבת פעם בחודש. רותי חזרה לעבודה, כדוקטורנטית במכון ויצמן, חודש בלבד לאחר הלידה, ושעות העבודה שלה היו גם הן ארוכות. שכרנו מטפלת-עוזרת במשרה מלאה, והורי רותי לא היו מחויבים לעזרה, הם באו והלכו לפי בחירתם.

את ההתמחות אצל ד"ר אלקן התחלתי לפני שקיבלתי תואר רשמי של M.D., התעודה הגיעה במהלך השנה, וכך ב-1963 נעשיתי אבא וגם מוסמך לעסוק ברפואה, שני תפקידים שהטילו אחריות רבה על כתפיי.

משרד הבריאות

רשיון

לעסוק במקצוע הרפואה

בתוקף הסמכויות שלפי סעיף 5(1) / 7(1) * של פקודת המתעסקים ברפואה, 1947,

ניתנת בזה רשות ל גבריאל לוינסון

בעל(ת) תואר דוקטור לרפואה

מאת האוניברסיטה ירושלים מתאריך 30.4.1963

לעסוק במקצוע הרפואה בשטח שיפוטה של ממשלת ישראל ובהתאם אל החוקים, הפקודות והתקנות של מדינת ישראל וההוראות של משרד הבריאות, שהם תקפים או יהיו תקפים לנכי ההתעסקות במקצוע הרפואה.

וכעדות לכך נרשם שמו / שמה בספר הרישום של הרופאים.

ניתן בחתימת ידי ביום ג' לחודש חמוז שנת תשכ"ג

25.6.1963
(חתימה) סדר הבריאות

מס' הרישום: 6557 דר'

* מוקד את שוין בו צוי *

25 א 100 (2-54) 3346/2197

23/רשיונות

תעודת הסמכה
לד"ר לרפואה:

צילום תמונת
המחזור שלי,
שנת 1961,
בנספחים
בעמוד 270.

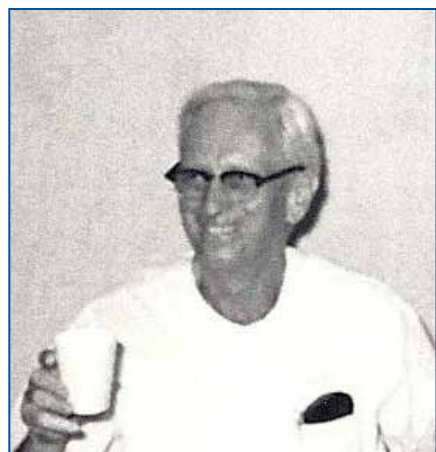
בית החולים "אסף-הרופא" נחשב לשלישי בגודלו מבין בתי החולים הממשלתיים, אבל התשתית שלו הייתה גרועה ביותר. הוא נבנה אמנם על שטח רחב ידיים, אך כלל ביתנים חד קומתיים מיושנים, ירושה מתקופת המנדט הבריטי. המעברים בין חדר המיון, מחלקות האשפוז, חדרי הניתוח, והמכונים השונים היו חיצוניים ולא מקורים, פרוצים בחורף לגשם ולרוח. בית החולים הכיל את המחלקות הבסיסיות כמו פנימית, ילדים, כירורגיה כללית, אורולוגיה ונוירולוגיה, אבל לא היו בו מחלקות או יחידות, או אפילו רק רופאים מומחים, בקרדיולוגיה, גסטרואנטרולוגיה, אונקולוגיה ונפרולוגיה. זו הייתה תקופה שהרופא הפנימי היה צריך לדעת לטפל בכל הבעיות הרפואיות, שהיום מטופלות על ידי רופאים בתת-מקצועות הרפואה הפנימית.

המחלקה הפנימית בראשותו של ד"ר אלקן הייתה מורכבת משני ביתנים, שהיו מרוחקים אחד מן השני, והכילו כל אחד כשלושים חולים. מלבד מנהל המחלקה היו בסגל שני רופאים בכירים, ובכל ביתן רופא צעיר מתמחה, שבתחילת דרכו נקרא רופא בית. אם למחלקה היה מזל, התווסף לסגל עוד סטאז'ר ככוח עבודה. הצלחתי לשכנע את חברי מספסל הלימודים בתיכון ובבית הספר לרפואה, מוט ורון, להתחיל את ההתמחות שלו במחלקה הפנימית של ד"ר אלקן, וכך יצא ששני החברים מנוער המשיכו את דרכם יחד, כאשר כל אחד אחראי על ביתן במחלקה.

ההקבלה בחיינו התבטאה לא רק בדרך המקצועית, אלא גם בחיינו האישיים. לחנה ומוט נולדה, כמה חודשים לפני דפנה, בתם דורית, והתמונה המצורפת מראה את שני האבות המאושרים בטיול.

מוט ואני בטיול שבת עם בנותינו

ד"ר יעקב (ולטר) אלקן

מנהל המחלקה ד"ר אלקן היה ייקה במובן הכי טוב של המילה. בנוסף להיותו קלינאי ומורה מצוין, הוא היה אדם שדאג תמיד לעתיד המתמחים שלו. היו לו עקרונות שמהם לא סטה: הסדר, הצדק, הדיוק והאמת היו נר לרגליו. דוגמא קטנה לאופיו: באחת הפעמים שד"ר אלקן לקח אותי בטרמפ מרחובות לבית החולים, הוא ראה מכונית צבאית שנהגה עשה עבירת תנועה ברורה. ד"ר אלקן לא התעצל. הוא רשם את מספרה של המכונית, נכנס לתוך המחנה הצבאי צריפין (היה לו רישיון מעבר במחנה) והגיש תלונה במפקדת המשטרה הצבאית.

העבודה בבית החולים הייתה קשה, אך מוגבלת ל-8 שעות ביום. בנוסף היו שתי תורנויות לשבוע, חניס אין כסף, ולמחרת הן הסתיימו רק לקראת הצהריים, לאחר ליל שימורים. שני התורנים, האחד זוט ורזה והשני בכיר יותר, היו אחראים לכל המחלקות הפנימיות, שמספרן עלה כבר לשלוש. כמו כן היה עליהם לענות לקריאות מחדר המיון, והרופא הבכיר יותר היה גם אחראי על ייעוץ למחלקות שאינן פנימיות, כמו המחלקות הכירורגיות, מחלקת נשים וילדות ועוד. גם בתקופה ההיא היו לעיתים ביטויי אלימות מצד קרובי משפחה של מאושפזים, אבל במחלקה של ד"ר אלקן לא היה צורך לקרוא לעזרת איש ביטחון או למשטרה. במחלקתנו התמחה רופא בעל גוף שרירי ומוצק במיוחד, כתוצאה מאימוני כושר ושייט בחסקה, ולכן בזמן הצורך נשמעה הקריאה: "ד"ר וילנסקי! ד"ר וילנסקי!" ולמראה הרופא החסון שהופיע, נעלם הפורע במהירות...

רק למתי מעט מהרופאים הייתה אז מכונית, לא היו הסעות מסודרות של בית החולים, והיה קושי להגיע לעבודה. בתורנות שבת למשל, נסעתי במונית עד בית-דגון, משם במונית נוספת לרמלה, עד שער בית החולים ומשם הליכה ברגל עד המחלקה. למרות כל התנאים הקשים, ובמשכורת מאד נמוכה, הרופאים באו בשמחה לעבודה. היחסים בין הרופאים היו מאד טובים, שררה אוירה נעימה במחלקות, ובה חשו גם החולים, שהעדיפו את "אסף-הרופא" על פני בתי חולים אחרים בסביבה.

רותי ואני רוקדים בנשף הרופאים

באותה תקופה נבחרתי לוועד הרופאים, ובמסגרת תפקידי הייתי אחראי גם על הפעילות החברתית. בחג הפורים קיימנו נשף הופעות וריקודים באולם הפיזיותרפיה הגדול שבבית החולים.

זאת הייתה תקופה בה הרפואה הפנימית נחשבה למלכת הרפואה. לא היו מחשבים ואינטרנט, ועל הרופא הפנימי הוטל הצורך להגיע לאבחנה הנכונה על סמך הידע שצבר בעבודה, בספרייה, ובפגישות הרפואיות עם רופאים אחרים, כולל "אלילי" הרפואה הפנימית. אני זוכר היטב את הפגישות החודשיות של "החברה לרפואה פנימית", שהתקיימו בדרך כלל בתל-אביב, ובהן

התקיימו הוויכוחים הלוהטים בין ה"מלך" הירושלמי, פרופסור משה רחמילביץ, לבין ה"מלך" מבית החולים תל-השומר, פרופסור הרי הלר. היו גם דיונים קליניים-פתולוגיים שנערכו בבית החולים, בהם רופא בכיר היה דן בפירוט באבחנה המבדלת של מקרה רפואי מסובך, מגיע לבסוף לאבחנה שלו, והפתולוג היה מסיים את הדיון באבחנה הנכונה. כך למדנו אז רפואה.

מקרה שאירע לי מדגים יפה את שיטת הלימוד. באחד מימי התורנות שלי כרופא בכיר, נקראתי על ידי הרופא הזוטר לבדוק חולה, שהראה תסמונת בלתי ברורה. זה היה חולה סוכרתי עם שיתוק שריכיי גלגל העיניים ודלקת קשה בחלל הפה. גם אני לא ידעתי את האבחנה, אבל נזכרתי שלפני זמן לא רב קראתי בספרייה על מקרה דומה, באחד מהדיונים הקליניים-פתולוגיים של העיתון הרפואי החשוב ביותר New England Medical Journal. היה זה יום שישי אחר-הצהריים, הספרייה כבר נסגרה והמפתח איננו. פרצתי ללא היסוס את חלון הספרייה, מצאתי את העיתון המבוקש והגעתי לאבחנה נדירה ונכונה. היום הייתי מגיע לאבחנה זו תוך דקה בעזרת המחשב.

פרק יד

החילתו בצבא וסופו בטיול ראשון לחו"ל

ראשון לחו"ל

לצבא יש זיכרון טוב מאד: זמן לא רב לאחר תחילת ההתמחות שלי במחלות פנימיות, קיבלתי צו גיוס לצבא חובה, לתקופה של שלושה חודשים, על מנת להשלים חוב לשירות. שבע שנים (!) קודם לכן קיבלתי שחרור מוקדם בדיוק בפרק זמן כזה, למטרת לימודי הרפואה, ועתה הגיעה עת הפרעון. שוב הגעתי לבסיס קליטה ומיון בתל-השומר וחויילתי, אבל הפעם בתור רופא ללא דרגות (בינתיים) עם סרטים לבנים על הכתפיים, שעליהם כתוב "קצין רפואה". נשלחתי למפקדת קצין רפואה בפיקוד דרום בבאר-שבע, ומשם הועברתי לגוש-מגן, ומוניתי להיות הרופא של כל היחידות לאורך הגבול עם רצועת עזה. רצועת עזה בקיץ 1963 הייתה בשליטה מצרית, הגבול היה די שקט, אך היו מסתננים מהרצועה לתוך ישראל. כדי למנוע זאת הונחו מארבים לאורך גבול הרצועה, ותפקידי היה להיות בכוננות כל לילה למקרה של היתקלות. מקום מושבי היה במחנה צבאי קטן הגובל עם קיבוץ נירים. ביום נסעתי באמבולנס לבצע מסדרי חולים ביחידות צה"ל השונות, כולל התנחלות הנח"ל בכרם-שלום, ובלילה קראתי וישנתי במרפאה הקטנה, בתקווה שלא יזעיקו אותי לשום אירוע.

השרות הצבאי הזה היה קל ונוח, אך היה לו חיסרון אחד גדול: אי אפשר היה לצאת לחופשת שבת ללא כיסוי רפואי של האזור, ומפקדת "קצין רפואה פיקודי" לא יכלה לשלוח מחליף לסוף השבוע. למזלי הסכים הצבא לרופא אזרחי כמחליף. בכל

קיבוצי הסביבה עבדו רופאים ממוצא דרום אמריקאי שהיו פטריסטים גדולים, ולכן בימי השבוע הייתי נוסע מקיבוץ לקיבוץ (טלפונים לא היו אז) ומנסה ל"גייס" אחד מהם להיות כונן רפואי באזור. הרופאים הנחמדים האלו לא אכזבו, ובכל יום שישי נסעתי הביתה וחזרתי למחנה ביום ראשון בבוקר.

באחד הלילות, לקראת שחר, נקראתי באופן דחוף לבוא לקיבוץ בארי, ונאמר לי שיש פצועים. התברר שלקראת פינוי המארבים נפתחה בטעות אש של חוליה אחת על השנייה, נפצעו מספר חיילים, רובם קל, אך אחד מהם נפצע קשה בגבו ולכן הוזמן מסוק פינוי. ליוויתי את החייל במסוק לבית החולים תל-השומר, לאחר שחבשתי אותו וביצעתי בו עירוי. החייל כמובן אושפז, אך איני יודע מה עלה בגורלו. לאחר ההתקלות הראשונה הזאת שלי ברפואה צבאית, הבנתי כמה חשוב שאעבור בהקדם קורס קציני רפואה.

הניתוק מרותי והתינוקות שלנו דפנה, בת ששת החודשים, היה רווי געגועים, אך ניסיונותיי אצל קצין הרפואה הפיקודי למצוא לי תפקיד אחר, המאפשר לינה בבית, נענו בשלילה, בטענה שאין בפיקוד רופא מתאים נוסף. מרוב תסכול פניתי במכתב ישר לדרג העליון, קצין רפואה ראשי, ושטחתי בפניו את טענותיי. לא היה אדם מופתע יותר ממני כאשר כעבור כשבוע, ללא הודעה מוקדמת, הופיע במחנה שלי רופא צבאי, שנראה "ירוק" מאד, והודיע לי שבא להחליף אותי. לאחר הסברים קצרים על התפקיד, עליתי במהירות על מכונית ונסעתי למפקדת "קצין רפואה פיקוד-דרום" בבאר-שבע, על מנת לקבל תפקיד חדש. למרות שהתקבלתי בפיקוד במורת רוח על שפניתי לקצין רפואה ראשי, מעל דרג פיקוד דרום, נשלחתי לבית החולים של קופת חולים בבאר-שבע, למחלקה הכירורגית. אמנם היה זה בית חולים אזורי, אך הוא שירת את הצבא בכל האזור. היות והתחלתי התמחות בפנימית ולא הייתי מעוניין בכירורגיה, שלחה אותי המחלקה לחדר מיון, לקבל ולטפל בכל חולה המגיע לשם. בבאר-שבע באותם ימים לא היה קיים "מגן דוד אדום", וכל אדם בעיר והסביבה, שהיה זקוק לטיפול רפואי דחוף, היה מגיע לחדר המיון. בעזרת הרופאים הבכירים יותר והאחיות המנוסות, העברתי בחדר המיון חודשיים של עבודה מועילה ומהנה, למדתי לאבחן ולטפל בחבלות ופציעות (דבר שלא לומדים במחלקה פנימית) וזה עזר לי מאד בשרות המילואים ובמלחמות ישראל. בנוסף לכל היו לי עכשיו הרבה ערבים חופשיים, ויכולתי לנסוע הביתה לרחובות, לבלות עם משפחתי.

השרות בבית החולים בבאר-שבע (הוא עדיין לא נקרא על שם סורוקה, כי האיש היה עדיין בחיים) חלף במהירות ושוב הגעתי לבקו"ם, הפעם לשחרור סופי מצבא חובה.

בקיץ 1964 הוזמנו רותי ואני, על ידי הוריי, לטיול באיטליה ושוויצריה. זו הייתה

הנסיעה הראשונה שלנו לחוץ לארץ, וכמובן שמחנו מאד. היום כל "צוציק" טס לחו"ל במסגרת תחרויות ספורט או שירה במקהלה, או חילופי תלמידים ועוד, אך לפני חמישים שנה זה היה משהו גדול ונדיר לצעירים, בגלל היוקר הרב. את דפנה בת השנה וחצי השארנו בידיים הנאמנות של "חיל-הישע", אנחנו עם הוריי נסענו לנמל חיפה במכונית של אבי (שהייתה מסוג "סטודבייקר" ויוצרה בישראל בשם "לארק") ושם עלינו עם המכונית על אניית מעבורת בשם "בילו", שיעדה היה נמל נאפולי. היום הראשון להפלגה עבר על כולם בנעימים הודות למזג אויר טוב, ים שקט ושפע של אוכל מצוין. ביום השני, כאשר הגענו לאזור האיים האגאיים, החלו הצרות. הים החל להיות גלי והאנייה התנדנדה מצד לצד, למעלה ולמטה. רותי סבלה ממחלת-ים (סופר לנו שבאזור הזה אפילו אנשי הצוות חולים בה) נשארה במיטה בתא האנייה, ולא הייתה מסוגלת לאכול. לעומתה, אני הרגשתי טוב ועליתי לסיפון, לכיוון חדר האוכל. לתדהמתי מצאתי חדר אוכל כמעט ריק מנוסעים, כי רובם נשארו בתאיהם ולא הגיעו לארוחות.

רותי הייתה בחברה טובה...

עם הוריי על סיפון האנייה

עם עפרה וד"ר אברם מרש

בהמשך הדרך הים נרגע, יותר ויותר נוסעים החלו לעלות על הסיפון ולהתענג על ההפלגה. הכרנו זוג נחמד: עופרה וד"ר אברם מרש. היא אחות במקצועה והוא רופא מנתח. הידידות בינינו נמשכה עוד שנים רבות, ועזרה לנו בהמשך הדרך, כאשר נפגשנו שוב בבוסטון, הוא כמתמחה בכירורגיה ואני כמתמחה במחלות ריאה. על כך יסופר בהמשך.

הערב האחרון בהפלגה לנאפולי היה חגיגי במיוחד, כאשר רב-החובל וקציני האנייה השתתפו עם הנוסעים בארוחת ערב מיוחדת, שלאחריה התקיים נשף ריקודים. רצוי להקדים ולומר שרב-החובל איתי בֶּאֶרִי היה חבר קיבוץ עינת, ובת-דודתי רותי (לבית וולף) נישאה לאשל ברסלר, שגם הוא היה חבר קיבוץ עינת. בתחילת ההפלגה מסרנו דרישת שלום מאשל לידידו מהקיבוץ, רב-החובל בארי. הוא היה מאד ידידותי, וערך לנו סיור מקיף באנייה. בערב הסיום החגיגי, כשסעדנו בחברת הוריי והחברים החדשים עפרה ואברם, ניגש אלינו קצין במדים לבנים, והזמין את רותי ואותי לשולחן הקפטן. הסברנו לו שאנו עם בני משפחה וידידים ואיננו יכולים לעזוב אותם, ואז הקפטן הזמין את כולנו! השמפניה נשפכה כמים, רקדנו לתוך הלילה, היה זה ערב בלתי נשכח.

למחרת, כאשר הגענו לנאפולי, התיישבנו במכונית שלנו שהייתה בבטן האנייה, ויצאנו בנהיגה ישר לרחובות נאפולי הסואנים. משם המשכנו צפונה ובמשך שבועיים טיילנו ברחבי איטליה, מפומפיי המרשימה, דרך רומא, אורבייטו, פלורנץ, פיזה, סיינה וגנואה, עד לעיירה הציורית סטרזה, הקרובה לגבול השוויצרי. הטיול בחברת הוריי היה מאד מהנה, גרנו בבתי מלון מעולים, אכלנו במיטב המסעדות, וכמובן ראינו את אוצרות האמנות בוותיקן ובעיקר בפלורנץ.

הכל היה נהדר עד שהגענו לסטרזה שעל שפת האגם הגדול (לאגו מאג'ורה). נכנסנו לעיירה בשעות הצהריים, לאחר ארוחה דשנה במסעדה על אם הדרך, ואז אבי נרדם על ההגה לשנייה והתנגש חזיתית עם קיר המגן שבצד הכביש. זה מה שקורה כאשר ייקה נוהג בזמן המיועד "לשלאף שטונדה"!

באותם ימים לא היו חגורות בטיחות, ורותי שישבה מאחור עפה קדימה ונחבלה באזור הפה. נסענו לבית חולים קטן באזור

ברומא ליד המזרקה

והיא נזקקה לתפירה בסנטרה ליד השפה התחתונה. יתר נוסעי המכונית יצאו ללא פגע, אך המכונית שנפגעה קשות בחזית, הייתה זקוקה לחלקי חילוף. התברר שבכל איטליה אין חלקי חילוף למכונית הלארק, כי האיטלקים לא השתמשו במכונית מדגם זה. בסופו של דבר נמצאו חלקי חילוף למכונית בשוויצריה, והם נשלחו למוסך בסטרזה. התאונה לא מנעה מכולנו חוויה מוסיקלית מיוחדת במינה במקום היפה הזה. על אי קטן, במרכז האגם, שמענו קונצרט של מוסיקה קאמרית בביצוע הרביעייה האיטלקית המפורסמת, בארמון מפואר.

נסענו ברכבת לשוויצריה להמשך הטיול, ושהינו בה שבועיים, על פי התכנית המקורית שלנו. ביקרנו במספר אתרים מפורסמים כמו העיירה צרמט, השוכנת לרגלי הר המטרהורן, אינטרלאקן, שממנה עולים ברכבת הרים לשלושת הרי הקרח, אייגר, מונק ויונגפראו, והעיר ברן על דוביה וביתו של אלברט אינשטיין. ביקרנו באיזור הדובר גרמנית של המדינה, כי שם הרגישו הוריי בנוח. צרפתית הם לא ידעו.

בשוויצריה ליד שעון
פרחים שעובד!

בוונציה עם יונה
על ראשי

בברן היה לנו אירוע קולינרי:

סעדנו ארוחת צהריים במסעדה טובה (אבי פינק אותנו לאורך כל הטיול כשבחר במסעדות על רמה גבוהה) והמנה הראשונה הייתה נזיד פטריות ריחני על מצע של טוסט. המלצרית ששרתה אותנו הייתה נערה צעירה עם כתר תחרה לבנה לראשה, וניכר בה שהיא חדשה במקצוע. היא עברה מאחד לשני ויצקה בכף גדולה, מתוך קדרה מהבילה, את התבשיל על הטוסט בצלחת. היא הגישה תחילה לאמי ורותי (Ladies first) ואחר כך עשתה טעות גדולה והגישה לי, הצעיר, לפני אבי. מאחר שלא העריכה נכון את הכמות בקדירה ביחס לכל מנה, התברר שבצלחת הרביעית של אבי נחתו מעט מאד פטריות ושאריות של רוטב השמנת הסמיק והמגרה. מכיוון שבבית הוריי הנוהג הפטריאכלי היה להגיש לאבי ראשון, ראיתי איך הוא צופה במלצרית בפנים חמורות סבר, וככל שהתקדמה מצלחת לצלחת בחלוקה של מנות נדיבות, הלך הוא והתקרב לנקודת רתיחה. בשוויצריה נהגו המלצרים לשאול את הסועדים: "זינד זי בדינט?" ובתרגום חופשי מגרמנית לעברית: "האם אתה מרגיש שקיבלת שירות?" למלצרית היה קול דק וגבוה, רק השאלה הזאת הייתה חסרה להתפרצות הר הגעש: "ניין! ניין! איש בין ניש בדינט!" והתרגום: "לא! לא! לא קיבלתי שירות", קרא אבי בכעס ובצדק. מוזר איך היא לא הרגישה שקיפחה אותו בחוסר השוויון במנות, ועוד שאלה אם הכל בסדר.

הנערה המבוהלת נמלטה למטבח, נראה שדיווחה שם על התקרית, כי מיד יצא אלינו טבח עב כרס, כובע לבן גבוה לראשו, קדירה גדולה בידיו, ותוך מלמול ביטויי התנצלות ערם על הטוסט של אבי הר של פטריות, כמעט בגובה המטרהורן...

חזרנו ברכבת לסטרזה, ושם קיבלנו את מכונית הלארק המתוקנת. נסענו דרומה לכל אורך איטליה, עם חנייה של מספר ימים בוונציה הנפלאה, משם בחזרה לאנייה "בילו" בנאפולי, והביתה. הטיול שנמשך למעלה מחודש היה מהנה, ולולא הפציעה של רותי, שהתגברה באומץ על הסבל ואי הנוחות שהיו מנת חלקה במשך ימים אחדים, הייתי מגדיר אותו כטיול מושלם.

בבית קיבלה אותנו בתנו הקטנה דפנה בקרירות מופגנת, נראה שכעסה על שנטשנו אותה למשך שבועות ארוכים. לא הייתה לה שום סיבה להתלונן. היא פונקה וטופלה באהבה ובמסירות על ידי הורי רותי, וזה כלל שני טיולים ביום בגנים הנהדרים של מכון ויצמן. גם יתר בני המשפחה ביקרו אותה לעיתים קרובות. הקרח נשבר כאשר שלפנו מהמזווה בובת דובי, שקנינו ברחוב המפואר וִיָה וִנְטוֹ ברומא, במחיר כפול או משולש ממה שהיה עולה בארץ...

במשך שנים הדובון "האיטלקי"
היה הצעצוע המועדף על דפנה
הקטנה, שווה בהחלט את מחירו
הגבוה.

גרנו אז ממש מול מכון ויצמן,
נוח מאוד לעבודתה של רותי
והנאה רבה לכולנו מטיולים בגניו
המטופחים.

דפנה והדובון

עץ צאלון במלוא פריחתו בגן של מכון ויצמן

פרק טו

דוקטורט לרואי, קצונה בצבא לי, וגינותי חזרה אלנינו

עם סיום החופשה בחו"ל חזרתי להתמחות שלי במחלות פנימיות באותה מחלקה, אך בתום השנה הרביעית, שהיא השנה האחרונה להתמחות, הגעתי למסקנה שאין עתיד לרפואה הפנימית בתור מקצוע יחיד, ויש צורך להתמחות גם באחד מתת-המקצועות שלה. באותה תקופה התחילה הרפואה לנטות לכיוון של ידע מכסימלי על תחום רפואי יותר ויותר צר. מכל תת-המקצועות של הרפואה הפנימית התעניינתי במיוחד בנפרולוגיה (כליות), ולכן פניתי אל ד"ר גלטנר, מנהל בית החולים שבו עבדתי, בבקשה לאשר לי התמחות במקצוע זה באחד מבתי החולים בסביבה, שיש לו מכון נפרולוגי. האופק של מנהל בית החולים היה צר מאוד. למרות טענתי שהנפרולוגיה הולכת ומתפתחת למקצוע שבו תינתן דיאליזה לחולים עם אי ספיקה כליתית כרונית, הוא עמד בתוקף על דעתו שבית חולים בהנהלתו איננו זקוק לנפרולוג. כאשר חולה יהיה זקוק לכליה מלאכותית, הוא ישלח אותו לבית החולים תל-השומר. לגבי עתידי כרופא, הוא הציע לי להתמחות באונקולוגיה (סרטן) ובשלב ראשון מינה אותי לרכז של חולי הסרטן בבית החולים, המובאים לדיון לפני יועץ החוץ, פרופסור הוכמן מבית החולים "הדסה" בירושלים. מילאתי את התפקיד במשך מספר חודשים, אבל לא נמשכתי להתמחות במקצוע זה.

למרות הקשיים עדיין לא אבדה תקוותי להתמחות בנפרולוגיה, ולצורך זה קבעתי פגישה עם ד"ר אליהו, שהיה מנהל המכון הנפרולוגי בבית החולים תל-השומר.

לאחר שיחה קצרה אמר לי ד"ר אליהו, שאת התקן הפנוי היחידי שהיה לו הוא נתן לפני רבע שעה לרופא צבאי שהתראיין לפניי. שנים לאחר מכן התמנה רופא זה למנהל המכון הנפרולוגי בבית החולים בילינסון. כך נשארתי ללא מקום להתמחות בנפרולוגיה, והתחבטתי באיזה תת-מקצוע אחר לבחור. בדיוק באותו זמן חזר מארה"ב ד"ר אשחר, רופא בכיר במחלקתי, לאחר התמחות של שנתיים במחלות מערכת העיכול. התייעצתי איתו בנוגע לעתיד המקצועי, והוא אמר לי שיש נושא ברפואה, המתפתח מאד לאחרונה בארה"ב, וכשהוא קורא על הנושא הזה איננו מבין דבר. הוא ציטט ביטויים כמו FVC , TLC , PO_2 , PCO_2 ועוד. האמת היא שגם אני לא ידעתי הרבה על מונחים אלה, אבל שערתי שהם קשורים לתפקוד הריאות. התחלתי לעבור על הספרות הרפואית בנושא הריאות וגיליתי בה עניין רב. סקרנותי התעוררה, נמשכתי לשטח החדש, החלטתי להתמחות במחלות ריאה, וחיפשתי מקום מתאים וטוב בארה"ב.

בינתיים רותי, שהמשיכה כל הזמן את עבודת הדוקטורט שלה במכון ויצמן, הרתה בשנית, ובתאריך 5.9.1965 נולדה לנו תינוקת חמודה שניה, רוני. "לרחוץ, ולשלוח אותה ישר לגן" אמר הרופא המיילד, כי היא הייתה ארוכה (מילה חלופית לגבוהה) ושקלה מעל 4 ק"ג. בדיוק באותו יום ילדה חנה, אשתו של מוט, חברי ללימודים ולעבודה במחלקה הפנימית, את יאיר בנם. שתי החברות שכבו זו ליד זו, במיטות סמוכות במחלקת היולדות, והתינוקות הובאו אליהן בעגלה לשניים, בו זמנית. אתם יכולים לתאר לעצמכם את ההלצות בבית החולים על חשבוני וחשבון מוט... אנו כל הזמן במסלול מקביל בלימודים ובעבודה, ואפילו נשותינו יולדות באותו יום!

רוני בעריסה עם הוריה

השמחה בבית הייתה גדולה, ו"חיל-הישע" נערך לפעילות מוגברת לקראת הנכדה החדשה. גם רוני הייתה תינוקת נוחה, כאחותה לפניו, וכבר בגיל חודש ישנה כל הלילה. דפנה קיבלה אותה ללא שמץ של קנאה, ופיתחה כלפיה רגש אימה. הן היו יפות בצורה שונה לגמרי: דפנה עם עיניים חומות ותלתלים כהים (כמו לאמה), ורוני עם עיניים כחולות ושיער בהיר (כמו לאביה). שתיהן היו חכמות ועליזות וגרמו לנו הרבה נחת. חודש בלבד לאחר הלידה רותי כבר חזרה לעבודה, כדי לסיים את הדוקטורט.

אנחנו עם דפנה ורוני

בשנות השישים היו משכורות הרופאים נמוכות, ואפילו כאשר שני בני הזוג עבדו, אי אפשר היה לחסוך לקניית מכונית. כמו בעניין הדירה, גם כאן נחלצו הוריי לעזרה, ולכבוד הולדת נכדתם החמודה השנייה, קנו לנו מכונית קטנה חדשה, פיאט 850. המכונית

שינתה מאד את איכות חיינו. חסל סדר טרמפים בבוקר לעבודה ובחזרה הביתה, ואפשר גם לבלות בטיולים ברחבי הארץ. רותי ואני עשינו לנו נוהג לנסוע פעם בשבוע לתל-אביב לראות תערוכות, סרטים, תיאטרון או קונצרט.

בשנת 1966 עברתי קורס קציני רפואה בבה"ד 10, בעקבותיו קיבלתי דרגת סגן, והוצבתי כרופא בגדוד 142 של טנקי סנטוריון. מפקד הגדוד היה רחובותי ותיק, סגן-אלוף מוטק'ה להב. תוך זמן קצר נקראתי לשרות מילואים בבסיס האימונים של השריון בצאלים. שם פגשתי לראשונה את כל קציני הגדוד בעלי התפקידים החשובים, שבאו גם הם לצורך הכרות, כי היה זה גדוד בהקמה שעדיין לא התאמן ביחד.

קראו לי עוד מספר פעמים למילואים קצרים בשנת גיבוש הגדוד, בעיקר לצורך מילוי תפקיד רופא בזמן אימון ירי של תותחי טנקים במטווח. פגשתי את כל החובשים שעמדו לרשותי בתאג"ד (תחנת איסוף גדודי) ותרגלנו שיטות עזרה רפואית לנפגעים. אימון מלא במסגרת של גדוד עדיין לא נערך.

באותו זמן מנהל בית החולים אישר לי חופשה ללא תשלום למשך שנתיים, לצורך ההתמחות שלי במחלות ריאה, ואני התכתבתי עם מרכזי רפואה רבים בארה"ב. קיבלתי מלגה צנועה להתמחות בבית חולים בבוסטון מסצ'וסטס, שהיה מסונף לאוניברסיטת הרווארד המפורסמת. תחילת ההתמחות הייתה מיועדת לראשון ביולי 1967.

רותי סיימה את עבודת הדוקטורט והחלה אף היא להתעניין במקום עבודה ל-Post-Doctorate בבוסטון.

מקום מצוין וידוע שם אפילו כבר נמצא לה, בהמלצת פרופסור אהרן קציר, אך לבסוף היא החליטה לקחת חופשה של שנתיים מהמדע ולטפל בשתי בנותינו. דפנה הייתה בת ארבע וחצי ורוני בת שנתיים.

רותי מקבלת תואר
ד"ר ממכון ויצמן

דפנה ורוני בגיל הנסיעה לבוסטון

רותי הסבירה שהייתה כל כך עסוקה בזמן העבודה על הדוקטורט, את הבנות גידלו בעיקר המטפלות והוריה, והיא לא רצתה להחמיץ לגמרי את חוויות ילדותן. מדען במכון ויצמן, שחזר מהשתלמות בבוסטון, במחלקה שאליה הייתה מיועדת להגיע (אצל פרופסור מייסטר) סיפר על מנהל שדורש שעות עבודה ארוכות ביותר, מבוקר עד לילה. נוסף לכך הייתה רותי צריכה לצרף אלינו מטפלת מהארץ, אם תחליט לעבוד בארה"ב, כי אז לא היו שם גנים לילדים מתחת לגיל 5. הרעיון של מגורים עם אדם זר בבית, ועוד בארץ אחרת, לא מצא חן בעיניה, והיא החליטה שמגיע לה לנוח קצת מהמרוץ התובעני של לימודים ועבודה, בו הייתה נתונה שנים רבות.

אלה היו התוכניות היפות שרקמנו לנו, אך הגורל טילטל אותנו תחילה לאירועים אחרים לחלוטין.

בארץ החלו לנשב רוחות מלחמה.

פרק טז

אחרי שלל הימים

ב-15 למאי 1967, ביום העצמאות ה-19 של מדינת ישראל, הורה נשיא מצרים עבדול נאצר לצבאו לחצות את תעלת סואץ, ולהיכנס בכוחות גדולים למדבר סיני. הנימוק המצרי היה שצה"ל מרכז כוחות בצפון כנגד סוריה, וזאת על פי "הוכחות" שהעבירה ברית-המועצות למצרים. נאצר לא הסתפק בכניסה הראוותנית לסיני, ודרש ממזכ"ל האו"ם לפנות מיד את כוח החירום של האו"ם, שהיה בסיני מאז מלחמת קדש. האו"ם פינה במהירות יתרה את סיני, ב-20 למאי תפסו צנחנים מצריים את עמדות האו"ם בשארם-א-שייח ונאצר הכריז על סגירת מיצרי טיראן לשייטת ישראל. יש לציין שחצי שנה קודם לכן חתמה מצרים על הסכם הגנה הדדי עם סוריה, וגם חוסיין מלך ירדן חתם על הסכם הגנה עם מצרים, הדומה להסכם הסורי-מצרי. היה זה איום ברור ורציני על מדינת ישראל.

תגובתנו למהלכי נאצר הייתה גיוס כללי של כל מערך המילואים, וחטיבת הטנקים מספר 520, שבה אני הייתי הרופא של גדוד 142, גויסה מיד בהתחלה. לאחר הצטיידות ראשונית בבסיס החטיבה בבית-דָרָס, ירדנו דרומה והתמקמנו בחולות ליד צאלים. כך החלה תקופת "ההמתנה" שנמשכה כשלושה שבועות, כדי לתת זמן למהלכים דיפלומטיים. היו אלה ימים ארוכים, מלאי מתח וויכוחים על "מה יהיה" ותחושה שהמלחמה היא בלתי נמנעת. הוצאת כל אנשי המילואים ממעגל הפעילות הכלכלית וגיוס כלי רכב רבים, הכבידו מאוד על המשק הישראלי. תקופת ההמתנה לוותה במצב רוח לאומי ירוד של הציבור בעורף, כשהאויבים מהמדינות הערביות סביבנו מאיימים בבוטות ובשחצנות

בחיסול מדינת ישראל, וצבא שלם, סדיר ומילואים, מחכה להכרעת הדרג המדיני אצלנו. הניסיונות למנוע את המלחמה על ידי פעילות דיפלומטית, לא נשאו פרי. ארה"ב הודיעה שאין ביכולתה להקים ארמדה בינלאומית לפריצת המצור במיצרי טיראן, למרות שהבטיחה זאת בעבר, כשדרשה נסיגה ישראלית מיידית בתום מלחמת סיני. שר החוץ אבא אבן נסע ממדינה למדינה וחזר בידיים ריקות. היה ברור שישראל עומדת לבדה בהגנה על עצמאותה.

ראש הממשלה לוי אשכול היה גם שר-הביטחון, והוא נשא נאום לאומה ברדיו בשידור חי (עדיין לא הייתה אז טלוויזיה בישראל) כשבדף ממנו קרא, תוקנה מילה. המילה המחוקה ששונתה גרמה לו להתבלבל בקריאה, וזה נשמע כאילו הוא גימגם. "הגימגום" של ראש ממשלת ישראל, בזמן מתוח שכזה, התפרש כאות להססנות ומבוכה, וגרם לתחושות קשות בעם. לוי אשכול נכנע ללחצי הציבור והמערכת הפוליטית, והקים ממשלת אחדות לאומית. מפלגת חרות (עכשיו כבר גח"ל) בראשותו של מנחם בגין, נכנסה לממשלה בפעם הראשונה מאז הקמת המדינה, ומשה דיין ממפלגת רפ"י מונה לשר הביטחון. משמעות המינוי, להערכת כולם, הייתה שההמתנה הממושכת עומדת להסתיים וקרבה היציאה למלחמה.

בזמן ההמתנה הארוכה דאגתי קודם כל לבריאותם של החיילים. היו כמובן מסדרי חולים רגילים, אבל זכור לי שהיו באזור הרבה עקיצות עקרבים, וכל הנעקצים הגיעו כמובן לאוהל המרפאה. העקרב המצוי איננו מסוכן, אך גורם לכאבים עזים במקום העקיצה, בדרך כלל באצבעות. את הטיפול בעקיצת עקרב למדתי עוד בילדותי מאבי. אין לתת משכך כאבים, אלא להזריק לאזור העקיצה חומר להרדמה מקומית, שעוזר מיד ולזמן ארוך. כך נכנסו למרפאתי חיילים נאנקים מכאבים, ויצאו עם חיוך על השפתיים.

תפקיד נוסף לרופא צבאי הוא לדאוג לניקיון באזור שבו חונים, כדי למנוע מחלות, והבעיה העיקרית היא השירותים. מהיום הראשון שהגענו לאזור דרשתי ממפקד פלוגת המפקדה, בחור חברותי ויעיל בשם הרצל, לספק לנו מתקן לשרותי שדה. הרצל היה קצין מאד עסוק, היה עליו לדאוג לכל האספקה של הגדוד: תחמושת לטנקים ולזחל"מים, דלק, אוכל ועוד, ולכן השירותים לא עמדו בראש סדר העדיפויות. דיברתי איתו על כך שוב ושוב, ורק ביום שני, ה-5 ביוני 1967, בשעה שש בבוקר, הודיע לי הרצל בגאווה, שמתקן שרותי השדה הגיע, ואני מוזמן לקחת אותו ולהרכיבו. מיד יצאתי עם אנשיי, חובשי התאג"ד, איתרנו מקום מתאים, והתחלנו לחפור באדמה החולית על מנת להקים את המתקן. זמן קצר לאחר מכן, בעודנו עמלים על הצבת המתקן, נשמעה בקשר הסיסמה "סדין אדום", סיסמת היציאה למלחמה, ואנו כולנו חזרנו בריצה לזחל"ם המרפאה הגדודית. השעה הייתה 8:15 בבוקר כשקיבלנו את הפקודה "נוע-נוע!".

מלחמת ששת הימים נפתחה במהלומה אווירית מקיפה שעה קודם. 185 מטוסי חיל האוויר הישראלי תקפו בסיסים צבאים, בעיקר שדות תעופה, בתחילה במצרים ולאחר מכן גם בסוריה, ירדן ועיראק. התקיפות הללו, שבאו בהפתעה מוחלטת, הכריעו למעשה את המלחמה תוך שעות ספורות, מכיוון שחילות האוויר של צבאות ערב הושמדו כמעט לחלוטין, והצבא הערבי נשאר חשוף ללא הגנה אווירית.

הגדוד שלי החל לנוע, ומתקן השירותים, שלא נסתיימה הקמתו, נמצא כנראה טבוע בחולות עד היום, אי-שם ליד צאלים...

חטיבת השריון שלנו הייתה בתחילת המלחמה עתודה מטכ"לית. ביום הראשון למלחמה נעה בשטח מדינת ישראל ולקראת הלילה חנתה ליד הגבול המצרי באזור ניצנה. החלטתי לישון על מכסה המנוע של הזחל"ם שלנו, מחשש דריסה על ידי הטנקים, שנעו בשטח החנייה. אסונות כאלה קרו. (רק לאחרונה נדרס חייל צה"ל שישן בשטח, על ידי טנק ברמת הגולן). למרות הקור הלילי, "המיטה" הקשה והמתח הרב, ישנתי היטב. כנראה שהעייפות הייתה גדולה. לקראת אור הבוקר החלה החטיבה לנוע על הציר המרכזי מניצנה לכיוון אבו-עגילה, ולצידי הדרך כבר נראו בבירור תוצאות המלחמה שהתחוללה כאן ביום הראשון. עשרות כלי שריון ורכב מצרי פגועים רבצו בשיירות ארוכות. אז התברר לי שכל האזור שבו נעה החטיבה שלנו עד אבו-עגילה כבר נכבש על ידי כוח החלוץ של צה"ל, ותפקידנו היה לוודא שהשטח נקי מחיילים מצריים. עד כה הגדוד שלנו לא ירה ולא ירו עליו, כך שנשארתי מחוסר עבודה בינתיים.

הכל השתנה לפתע לקראת חניית הלילה השני. הגדוד נערך בעמדות הגנה, כאשר לפתע נשמעה הקריאה "אויב מלפנים", והטנקים שלנו פתחו באש תותחים לעבר כלי משוריינים, שנראה מרחוק עולה באש. כעבור זמן לא רב הגיע לתאג"ד שלי מספר רב של נפגעים. היו אלה חיילים של סירת מחטיבה אחרת, שמיקומם לא היה ידוע לגדוד שלנו. זיהיתי מיד ארבעה הרוגים, והמשכתי לטפל במספר לא קטן של פצועים, בתנאים מאוד קשים. כעבור שעה, שנראתה כנצח, הגיע מסוק ופינה את הפצועים וההרוגים לבתי חולים בארץ. את האירוע הזה לא אשכח כל ימי חיי, הן בגלל הנסיבות של ירי כוחותינו על כוחותינו (דבר אשר קרה בכל מלחמות ישראל) והן בגלל הרגשת התסכול של רופא שצריך לבדו לטפל ולהציל חיים של הרבה צעירים, כאשר האמצעים העומדים לרשותו מאוד מוגבלים.

ההלם מן האירוע הקשה הזה על כל צוות התאג"ד היה גדול, אבל המלחמה לא נגמרה, והגדוד המשיך לנוע ביום השלישי לכיוון ביר-חסנה. הידע שלי בניווט במדבר לא היה גדול, אבל לא הייתי זקוק לו. כל מה שעשיתי היה לשמור על קשר עין עם זחל"ם מפקד פלוגת המפקדה, אותו הרצל שכבר הזכרתי לעיל, שהיה קצין ותיק ובעל ידע, וכך

אף פעם לא הלכתי לאיבוד. באותו יום הרגשתי לראשונה על גופי את הסכנה במלחמה. לפתע החלו ליפול בסביבות הזחל"ם שלנו פגזי מרגמה, מימין ומשמאל, מלפנים ומאחור. נהג הזחל"ם "נתן גז", החל לתמרן בין מקומות נפילות הפגזים, ולחפש מקום מחסה, שכמובן לא קיים במדבר הפתוח. לאחר מספר דקות פסקה ההפגזה, ואז שמתי לב לחור עגול בחולצתי באזור הזרוע השמאלית, ועל הזרוע עצמה הייתה מונחת חתיכת מתכת חמה: רסיס של פגז. בדיעבד התברר שמקור ההפגזה עלינו היה כוח צנחנים שלנו, שזיהה אותנו כאויב. הייתה זו שוב "אש ידידותית".

המשכנו לנוע לכיוון מעבר-המיתלה, ואז התגלה לעינינו גודל המפלה של המצרים. מאות כלי רכב משוריינים ורגילים, הרוסים ושרופים, היו מוטלים לצדי הדרך המובילה ישר לחלק הדרומי של תעלת סואץ. זאת הייתה תוצאת "הטיפול" של חיל האוויר הישראלי.

היכן היו החיילים המצרים שאיישו את כלי הרכב האלו? חלקם כמובן נהרג, אך היו רבים שנמלטו ועשו דרכם ברגל, ללא אוכל ומים לעבר תעלת סואץ. זכורני שבדרכנו לתעלה עצרנו ליד מגדל מים מצרי, שפגז תותח ישראלי פגע בו, ומים זרמו חופשי מפסגת המגדל לעבר הקרקע. ניצלנו את "מפל המים" למקלחת מרעננת, ראשונה לאחר שהות של 4 ימים במדבר סיני, שהיה גם חם וגם רווי באבק שהעלו שרשראות הטנקים והזחל"מים.

לפתע ראינו מרחוק עשרות רבות של חיילים מצרים, ללא נשק ובידיים מורמות, יורדים מגבעות החול ונעים לכיוון מגדל המים. כאשר הגיעו אליו הם גחנו על הקרקע, מסביב לביצה שנוצרה במקום, והחלו לשתות את המים הדלוחים. החיילים המצרים נראו מיובשים, עייפים ועלובים, חלקם היו פצועים, ואנחנו, אנשי התאג"ד, חבשנו את פצעייהם. חיילים אחרים בגדוד סיפקו להם אוכל ממנות הקרב שלהם. לאחר זמן מה התקבלה הוראה לא לקחת את החיילים המצרים בשבי, אלא לשַׁלַּח אותם לעבר תעלת סואץ, שהייתה רחוקה רק מספר קילומטרים ממגדל המים. את המופע הסוריאליסטי שהתרחש אז לא אשכח לעולם. קצין שהיה בין החיילים המצרים סידר אותם (כמאה במספר) בשלשות, על הדרך הראשית בואכה תעלת סואץ, ולאחר מתן הפקודה "קדימה צעד" בערבית, החלו החיילים המצרים להתקדם בקריאות רמות, "יעיש דיין, יעיש דיין" ("יחי דיין יחי דיין") עד שנעלמו מעינינו. כאשר אני שומע בתקשורת הערבית, וגם בחוגים מסוימים של התקשורת הישראלית, האשמות על התנהגות אכזרית מצד חיילים ישראלים כלפי חיילים מצרים במלחמת ששת הימים, אני מתרעם מאד. הניסיון שלי היה הפוך לחלוטין, ואני חושב שצה"ל הוא הצבא הכי מוסרי בעולם.

מפת התקדמות הגדוד שלנו במלחמה -
מסומנת בקו הכחול

קבוצת השבויים
המצרים יושבת

חיילי הגדוד ליד טיל
מצרי שנפל שלל

טנק הסנטוריון שלנו
בפעולה

המלחמה בחזית המצרית הסתיימה תוך 4 ימים, כשהגענו עד לסוללת העפר, על גדות תעלת סואץ, וכולנו חיכינו לבאות. ההרגשה הייתה נהדרת לאחר הניצחון הגדול, אך כולנו התגעגענו מאד הביתה. עברו כבר למעלה מארבעה שבועות מיום הגיוס, שבמהלכם קיבלנו רק חופשה קצרה אחת בשבת שלפני תחילת המלחמה. חופשת סוף שבוע זו ניתנה לצורך הטעיית האויב, כאילו המתח בצה"ל התרופף, ואין נשקפת פעילות קרובה מצידו. אלפי חיילים חזרו הביתה, טיילו במדיהם בערים, ותרמו לכך שתקיפת חיל האוויר בבוקר יום שני ה-5 ליוני הייתה הפתעה גמורה ומכת מחץ.

על זה נאמר בתנ"ך: "בתחבולות תעשה לך מלחמה" (משלי, פרק כד, פסוק ו). ובתשובה לכל דברי הרהב של האויבים בזמן שצָרו עלינו נאמר: "אל יתהלל חוגר כמפתח" (מלכים א, פרק כ, פסוק יא).

ומה באשר לחזיתות הירדנית והסורית? במהלך תקופת ההמתנה ישראל העבירה מסר לחוסיין מלך ירדן שאינה רוצה מלחמה עימו, ואין בכוונתה ליזום התקפה על ירושלים המזרחית והגדה המערבית.

אולם ביום הראשון למלחמה בשעה 10 בבוקר, החלו הירדנים בהרעשת תותחים לכל אורך החזית, כולל ירושלים, וכוח ירדני השתלט על "ארמון הנציב", משכן משקיפי האו"ם. זה היה האות לתחילת מתקפה ישראלית נרחבת בירושלים והגדה המערבית. ב-7 ליוני נכבשה העיר העתיקה, הכותל המערבי שוחרר, וב-8 ליוני הושלמה השתלטות על כל הגדה המערבית עד לגשרי הירדן.

באשר לגזרה הסורית, היא הייתה רגועה יחסית בימים הראשונים של המלחמה, ושר הביטחון משה דיין התנגד לתקיפה ישראלית בגזרה זו, כי פחד לפתוח חזית נוספת מחשש להתערבות סובייטית. רק לאחר שבחזית המצרית הושגה הכרעה, וב-9 ליוני נודע שמצרים מסכימה להפסקת אש, שינה שר הביטחון את דעתו (הוא היה נתון ללחץ כבד מטעם יישובי האזור בצפון, שסבלו רבות מהפגזות הסורים) ולאחר תגבור הכוחות ניתנה ההוראה לכבוש את רמת הגולן. המטרה הושגה וב-10 ליוני המלחמה הסתיימה.

באותה תקופה לא היה בשדה טלפון קווי, הטלפונים הסלולריים עדיין לא הומצאו, והקשר היחידי עם הבית היה באמצעות מכתבים. הדואר הצבאי היה כפוף לצנזורה, וחליפת המכתבים ביני לבין רותי התנהלה באיטיות רבה. שמרנו את המכתבים מהתקופה הדרמטית הזאת, ובעמודים הבאים שניים לדוגמא:

לרותי והבנות היקרות והאהובות שלום

שלשום קיבלתי את מכתבך מן ה- 28.5 ונראה לי עכשיו שהדואר הצבאי החל לעבוד כהלכה. כמובן שהתמלאתי נחת מכל הכתוב בו בעיקר לגבי פונקיהו, שלא לדבר על ה"נמר" הגדול. התנאים אצלנו משתפרים וזה הן בגלל שהצבא דואג יותר ויותר לצורכי החייל, והן בגלל שבמשך הזמן מפסיקים לשים לב לפרטים קטנים של נוחיות. יש אמנם "חברה" כאן שקיבלו חבילות מן הבית, אך לי נראה שאין צורך שתשלחי משהו, טרנזיסטור קנינו באופן קיבוצי (כל אחד נתן 4 ל"י) מכשירי גילוח אפשר לקנות בשקם וכמו כן שתיה וממתקים.

אתמול ביקרה אצלנו להקה שכללה 3 כוכבים:

אורי זוהר, אריק לביא ושייקה אופיר. כמובן שהבידור היה מאד המוני אבל נחמד. חבל שאין באפשרות הצבא להביא כל יום להקה דומה, מכיוון שזה חשוב ביותר למוראל הכללי.

אני מסכים איתך לגבי הניתוחים הפוליטיים, הממשלה הלכה בדרך קשה ובלתי פופולרית לנסות ולהגיע להישגים בדרכים דיפלומטיות בעזרת ידידים כמו ארה"ב, בריטניה וכו'. לצערי נראה לי שדרך זו לא תביא להשגים מכיוון שהיריב שלנו הוא נאצר, שרק שפת כוח הזרוע מובנה לו היטב. נקווה שאתבדה.

השעה עכשיו 6:00 בבוקר, כולם מסביב ישנים, רק אני ער מכיוון שמספר נודניקים העירו אותי משנתי בגלל בעיות רפואיות כביכול. השמים כחולים, רוח קלה נושבת והשמש עדיין אינה מחממת, כך שמזג האוויר הוא מצוין, ממש בית הבראה, לולא המציאות הקשה.

מותק, שוב לצערי אין אני יכול להגיד דבר על מועד חזרה הביתה, או אפילו על קפיצה קטנה הביתה על מנת לנשקך ולחבקך. נצטרך להשאיר הכול לעתיד, ואני מקווה שהוא בכול זאת יהיה קרוב, למרות שהוא עדיין לא נראה באופק.

תמסרי דרישת שלום להורים שלנו וכמובן לידידים כמו יורק, איקה, ג'רי, נורית וכו'. דרך אגב, ביקשתי השבוע מידיד לטלפן אליך למעבדה, אך את לא היית וקיבלה את השיחה אישה שהבטיחה למסור לך ד"ש. נשיקות רבות לך ולילדות, חבל שאיני יכול להוכיח לך כמה אני אוהב אותך וכמה את חסרה לי.

באהבה גבי

ה"נמר" ו"פונקיהו" היו כינויי חיבה לדפנה ורוני

גביל'ה שלי, אהוב שלי,

אנא, באשר הנך, כתוב מהר כמה מילים. הודע לי אם שלום לך ואם הנך בריא ושלם. כולם כאן שכורי ניצחון, גם ליבי עולה על גדותיו בשמעי על הגבורה הנפלאה ועל הניסים שמחולל צה"ל - נין למכבים - אך אינני יכולה להימנע מלחשוב על המחיר שאנו משלמים עבור זה. מובן שאין בעיתון וברדיו אף רמז לאבדות שלנו, אך אפשר לתאר לבד כמה עלולים ליפול נגד אלפי חילי האויב. כל הזמן אני חושבת עליך, ומתפללת לשלומך. אני נודרת נדרים שונים שאקיים כשאפגוש אותך שוב. אנא, כתוב אפילו שורה אחת אם אין לך יותר זמן, אך עשה זאת במהירות. אני כה דואגת לך.

אצלנו הכול בסדר. מרגישים טוב וחיים ממהדורת חדשות אחת לשנייה. לפתע קרה מה שציפינו לו במשך ימים כה ארוכים, והלב מתפעם בגאווה וחרדה. ביום הראשון למלחמה אתמול רצנו די הרבה פעמים למקלט, אך היום כבר שקט, וכאן אין אנו מרגישים כלל שבמרחק לא גדול מאתנו מתחוללת מלחמה ממש. הילדות שמחו מאד לשמע האזעקות, והירידה למקלט הפכה להן לשעשוע ומקור לא אכזב לשמחה ומשחקים. לאחר כמה שעות שקט היום דפנה כבר התלוננה ושאלה: "נו, מתי כבר תהיה שוב אזעקה?"

ורוני כבר יודעת לצעוק "אקקה", זאת אומרת אזעקה, כאשר נשמעת הצפירה, והיא כולה צהלה.

פשוט קשה להאמין למה ששומעות האזניים וקוראות העיניים. אם באמת נכון הכול (וכי איך יכול להיות אחרת!) כי אז פותחת המדינה דף חדש בהיסטוריה שלה, מכול הבחינות. רק שהמחיר לא יהיה גבוה מדי.

חמוד שלי, אני רוצה כבר שתחזור הביתה לתמיד, שזוף ויפה כמו שהיית בשבת, ושלא תלך יותר. אני מצפה בכליון עיניים לאיזו ידיעה ממך. אולי תצליח למסור פריסת שלום טלפונית? אל תשכח את המספר שלנו: 952235.

איקה טלפנה היום, וגם חיים. יורק ביקר, הוריק באים מידי ערב.

שבתאי עבר אתמול והיום לווילה החדשה שלו, ואבא נסע לשם לעזור לו. מצא לו יום! הוא לא רצה לדחות זאת, כי בבית הישן אין מקלט. היום אבא חזר וסיפר שהעברה עברה בשלום. היום חזר שבתאי לצבא. חמודי, נשיקות אין ספור ואהבת אין קץ. אנא הודע מהר מה שלומך!!!

מרותי שלך .

נכתב ביום השני למלחמה, במכתב כבר מורגש הניצחון

תיאור מלא של תקופת המלחמה בעורף האזרחי יינתן בספרה השלישי של רותי "בגרות".

מספר ימים לאחר שהגענו לתעלת סואץ קיבלנו את הבשורה הטובה, שהחטיבה שלנו משתחררת ראשונה, כי הייתה גם הראשונה שגויסה. הנסיעה הביתה באותו זחל"ם שבו נכנסתי למדבר סיני, הייתה ארוכה ומייגעת, כי הזחל"ם שלי פרס שרשרת ולא היה מי שיתקן אותה. כך הגעתי לבסיס היחידה שלנו בבית-דָּקָס עם זחל"ם שנסע רק על שרשרת אחת. לאחר החזרת הציוד והשחרור נסעתי הביתה לרחובות, ולדברי רותי היא התקשתה להכיר אותי ברגע הראשון. רזיתי במספר קילוגרמים, צבע עורי היה שחור מאבק המדבר, ושערי ארוך ופרוע. אתם יכולים לתאר לעצמכם איך נראו מי האמבטיה הראשונה שלי...

אין ספק שהחזרה הביתה בריא ושלם, לאחר ניצחון ענק במלחמה כה צודקת, היה הרגע הגדול בחיי.

זו הייתה גם שעתה היפה של מדינת ישראל, שהפעם העולם החופשי עמד לצידה וקרנה עלתה מאד.

רק שרל דה-גול נשיא צרפת כעס עלינו, כי "ירינו את הירייה הראשונה" והטיל אמברגו נשק על ישראל. איך מדינאי ותיק ומנוסה כמוהו לא הבין, ש"הירייה הראשונה" הייתה מהלכיהם של הערבים? הם צרו עלינו באיומים לחיסולנו וגרמו לשיתוק המדינה, שכל צבא המילואים שלה היה חייב להתגייס מול האויב בשער.

זמן לא רב לאחר תום המלחמה, נערך טיול לכל קציני הגדוד ונשותיהם, באזורים שנכבשו: רמת הגולן, הגדה המערבית וירושלים המזרחית. בטיול השתתפו מומחים להיסטוריה וארכאולוגיה שהסבירו לנו את הממצאים בשטח. רגלינו דרכו בפעם הראשונה במקומות שעד כה רק קראנו עליהם בתנ"ך, ואני יכול להבין אנשים דתיים שמרגישים קשר נפשי עז לאתרים כאלה, כמו מערת המכפלה למשל.

כיום, 46 שנים לאחר אותה מלחמה, שליטתנו בשטחים האלה נקראת "כיבוש", והמתנגדים להימצאותנו שם מעדיפים לא לזכור איך הגענו אליהם. קמו עלינו להשמידנו, אנו יצאנו למלחמת מגן, והצלחנו להביס את אויבינו. ישראלים המתגעגעים למדינה שלפני מלחמת ששת הימים לוקים בזיכרוןם, ושוכחים שגבולות 1967 אינם ניתנים להגנה. ישראל כבשה את השטחים כי כך עושים במלחמות, וכך גם נקבעו רוב הגבולות בעולם. מי לידנו יתקע שהערבים לא ינסו שוב להרוס את מדינת ישראל, כאשר הם בעצמם מכריזים שזו כוונתם? הסכם שלום בינינו לבין הפלשתינאים רחוק כפי שהיה אז, ואולי יותר. לו היו הערבים משלימים עם קיום מדינתנו, ובאמת חפצים בשלום עם ישראל, הוא כבר היה מתמש מזמן.

צילומים מהטיול לאחר המלחמה

חיוכים בבאנייס

רותי ואני
על מדרגות
מערת המכפלה

אנחנו על רקע
העיר יריחו

מיד לאחר מלחמת ששת הימים ערכו מדינות ערב ועידה מיוחדת בחרטום בירת סודן, ושם הוחלט על שלושת הלאוויים המפורסמים: לא שלום עם ישראל, לא להכרה בישראל, ולא למשא ומתן עם ישראל. מנהיגי הפלשתינים התחלפו במשך השנים, אך שלושת הלאוויים נותרו כשהיו. אבו מאזן, יו"ר הרשות הפלסטינית כיום, אינו מוכן להכיר בישראל כמדינה יהודית, הוא מציג תנאים מוקדמים למשא ומתן, הוא דורש שנחזור לגבולות 1967, ולמעשה אינו מוותר על "זכות השיבה" של הפליטים. הוא חושב שהפנייה למוסדות האו"ם תפעל לטובתו, ותכפה על ישראל נסיגה ללא תנאים. הוא איננו מבין שישראל היא מדינה חזקה של 8 מיליון תושבים, ואין לה כל כוונות ללכת לשום מקום אחר.

למלחמת ששת הימים היה אפילוג מעניין, הקשור לשירותי כרופא במלחמה ולאחריה אברהם (ברן) אדן (הוא נפטר לאחרונה בגיל 86). כשחזרתי מארה"ב, לאחר שנתיים של השתלמות, נקראתי למפקדת גייסות השריון, שהאלוף אדן עמד בראשה, והוא חקר אותי באריכות על פציעה של קצין שנפגע בידו, ואני טיפלתי בו בזמן המלחמה. למרות שהפציעה נראתה קלה לכאורה, פיניתי אותו לאחור בגלל חשד לפגיעה בעצב ביד. הקצין, שהיה רב-סרן, לא לקח יותר חלק במלחמה, ועובדה זו הייתה בעוכריו כאשר היה מועמד לעלייה בדרגה לסגן אלוף. האלוף אדן התפרסם כמניף דגל הדיו באום-רשרש, היא אילת, בסוף מלחמת העצמאות (מצולם בנספחים בעמוד 261). הוא היה איש ישר וצנוע, ואני מקווה שהצלחתי לשכנעו שהקצין לא ברח מהמלחמה, אלא נשמע להוראה חד-משמעית שלי כקצין רפואה.

פרק יז

הפלאגאט 22/2016

תרועות שמחה, שירי הלל ללוחמים ואלבומי ניצחון הציפו את הארץ. צעירים רבים מחו"ל, ולא רק יהודים, נהרו לישראל כמתנדבים לעזרה בקיבוצים, והתיירות בכללה עלתה כפורחת. החגיגות נמשכו עוד ימים רבים, אבל לנו, כזכור, הייתה תכנית לנסוע לבוסטון בארה"ב, למשך השנתיים של התמחותי במחלות ריאה. בגלל המלחמה נדחתה תחילת ההתמחות מיולי לספטמבר, ובינתיים יצרנו קשר, דרך מכון ויצמן, עם ד"ר אדלמן, מדען יהודי מבוסטון "שעשה עלייה" עם משפחתו, והגיע לעבוד במכון ברחובות בדיוק באותה תקופה. הוא כבר טיפל עבורנו בתנאי השכירות שלנו עם בעל הבית בבוסטון, וגם מכר לנו, בסכום לא גבוה, את כל תכולת דירתו. זה היה מאד נוח, אבל התרומה החשובה ביותר שקיבלנו ממשפחת אדלמן, הייתה ההיכרות שעשו לנו עם השכנים מעבר לכביש, ג'רי ומרים כהן, חברים טובים שלהם. כך זכינו ב"עיסקת חבילה" למקום מגורים מוכן ומזומן לכניסה, בשכונת ברוקליין הנעימה בבוסטון, וגם ל"משפחה מאמצת" שקיבלה אותנו בזרועות פתוחות, משפחת כהן.

עליה עוד יסופר.

בסוף חודש אוגוסט 1967 טסנו, כל המשפחה, ישירות לשדה התעופה לוגאן בבוסטון, שם המתינה לנו עופרה מרש, עם מכוניתה האמריקאית הגדולה. חברתנו מבאר-שבע, שהכרנו בהפלגה באנייה "ביל"ו", כבר שהתה בבוסטון כשנה, לרגל התמחות אברם בעלה בכירורגית ילדים (עמוד 107). בדרך לביתנו החדש עצרה עופרה בסופרמרקט אמריקאי טיפוס, וזו הייתה החשיפה הראשונה שלנו לגודל העצום של החנויות

פרידה מהמשפחה בנמל התעופה לוד

בארה"ב. הופתענו גם מהמחירים הנמוכים אז: מלאנו עגלת סופרמרקט ענקית על גדותיה, ושילמנו 25 דולר בלבד.

הבית היה בשכונה שרבים מתושביה יהודים, ובאותה תקופה שלאחר מלחמת ששת-הימים כל ישראלי שבא לארה"ב התקבל בחמימות ובהתלהבות, הן על ידי היהודים האמריקאים המקומיים, והן על ידי הישראלים הרבים שחיו בעיר. אלה האחרונים נחלקו ל"יורדים" אמיתיים ולמשתלמים כמונו, שבאו ללמוד עם מטרה ברורה לחזור ארצה, ולתרום למדינה מהידע שנצבר בארה"ב.

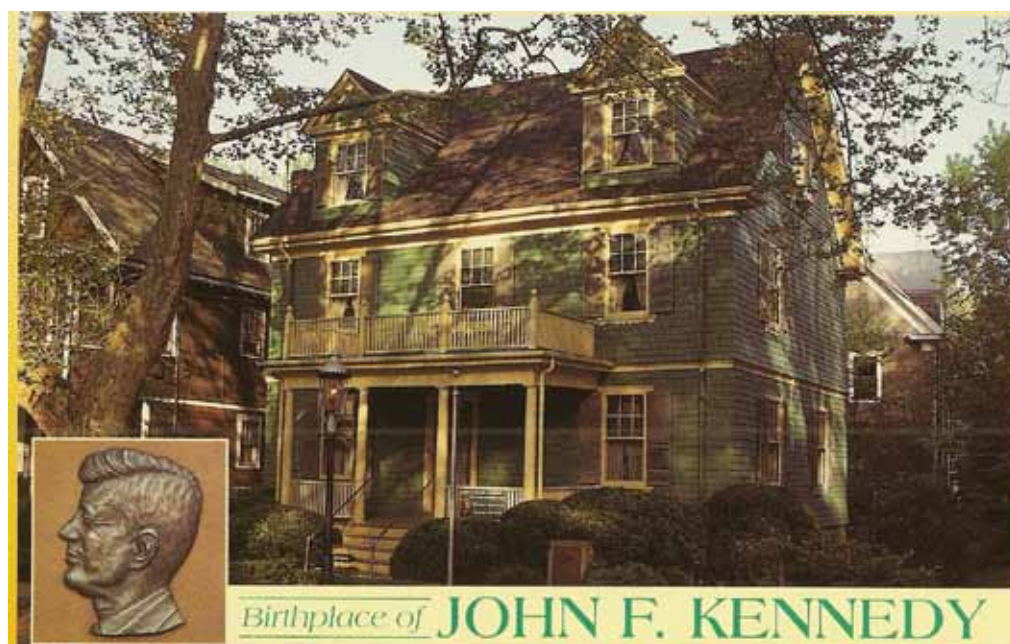
בעל הבית שלנו היה יהודי אמריקאי בשם ספרשטיין, אדם חביב ונעים הליכות. הוא ואשתו אף הזמינו אותנו לארוחת ערב חגיגית בביתם, והאווירה הייתה חמימה. בהמשך הרחוב שלנו גרה משפחת סיגל, שבתם רוברטה הייתה בייבי-סיטר של בנותינו. גם הם הזמינו אותנו לביתם, ועזרו לנו בשעת הצורך.

רותי והבנות בפתח הבית בבוסטון

ביתנו ברח' סטדמן 86 היה ממוקם במרכז השכונה, וגובל בחצר האחורית שלנו, שכן ביתה הקודם של משפחת קנדי, בו נולד נשיא ארה"ב שנרצח. הבית הפך למוזיאון בטקס שהתקיים זמן קצר לאחר הגיענו למקום, וכך נכחנו כשכנים בטקס חנוכתו, יחד עם בני משפחת קנדי ואנשים חשובים מהפוליטיקה.

בקצה הרחוב שלנו נמצא Devotion School, אחד מבתי הספר הטובים ביותר בארה"ב. מכיוון שהנשיא קנדי למד בבית ספר זה בילדותו, המדינה השקיעה בו הרבה והוא נעשה בית ספר מעולה לדוגמא. הצלחנו להכניס את דפנה כבר בגיל 5 וחצי לכיתה א' בו, אחרי שעברה מבחנים שמצאו אותה מתאימה, למרות גילה הצעיר. שנת הלימודים הזאת הייתה ברמה מאד גבוהה, נתנה לדפנה בסיס איתן לשפה האנגלית והיא שגורה בפיה עד היום כמו העברית. רוני ביקרה בגן פרטי יהודי (יקר מאד) כי לא היו בנמצא גנים עירוניים לגיל 3. גם היא כדפנה תפסה את השפה מהר, והמבטא שלה באנגלית היה משובח ביותר.

מוזיאון בית קנדי

דפנה ורוני עם נהג
ההסעה של הגן

בראשון לספטמבר 1967 נסעתי במכונית הפורד (יד-שניה) שקניתי למקום עבודתי החדש, בבית החולים ע"ש Lemuel Shattuck, שהיה בית חולים למחלות כרוניות. המחלקה למחלות ריאה שבה עבדתי הייתה ממוקמת בקומה ה-12 של בניין בית החולים, כאשר הנוף הנשקף מחלון המחלקה היה בית קברות נוצרי. מיד חשבתי שהסמיכות של בית חולים למחלות כרוניות ובית קברות היא אולי פרקטית אבל מאד לא סימפטית...

מחלקת הריאות הייתה מסונפת למחלקה לבריאות הציבור באוניברסיטת הרווארד, ובראשה עמד רופא אירי חביב בשם ג'ון טיילר. סגנו היה רופא יהודי, ושני המתמחים הנוספים במחלקה היו ארגנטינאים שברחו משלטון הגנרלים בארצם. מיד בתחילת העבודה התברר לי שעיקר עיסוקי יהיה במחקר בסיסי וקליני, והחשיפה לחולים תהיה מעטה, בעיקרה לחולים עם מחלות ריאה כרוניות. המחלקה הייתה מצוידת לעבודות מחקר בשטח הפיזיולוגיה הנשימתית, ושם פגשתי לראשונה מכשירים הבודקים לחצים במערכת הנשימה, זרימות של אוויר, לחצים חלקיים של גזים בדם וריכוזי הגזים באוויר שאנו נושפים. העבודות נעשו על כלבים, ולעיתים גם על בני אדם, כאשר אנחנו החוקרים משמשים שפני ניסיון. העבודה הקלינית הייתה חד-גונית למדי, כי רוב החולים היו כבר מאובחנים שהועברו מבתי חולים אחרים, לשיקום נשימתי. כאן הכרתי לראשונה מכשירי הנשמה קטנים ופשוטים שהופעלו על ידי גזים בלחץ.

על מנת להרחיב את הידע שלי במחלות ריאה חריפות, נסעתי פעם בשבוע לבית החולים הגדול והמפורסם ביותר בבוסטון Massachusetts General Hospital והשתתפתי בהצגות המקרים המיוחדים של מחלקת הריאות. הפגישה הזו נערכה תמיד באולם מיוחד ועגול שנקרא Ether Dome כי שם נערכה ההרדמה הראשונה בהיסטוריה על ידי אֶתֶר. העבודה במחקר הייתה מאד מעניינת ותרמה לרשימת הפרסומים שלי. היה בצידה יתרון גדול, שלרופא במחקר אין תורנויות, וכך סופי השבוע שלנו היו פנויים לטיולים ב-New-England היפה. החיסרון היה שבמשך שנתיים של שהות במחלקה לא נחשפתי לכמות מספקת של חולים עם בעיות ריאתיות חריפות, ולכן בשובי ארצה לא יכולתי לקבל מיד מומחיות במחלות ריאה. כדי לקבלה היה עלי לעבור עוד שנת השתלמות במחלקת ריאות מוכרת בארץ, וכך עשיתי.

היחסים בין עובדי המחלקה היו מצוינים, ונוצרו גם קשרים חברתיים לאחר שעות העבודה. מיד בתחילת שהותי במחלקה הוזמנו כל העובדים למסיבת קבלת-פנים בביתו של ד"ר טיילר, שהיה ממוקם בשכונה יוקרתית בבוסטון. שם למדתי לראשונה שלפני שיוצאים לבלות במסיבות כאלו צריך לאכול לשובע בבית, כי הכיבוד אצל רופא אמריקאי ממוצא אירי, מכיל בעיקר כמויות עצומות של משקאות אלכוהוליים, ומעט מאד "חומר מוצק"... היו קצת בוטנים, קרייקרים וזיתים. החיבה של תושבי בוסטון למשקאות חריפים הגיעה לידי ביטוי בכל יום שישי בבוקר, כאשר רבים מהעובדים בבית החולים היו מגיעים שיכורים לעבודה. התברר שהמשכורת לעובדים הייתה שבועית, שולמה

ביום חמישי, ובערב הם היו הולכים לפאבים. לעומתם, חבריי לעבודה הארגונינאים אהבו בעיקר בשר, וכאשר הלכו לאטליז קנו "במכה אחת" 50 ק"ג.

זכור לי במיוחד ערב סילבסטר אחד, אותו חגגו עובדי המחלקה בתום יום העבודה, ללא בני הזוג, בתוך אולם המעבדה. בחוץ, כרגיל בדצמבר, ירד שלג ושרר קור עז, אך בפנים השמחה הייתה גדולה וכמויות האלכוהול, שהאנשים הערו אל קרבם, היו מאד גדולות. בסיום הערב טלפנתי לרותי שאינני מסוגל לנהוג ואשאר ללינה במחלקה. בשעות הקטנות של הלילה התעוררתי, הרגשתי כשיר לנהיגה, וכך הגעתי הביתה לקראת בוקר. הבוסטונאים הצליחו לגרור אותי אז להפריז בשתייה, אך דבר זה לא חזר על עצמו שוב אף פעם.

בשנתיים בארה"ב למדתי רבות במסגרת ההתמחות במחלות ריאה, בעיקר פיזיולוגיה נשימתית, מקצוע שהוזנח בישראל. נסעתי לעיתים קרובות לכנסים ברחבי המדינה ונפגשתי עם רבים מהבולטים בשטחי הרפואה שעניינו אותי, כמו J. Mead, הראשון שבדק לחץ בחלל הפלזמה על ידי צנֶטָר שהוכנס לושט, Milic-Emili שהכניס את הבדיקות הפיזיולוגיות לשדה הקליני, ו-T.Petty שתיאר לראשונה, ביחד עם אחרים, את תסמונת המצוקה הנשימתית של המבוגר (ARDS) והטיפול בלחץ חיובי בזמן הנשיפה (PEEP).

בבוסטון נחשפתי לראשונה לפלאי המחשב. הספריה של בית הספר לרפואה של הרווארד מוחשבה, והיה אפשר בלחיצת כפתור להוציא את כל הספרות המעודכנת בנושא רצוי. זאת הייתה מהפכה אמיתית בשנת 1968.

פרק יח

חיי החברה שלנו בז'אנר והטוילים לערכנו

השהות שלנו בבוסטון נמשכה שנתיים, ותאור מלא של התקופה היפה הזאת תיתן רותי בספר השלישי של זיכרונותיה "בגרות". היא והבנות בילו את רוב הזמן יחד, נהנו מאד מחוויות רבות ומגוונות ועדיף שהדברים יסופרו בפירוט על ידה. באשר לי, אתייחס לדברים הקשורים לעבודתי, לאירועים מיוחדים, ולהתרשמות כללית מהשהות בארה"ב. הייתה זו תקופה שלאחר הניצחון הגדול במלחמת ששת הימים, והישראלים שהגיעו התקבלו בהתלהבות על ידי הציבור האמריקאי, הן הנוצרי והן היהודי, וכמובן על ידי

תחרות במשיכת חבל

הישראלים הרבים שלמדו בעיר. הישראלים היו מאורגנים באגודת הסטודנטים (רותי נבחרה מיד עם בואנו להיות חברה בוועד) יחד חגגנו חגים יהודיים, ערכנו מסיבות לעיתים קרובות, ופיקניק גדול עם הרבה אירועי ספורט היתוליים, על שפת האגם ביום העצמאות.

בחגי היהדות המסורתיים היינו

משיכת חבל לילדים, דפנה ראשונה מימין

ריצה בשקים, אני ראשון מימין

מוזמנים לרוב גם לשכנים היהודים שלנו, מרים וג'רי כהן, דתיים ציונים (כיפה סרוגה). הם גרו מעבר לכביש מול ביתנו, בבית עץ טיפוסי לבוסטון, גידלו שלושה ילדים, ובמהלך שהותנו שם נולדה הבת הרביעית. ג'רי עבד באלקטרוניקה, התפרנס כראוי, ומרים הייתה עקרת בית. הם אימצו אותנו אל ליבם בחום, והקלו מאד על ההתאקלמות שלנו בבוסטון. הילדות שלנו שיחקו עם הילדים שלהם והקשר בינינו נשמר עד היום. הם עברו מבוסטון לניו-הייבן, מגיעים אחת לשנה לישראל, לבקר את בתם "שעשתה עלייה" והתחתנה עם בחור ש"עשה עלייה" גם הוא. ביקורים אלה מהווים הזדמנות טובה להיפגש, להיזכר בימים היפים בבוסטון כשהיינו צעירים, ולדווח על הנעשה אצל ילדינו ונכדינו בהווה. לאחרונה חגגנו יחד איתם בר-מצווה של נכדם בארץ.

מרים וג'רי (באמצע) איתנו.

לני הדוור עם דפנה
על רקע בית הספר המעולה שלה

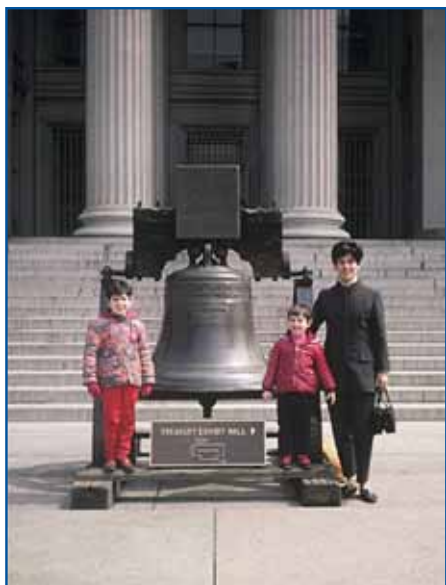
להרגשת הביתיות שלנו תרם גם לָנִי, הדוור היהודי אָךְ-הרגליים, שכבר מקצה הרחוב הודיע לנו בקול רם ושמח שהגיע מכתב מישראל. רותי שלחה להוריה כל שבועיים מכתב ארוך ומפורט עם תמונות, ומכתבי התשובה מהם הקלו על הגעגועים. אני כתבתי להוריי בתדירות יותר נמוכה, הם גם התלונונו שהמכתבים קצרים מדי, ולכן בכל פעם שמכתבה של רותי הגיע לרחובות, הוריי קיבלו הזמנה לבית הוריה, וארבעתם התענגו יחד על כל הדיווחים והסיפורים שעניינו אותם מאד.

סופי השבוע שלנו בארה"ב היו מוקדשים לרוב לטיולים קצרים בסביבות בוסטון, המשופעים באגמים ושטחי פיקניק, או לטיולים ארוכים כמו ל- Cape Code, מקום הגעתם של המתיישבים הראשונים מאירופה, או ל- Newport, שם ראינו את בית הכנסת העתיק ביותר ביבשת אמריקה.

נסענו גם לווינגטון, שם החלפנו דירה עם רופאה שלמדה אתי בארץ, וטיילנו במשך כמה ימים בעיר. היא התגוררה באותו פרק זמן בדירתנו בבוסטון עם משפחתה ותיירה בעיר. מבחינת הדירה אנחנו עשינו עיסקה מוצלחת, כי שלה הייתה מודרנית יותר משלנו, עם אביזרים חדישים, אך מבחינת העיר, בוסטון היא אחת היפות ביותר בעולם.

בית הכנסת הראשון בארה"ב, נמצא בניו-פורט

רותי והבנות בווינגטון ליד העתק
של פעמון החרות

את פעמון החירות המקורי (סדוק) ראינו בפילדלפיה. הוא הפך לסמל היסטורי כי צלצלו בו לכנס את התושבים לשמוע את הקראת הכרזת העצמאות של ארה"ב.

כל צפון מזרח ארה"ב משופע באתרים היסטוריים (אמנם היסטוריה קצרה, בהשוואה לארץ התנ"ך שלנו) שהאמריקאים שומרים ומטפחים אותם. שינויי הצבע של העצים בסתיו לגוונים של אדום-כתום-צהוב מרהיבים והם ייחודיים לאיזור.

בחורף תמיד ירד שלג רב, ולמבקרים מישראל חשוכת השלג, הייתה זו אטרקציה גדולה. קר מאד בחוץ, אבל הבתים מחוממים היטב, כך גם המכוניות, וכשהלבוש מתאים - ההנאה גדולה.

השלכת בבוסטון

אני עם הבנות בשלג

היו לנו גם נסיעות ארוכות יותר, בעיקר לניו-יורק, שם גרו דודתי אדית ובעלה ווילי שיפמן. דודה אדית, אחות אבי, היגרה לניו-יורק בשנת 1937, וכמו כל המהגרים באותם זמנים, עברו היא ובעלה קליטה קשה, בעיקר מבחינה כלכלית. ווילי עבד כעורך דין מכובד בברלין, אך לא היה יכול לעבור שוב מחדש את כל שלבי לימוד המשפטים של ארה"ב, על מנת לקבל רישיון עבודה אמריקאי. כדי להתפרנס, עסק בתחילה בכל מיני עבודות מזדמנות, כמו מכירת שואבי אבק מבית לבית. מאוחר יותר השתלב בתעשיית ליטוש יהלומים, ולבסוף עבד כברוקר בבורסה של ניו-יורק.

דודה אדית ודוד ווילי

אדית התפרנסה בתחילה כעוזרת במשק בית (קשה לי לתאר את הלידי הזאת כעובדת נקיון) אך עם הזמן, תוך לימוד השפה האנגלית על בוריה, החלה לעבוד כמזכירה במשרדי חברות שונות. בזמן שביקרנו אותה בניו-יורק, ועד גיל הפנסיה שלה, ניהלה משרד למשלוח גרביוני-מכנס לכל רחבי ארה"ב. צריך לציין שגרביוני-מכנס היו אז להיט גדול, חידוש שזכה להצלחה אדירה בעולם, כי שיחרר את הנשים מהצורך בביריות לגרבי ניילון. רותי כמובן קיבלה מדודה אדית מלאי מהמוצר הזה בכל מפגש שלנו.

קשה למצוא זוג עם ניגודים כה גדולים בהופעתו החיצונית, כמו אדית הגבוהה והיפה, ובעלה ווילי, שהיה נמוך, שמנמן וחסר כל תואר והדר במראהו. אך כשהכרנו אותו מקרוב עמדנו על קיסמו האיש. הוא היה פיקח, רחב אופקים ובעל חוש הומור. הוא פינק את רעייתו ושררה ביניהם הרמוניה נפלאה. לא היו להם ילדים, ואלינו התייחסו כמו לילדים שלהם.

הנסיעה מבוסטון לניו-יורק נמשכת כ-4 שעות, ואנו הוזמנו להתארח לעיתים מזדמנות בביתם ב-Forest-Hills, רובע בניו-יורק המאוכלס בהרבה יהודים וישראלים יורדים. ביום יצאנו עם דפנה ורוני לטיולים ברחבי מנהטן, לאתרים המפורסמים ולמוזיאונים הנפלאים, ובערב השארנו את הבנות להשגחת הדודים, ובילינו באזורי הבידור של ניו-יורק, בהצגות וגם באופרה במרכז לינקולן.

בשנה השנייה לשהותנו בארה"ב הגיעו הוריי לביקור בבוסטון, והשמחה הייתה גדולה. הצגנו בפניהם את כל חמדות העיר הנהדרת הזאת, ולבסוף נסענו לטיול צפונה,

דרך מרחבי ניו-אינגלנד, למונטריאול בקנדה, לאורך נהר הסנט-לורן, ועד למפלי הניאגרה. במונטריאול ביקרנו ביריד העולמי "אקספו 1967" שנקרא "אדם ועולמו". גם בזמן הביקור שלנו בקיץ 1968, עדיין נשארו בו לתצוגה רוב הביתנים. מרשים במיוחד היה הביתן הקנדי שעוצב על ידי אדריכל ישראלי בשם משה ספדי, ובו הוצגו יחידות דיור שיצרו קומפוזיציה בצורת קוביות.

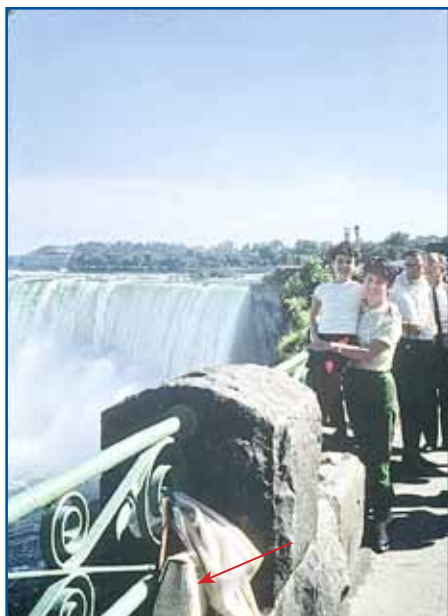
בבסיס מפל הניאגרה. נגד כיוון השעון:
רוני, דפנה, אָמִי, רותי ואני

המשפחה עם פסל אינדיאני בשמורה

מפלי הניאגרה מרשימים במיוחד. את עוצמת מפל המים הרגשנו כאשר ירדנו לבושים במעילי גשם מיוחדים לתחתית המפל. אירוע לא נעים קרה לנו בזמן הביקור בצד הקנדי, דמוי הפרסה, של המפלים.
המעשה שהיה כך היה:

עמדנו כולנו לאורך המעקה המפריד בין המים והיבשה וחזינו במפלים האדירים. כאשר חזרנו למכונית הודיעה רותי ששכחה את תיק היד שלה על מעקה הבטון, באזור הצפייה במפלים, כי התרכזה בצילום הקשת התמידית שיוצרות טיפות המים. הצרה הייתה גדולה כי בתוך התיק היו הדרכונים שלנו, וללא דרכונים לא נוכל להיכנס שוב לארה"ב ולחזור לביתנו! שבנו מיד על עקבותינו למקום שהיינו בו, אבל התיק כבר לא נמצא. משם נסענו בדחיפות לתחנת המשטרה הקרובה, ולאחר מסירת כל הפרטים, כולל שם המלון בו שהינו, למקרה שירצו להתקשר איתנו, ניסה השוטר התורן לנחם אותנו, באומרו שיש סיכוי טוב שהגנב ייקח מהתיק רק את ארנק הכסף, את התיק עצמו

התיק שנשכח במפלי הניאגרה
ברקע רותי ודפנה

(עם הדרכונים) ישליך בסביבה, והוא (אולי) יימצא בעתיד. אשרי המאמין.

אבלים וחפויי ראש יצאו מהמטרה לעבר מכוניתנו, ואז הגיעה לתחנה ניידת משטרה. רותי האופטימית מטבעה, בקשה שנמתין קצת, אולי התיק כבר נמצא (אנחנו לא תלינו תקווה בכך) ואמנם מתוך מכונית המשטרה יצא שוטר ועל זרועו תלוי התיק האבוד!!! התברר שאת התיק מצאה אשה אמריקאית מקליבלנד, היא מסרה אותו, על תכולתו המלאה, לשוטר המקומי, שרשם את כתובתה ונתן לנו. רותי שלחה למוצאת הישרה מכתב תודה וסיכת נוי תוצרת ישראל, וגם הזמינה אותה לבקר בארצנו. מכתב התשובה של האישה היה מרגש. התברר שהיא מהגרת מאיטליה, אמריקה היא מולדתה החדשה, ותמיד חינכה את ילדיה להיות הגונים וישרים. לא כל האיטלקים בארה"ב הם מאפיונרים...

בדרך חזרה לבוסטון עברנו דרך איתקה, מקום מושבה של אוניברסיטת קורנל, ושם בזמן ארוחת הערב במסעדה טובה, עם ליצן משעשע שבידר את הבנות ליד השולחן, שמענו לראשונה על הפלישה הסובייטית לצ'כוסלובקיה. התאריך היה 21.8.1968.

למרות שבישראל ניגנתי הרבה בהרכבים קאמריים, ובוסטון נחשבה לעיר תרבותית במיוחד עם אפשרויות נגינה מרובות, לא לקחתי לנסיעה את הצ'לו שלי. לאחר ההתאקלמות הראשונה בעבודה ובאורח החיים האמריקאי, שכרתי צ'לו שלא היה משובח ביותר, אבל הספיק לצרכי המוסיקה הקאמרית. בעיר ווסטר, השנייה בגודלה במדינת מסצ'וסטס ומרוחקת כשעת נסיעה מבוסטון, גרה אֵיזָה נִיטְקָה, ישראלית לשעבר (נישאה לדיוויד, יהודי אמריקאי) שהייתה כנרת מוכשרת ונאה מאד. הקשר בינינו חודש, והקמנו שלישיית פסנתר עם גיסתה עדנה, אחות דיוויד.

בדרך כלל נסעתי אליה לווסטר עם כל המשפחה, בשבת לאחר ארוחת הצהריים, ניגנתי מספר שעות, ואחרי ארוחת ערב מושקעת, שאֵיזָה תמיד הכינה, חזרנו לבוסטון.

עדנה, הפסנתרנית בשלישייה, ניגנה בבוקר בכנסיה על עוגב, אחר כך באה אלינו לארוחת הצהריים, ויחד נסענו לווסטר. היא הייתה רווקה מבוגרת והיפראקטיבית, שהצטיינה בתאבון אדיר. אף פעם לא ראיתי השתוקקות כזאת לאוכל, צריכת כמויות

כה גדולות של מזון, השמעת קולות גרגריים בזמן האכילה, והיא בכלל לא הייתה שמנה! אבל החשוב מכל, היא ניגנה יפה מאד, וזה העיקר.

בני הזוג ניטקה היו מארחים למופת, והשהות בביתם הייתה נעימה גם לשתי בנותינו הקטנות, שאהבו לשחק עם בתם של איזה ודיוויד, בחצר הגדולה של הבית ובחדר הצעצועים. היה שם אוסף ענק של בובות "ברבי", ולא צריך יותר מזה כדי לשמח את לב הילדות. תדירות הנגינה שלי בבוסטון לא הייתה גבוהה, אבל פיצנו את עצמנו בהליכה לקונצרטים של התזמורת הסימפונית של בוסטון, שנחשבה לאחת הטובות בעולם, ולקונצרטים קאמרליים שנערכו בשבת אחר-הצהריים, באולם הקונסרבטוריון של ניו-אינגלנד.

ביקרנו בהצגות תיאטרון בהפקות מצוינות, כי לעיתים עשו הרצה למחזות ברודוויי בבוסטון. פעם הלכנו להצגה בתיאטרון ניסיוני של צעירים, והיינו שני הצופים היחידים באולם... בהפסקה השחקנים ירדו אלינו מהבמה, ניגשו לדבר איתנו, ואף כיבדו אותנו במשקה סיידר חם.

האהבה למוסיקה מפגישה לעיתים אנשים שהקשר היחיד ביניהם הוא הנגינה המשותפת. כך הכרתי ברחובות את הזוג דוריס ופרופסור יצחק ברנבלום. היא הייתה פסנתרנית מקצועית ברמה גבוהה, והוא ראש המחלקה לביולוגיה במכון ויצמן, בעל שם עולמי בחקר הסרטן. עם דוריס ניגנתי כמעט את כל הרפרטואר הקיים להרכב של פסנתר וצ'לו. בפגישת הנגינה הראשונה שלנו ישב פרופסור ברנבלום בכורסה שלו,

הנזל ארקנד, אמה של
ביאטריס

I am a professional listener (אני מאזין מקצועי) וכזה הוא באמת היה. הוא הרבה לסייר בעולם במסגרת עבודתו, אשתו דוריס ליוותה אותו, ובכל מקום נמצאו לה חברים לנגינה משותפת. לא היה זה פלא, כי היא ניגנה נהדר וגם הייתה בעלת אישיות מרשימה. כאשר הזוג הגיע לבוסטון, דוריס לא שכחה אותי, והוזמנתי על ידיה לנגן שלישיות פסנתר עם הכנר הראשי של התזמורת המפורסמת של בוסטון, בביתו היפה. כבוד גדול לצ'לן חובב כמוני, וחוויה בלתי נשכחת.

מלבד הדודה אדית והדוד וילי בניו-יורק, הייתה לי קרובת משפחה נוספת בוינצ'סטר, פרבר יוקרתי של בוסטון. ביאטריס גרייסון, בתה של יוהנה (הנזל) בת-הדודה של אמי, גרה תחילה בברזיל עם הוריה שהיגרו מגרמניה, ואחר כך עברה לארה"ב.

ביאטריס נישאה לפול גרייסון, אדריכל במקצועו. היא אמנית מחוננת בעבודת טלאים (שטח מפותח מאד בארה"ב) ויצירותיה מוצגות בתערוכות ובמוזיאונים.

ביאטריס ופול גרייסון

עבודת טלאים (קילט) של ביאטריס

דיוויד, בנם היחיד של ביאטריס ופול, הוא בעל נכות שכלית ניכרת, הטיפול של ההורים בו מעורר הערצה, ועתידו לחיים נוחים ומוגנים מובטח. ביקרנו את הגרייסונים לעיתים מזומנות בביתם המפואר בוינצ'סטר, והם היו תמיד מארחים מושלמים. גם אנחנו אירחנו אותם יפה בארץ, בפעם היחידה שביקרו בישראל, והראינו להם את

המדינה מצפון עד דרום. הקשר החם עם ביאטריס נמשך עד היום, אך פול נפטר ממחלה ממארת בשנת 2006.

בתום שנתיים יפות ומוצלחות מכל הבחינות בבוסטון, הגיע הזמן לחזור לישראל. לפני שובנו לארץ רותי ואני ערכנו טיול של חודש מחוץ לחוף. רוב האמריקאים שהכרנו עדיין לא עשו טיול כזה...

שלחנו את דפנה ורוני לישראל בליווי של צעירה אמריקאית, והורי רותי קיבלו אותן בשמחה. גם הבנות העדיפו לבלות בארץ את הקיץ, לשחק עם בני גילן, להשתכשך בבריכה, ולא לגמוע מרחקים גדולים בנסיעה במכונית, בטיול ארוך. את תאריך יום הטיסה של הבנות ארצה לא רק אנחנו ניזכור. העולם כולו לא ישכח את היום הזה, מכיוון שב-16 ליולי 1969 נשלחה לירח החללית המאושת הראשונה. כעבור 4 ימים ראינו כולנו את ניל ארמסטרונג צועד על אדמת הירח, ואומר את המילים המפורסמות: "צעד קטן לאדם, צעד גדול לאנושות".

בבוסטון נפרדנו מכל הידידים הרבים שרכשנו בשנתיים של השהות בעיר. היו אלה החברים בעבודה בבית החולים, השכנים היהודים ברחוב סטדמן שעזרו לנו רבות (גם כשהיו לעיתים קרובות בייבי-סיטר לבנות) וכמובן הישראלים הרבים, שחלקם עדיין המשיך בלימודים וחלקם ירד מהארץ. לצורך הטיול המתוכנן הצטיידנו במשרדי ההתאחדות האמריקאית למכוניות (AAA) במפות מסומנות מבוסטון ועד סן-פרנסיסקו, ובנוסף קנינו מצלמה איכותית מתוצרת "מינולטה" על מנת לתעד את המסע הארוך.

אני משאיר לרותי לתאר בשפתה הציורית את הטיול הנפלא הזה, בספרה השלישי. רק זאת אומר פה: חצינו במכונית הפורד פרליין שלנו (מודל 1962) את כל אמריקה הצפונית הענקית, ביקרנו בפארקים הלאומיים המרהיבים, ובראשם הגראנד קניון והילוסטון, תיירנו בערים המפורסמות לאורך כל הדרך, וסיימנו את הטיול בן החודש בסן-פרנסיסקו. שם מכרנו את המכונית וטסנו לניו-יורק, ישר לקבלת פנים חמימה ואוהבת של דודה אדית ודוד ווילי.

את הימים האחרונים בארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות העברנו בסיורים בניו-יורק עצמה, ובקניית מוצרי חשמל (220 וולט) בחנויות של יהודים (רובם ככולם היו דתיים) באזור המסחרי של דרום מנהטן. כך עשו כל המשתלמים החוזרים הביתה, לאחר שהות של שנתיים לפחות באמריקה, כי מדינת ישראל נתנה פטור ממכס לישראלים חוזרים שהביאו עמם מקרר, טלוויזיה, מכונת כביסה, מזגן וכו'.

הטיסה ארצה לא הייתה ישירה והחלטנו לנצל זאת לסיור הכרות עם לונדון, בחניית ביניים בה. ביקרנו באתרים הידועים של העיר, כמו מבצר ה-Tower, מושב ראש הממשלה, הפרלמנט, ארמון המפטון, המוזיאון הבריטי, גן-החיות ועוד.

תמונות מהטיול
הגדול למערב

אני על רקע הגראנד קניון

רותי ואני מרימים "סלעים
כבדים" (עשויים גומי) בהוליווד

באולם הקונצרטים Albert Hall שמענו את הקנטטה "משתה בלשאצר" מאת וולטון, בביצוע מקהלה של אלף (!) זמרים. חוויה ענקית. צפינו גם במספר הצגות תיאטרון משובחות.

באחד מימי הסיור באתרי לונדון התלוותה אלינו באקראי אישה מקומית, שהחלה לתת לנו הסברים על העיר. כאשר הגענו לארמון באקינגהם, נעמדנו לפני חומת הארמון כמו רבים אחרים, הסתכלנו מרחוק על המבנה המרשים ועל חילוף המשמרות, ולפתע נשאלנו על ידיה אם אנו רוצים להיכנס לתוך הארמון. התשובה הייתה כמובן חיובית, ואז היא אמרה לנו שצריך רק לבקש מהשומר בשער הארמון רשות לחתום בספר האורחים, כי הוא חייב על פי המסורת לאפשר לנו לעשות זאת. וכך, לעיניי מאות אנשים משתאים, שלא ידעו את הסוד, צעדו רות וגבריאל לוינסון מרחובות, בליווי שומר במדים לתוך ארמון המלוכה. בחדר מפואר, עם שטיחים וציורים מרשימים על הקירות, היה מונח על שולחן עץ מגולף ספר אורחים גדול, בו חתמנו את שמותינו ושם מדינתנו. בזה התחיל ונגמר ביקורנו אצל מלכת אנגליה. האשה גם אמרה כבר אז, שאליזבט השנייה לא תוותר לעולם על כס המלכות לטובת בנה יורש העצר, ונכון לעכשיו נראה שהיא צדקה.

אנחנו בלונדון

לסיור בלונדון היה עוד צד מרגש. חלק ממשפחת אָמִי היגר לאנגליה זמן קצר לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה. בפרבר של לונדון ביקרנו בת-דודה של אמי, הני קיפר, שאירחה אותנו בביתה לארוחת צהריים. נסענו יחד איתה לבקר שתי דודות של אמי שהיו בשנות השמונים המאוחרות של חייהן. האחת, דודה צרטה, שגרה בבית אבות, והייתה צלולה ונעימת סבר, והשנייה דודה גרטרוד, שהייתה עיוורת, אך למרות זאת גרה לבדה בדירה, דיברה בחכמה וסיפרה דברים מעניינים על חייה. הייתה זו חוויה מרגשת לראות את שתי הנשים הקשישות שהצליחו להימלט מבעוד מועד מהתופת בגרמניה, להאריך ימים ולשקם את חייהן באנגליה.

האירוע האחרון בלונדון התרחש ביום הטיסה חזרה ארצה. הזמנו מונית ונסענו מהמלון, עם כל הכבודה, לטרמינל של שדה התעופה היתרו. כשעמדנו בפתח הכניסה לטרמינל שמתי לב שמצלמת המינולטה היקרה איננה אתי, כי שכחתי אותה על המושב האחורי במונית. זה היה יום שני, בשבוע הראשון של חודש ספטמבר, שהוא יום חג בינלאומי, Labor Day ובו כל החנויות והמוסדות סגורים. למזלנו איתרנו נקודת משטרה קטנה במקום, שהייתה פתוחה, ובעוד אני שומר על המזוודות, רותי דיווחה שם על האבדה. כאן התגלתה היעילות הגדולה של משטרת לונדון והיושרה של נהגי המוניות. השוטר התקשר לתחנות אחרות, תוך זמן קצר קיבל הודעה שנהג מונית מצא במכוניתו מצלמה, והעביר אותה לתחנת משטרה אחרת בצפון לונדון. רותי נסעה לשם מיד במונית, זיהתה את המצלמה האבודה, השאירה סכום כסף כפרס למוצא הישר, וחזרה בששון ושמחה לטרמינל, בו חיכיתי לה בקוצר רוח. למרות התקלה הגענו בזמן לטיסת אל-על וכעבור חמש שעות נחתנו בשדה התעופה בלוד (היום נקרא נמל התעופה בן-גוריון). היה כל כך טוב לחזור הביתה.

פרק יט

הלידה

עזבתי את ישראל בשיא האופוריה שלאחר מלחמת ששת הימים, וחזרתי כעבור שנתיים למדינה קצת אחרת, המתמודדת עם מלחמת ההתשה לאורך תעלת סואץ, פיגועים לאורך הגבולות וחסידות מטוסי אל-אל בטיסות הבינלאומיות. הרגשנו שחזרנו הביתה במלוא מובן המילה...

אבי הכין לי הפתעה בצורת מכונית פורד חדשה, שחנתה בפתח דירתנו. חידשתי את נגינת המוסיקה הקאמרית בערבי שבת, וכולנו הוזמנו כל שבת בצהריים לארוחות חגיגות בבית הוריי.

גם לנו הייתה הפתעה משמחת לשני זוגות ההורים: רותי הייתה בהריון, ואורנה המתוקה נולדה בחודש מאי 1970. הרופא המיילד היה מנהל מחלקת היולדות ב"אסף הרופא", פרופסור הרמן הירש, בכבודו ובעצמו. הוא ישב ליד רותי במשך כל השעתיים שנמשכה הלידה (לידה שלישית כבר מתקדמת מהר, לגבר בעיקר...). שוחח איתה על נושאי אמנות ומוסיקה, החזיק בידה בזמן ציר חזק, ואפילו ביצע את התפירה בסיום. אחר כך הסיר את כפפות הרופא, והתייצב ברשמיות לברך ברכת "מזל טוב". לעולם לא נשכח את האדם הנפלא שהיה.

גם אורנה כאחותיה הייתה תינוקת למופת, וכולנו רווינו ממנה נחת רבה. אחיותיה שמחו בה, הייתה להן עכשיו בובה חיה.

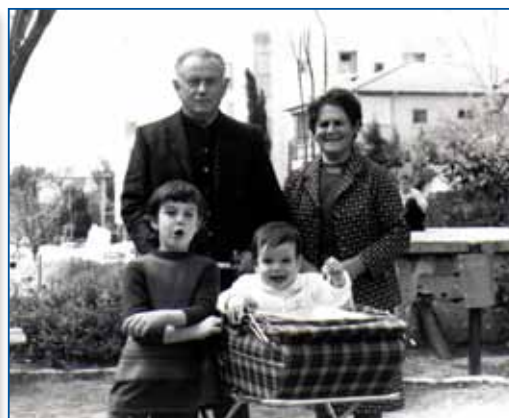
אורנה הצטרפה למשפחה

נקלענו למצוקת דיור מסוימת, כי הדירה הנוכחית הייתה כבר קטנה לחמש נפשות, אבל היה מי שפתר לנו את הבעיה. ניחשתם נכון, סבא קורט נחלץ לסייע גם עתה.

קנינו "על הנייר" מקבלן טוב וידוע ברחובות, דירה בת חמישה חדרים. בקשנו שלחדר אחד תהיה כניסה נפרדת, כדי שישמש אותי לפרקטיקה פרטית, אם ארצה לעסוק בה בעתיד. ואמנם, חדר לקבלת חולים בביתי היה לי, ואפילו ניסיתי זמן מה לממש בעזרתו את האפשרות להכנסה נוספת, אך מאד לא אהבתי את צורת העבודה הזאת. הגיעו אלי הנודניקים הכי גדולים בעיר, חולים מדומים בלבול לי את המוח, ואני סגרתי די מהר את הקליניקה הפרטית שלי, והתרכזתי רק בעבודה המעניינת והמאתגרת בבית החולים. בעתיד יהפוך החדר עם הכניסה הנפרדת לדירת רווקות של בנותיי, וכל אחת בתורה תהנה מפרטיות במגוריה, עם הגיעה לגיל המתאים.

בינתיים הדירה הגדולה והחדשה הייתה עדיין בתהליך בנייה שארך שנתיים, ומיטתה דמוית הלול של אורנה הוצבה בחדר השינה שלנו. בחדר (חצי חדר) של שתי אחיותיה לא היה מקום לעוד מיטה. אורנה העריכה את המחווה הזאת, ואפילו כשהתעוררה הרבה זמן לפני הוריה, שמרה על שקט, שיחקה עם צעצוע שהנחנו לידה וחיכתה בסבלנות, בעיניים פקוחות, עד שנברך אותה ב"בוקר טוב". כשהתחילה לעמוד, ראינו אותה בבקרים ניצבת ונשענת על סורגי המיטה, מחייכת אלינו חיוך רחב כשהתעוררנו. היה לה אופי נוח, טוב ומתחשב כבר מגיל הילדות, וזה לא השתנה אף פעם.

סדר היום נשמר כאילו לא נעדרנו מהארץ לשנתיים. שכרנו מטפלת (מנהלת משק בית) במשרה מלאה וגם "חיל-הישע" המשיך בעזרתו המבורכת בגידול הבנות.

הורי רותי - "חיל-הישע" בפעולה אורנה בעגלה (מימין), וכבר בביקיני

עזרת ההורים הקלה על רותי לעשות מהפך גדול בחייה. השנתיים בארה"ב שינו את התוכניות שלה, והיא החליטה שהמחקר המדעי אינו מתאים לבגרותה של לה לעבוד בלילה עד עלות השחר ולישון עד הצהריים. היא גם נהנתה מאד מהחיים המשפחתיים, בלי הצורך להיכנס למעבדה בבוקר ולצאת בערב. היות שהייתה מוכשרת לעסוק בשטחים רבים, החליטה רותי לעבור ממדע לאמנות ובחרה בציור. היא לא הסתפקה בכישרון הטבעי והחלה ללמוד במכון "אבני" ביפו, אצל הציירים הנודעים פרופס ועוקשי, וכמו כן בסטודיו של הציירים אלכסנדר ובקרמן.

רותי מכינה
תערוכה

רותי בחרה בטכניקת ציור מדויקת, עם שכבות צבע מרובות, אחת על גבי השנייה, וסגנון הנוטה לסוריאליזם. תערוכות הציור שלה משכו קהל רב, ותמיד נמכרו כמעט כל העבודות.

היו תערוכות בארץ וגם בארה"ב, אבל את השיא היוותה, לפי דעתי, תערוכת "החיים כמשחק", שהייתה מבוססת על דמויות הקלפים המוצגות כבני אנוש. היא הוצגה בגלריה היוקרתית "13½" ביפו, וזכתה לכיסוי תקשורתי נרחב בעיתונות, ברדיו ובטלוויזיה. בערב פתיחת התערוכה הגלריה הייתה "מפוצצת" מאנשים ותמונות רבות נחטפו ונמכרו. ההצלחה הייתה גדולה.

ציור לדוגמא
מהתערוכה
"החיים כמשחק"

משחק המינים הנצחי בין גבר לאשה

כאשר נסעתי לבוסטון בארה"ב, להתמחות במחלות ריאה, קיבלתי מבית החולים "אסף-הרופא" חופשה ללא תשלום, והשנתיים של ההתמחות אפילו לא חושבו כוותק בשרות המדינה. חזרתי למחלקת האם שלי בפנימית, בראשות ד"ר אלקן, אך עכשיו כרופא בכיר בעל תואר מומחה במחלות פנימיות. תעודת המומחיות בנספחים בעמוד 271.

באותה תקופה נפתחה בבית החולים מחלקה שלישית למחלות פנימיות, וכמנהל מונה ד"ר חיים אלמוג. מאחר ובמחלקתו של ד"ר אלקן היו כבר מספר רופאים בכירים, ביניהם חברי ד"ר ורון, החלטתי בהסכמת כל הצדדים, לעבור למחלקתו החדשה של ד"ר אלמוג.

בד בבד ניסיתי לפתח את מקצוע מחלות הריאה בבית החולים. למרות שלא הייתה לי עדיין מומחיות במחלות ריאה, וגם לא אושר עדיין תקן למקצוע כזה בבית החולים, הצלחתי לשכנע את הנהלת בית החולים בצורך לבצע תפקודי ריאות בחולים. לבקשתי ניקנו מספר מכשירים, קיבלתי חדר גדול ותקן של "חצי אחות", ופתחנו בשעה טובה מעבדה לתפקודי ריאות.

האחות לילי קריגר

המכשירים בתקופה ההיא לא היו אוטומטיים עם רישום דיגיטלי של התוצאות, כמו היום. הספירומטר רשם בדיו על ניר את עקומת הנשיפה המאומצת, ואת תוצאות התפקוד היה צריך לחשב. לילי קריגר הייתה האחות שקיבלתי, בתקן של חצי משרה, ממשדד האחות הראשית, לאיוש משרת הטכנאי לתפקודי ריאות. משימתי הראשונה הייתה ללמד את לילי לבצע את העבודה. לילי הנאה הייתה אחות ותיקה, מוכשרת, חכמה ונעימת הליכות, היא למדה במהירות את העבודה וביצעה אותה לשביעות רצוני. בנוסף התחלתי לתת ייעוץ במחלקות השונות במקרים מסובכים של פגיעות בריאה.

באותם ימים לא היה במעבדה הכללית מכשיר לבדיקת גזים בדם, וזאת למרות שניסיתי מספר פעמים לשכנע את הנהלת בית חולים שחשוב ביותר לרכוש מכשיר כזה. היה לי נוהג קבוע לבקר מידי פעם במחסן הראשי למכשור רפואי, על מנת להתרשם מהציוד שהגיע לבית החולים. מנהל המחסן היה צבי, שאהב מאד לראות ציוד חדיש מונח בסדר מופתי על המדפים, וקשה היה לו להיפרד ממנו. כך קרה שבאחד מביקורי במחסן נחו עיניי על קופסא גדולה שעליה כתוב: Instrumentation Laboratory. את השם הזה זכרתי היטב, כי הוא היה שם המפעל המייצר מכשירים לבדיקת גזים בדם ו-pH, ובו גם קיבלתי קורס להפעלת המכשיר בזמן שהותי בבוסטון (תמונת משתתפי הקורס בעמוד הבא). פתיחת הקופסא אישרה את הנחתי שהמדובר במכשיר שמזה חודשים רבים אני מנסה להשיג מהנהלת בית חולים וללא הצלחה. צבי נאלץ להיפרד בחוסר ברירה מן המכשיר, ומאז הוא נמצא במעבדה הכימית ומבצע את תפקידו.

התפתחות נוספת בבית החולים הייתה ברכישתם של מספר מכשירי הנשמה מסוג מבוקרי לחץ (Benett PR-2) ותחילת הנשמה של חולים הנמצאים באי ספיקה נשימתית חריפה. כיום, 40 שנה מאוחר יותר, כאשר בכל בית חולים שוכבים עשרות חולים

מונשמים, רובם ביחידות לטיפול נמרץ וחלקם במחלקות הפנימיות, קשה לתאר את התקופה שבה אדם סיים את חייו ללא החייאה וללא הנשמה. חולה מונשם הוא חולה מיוחד, הדורש השגחה קפדנית צמודה, הן של אחות מאומנת והן של ציוד ניטור מתאים, וכל זה כמובן לא היה בתחילת שנות השבעים של המאה הקודמת.

תמונת המחזור של משתתפי הקורס בבוסטון

ההתחלה הייתה קשה והוטל עלי להדריך רופאים ואחיות כיצד לטפל במכשירי ההנשמה. ניסינו לרכז את המונשמים במחלקה אחת, והאחות לילי, טכנאית תפקודי הריאות, הפכה להיות גם טכנאית מכשירי ההנשמה וקיבלה את השם המכובד "לילי-בנט" על שם המכשיר... בתנאים האלה הייתה ההצלחה בטיפול בחולים רק חלקית, ורק ההתפכחות לאחר מלחמת יום כיפור, נתנה את הדחף להקים בישראל יחידות לטיפול נמרץ כללי (נשימתי). על כך עוד יסופר.

מיד עם חזרתי ארצה מההתמחות בארה"ב, התקשרתי לגורמים בצבא, בקשתי לחזור ליחידתי מתקופת מלחמת ששת הימים, ולהיות שוב הרופא של גדוד 142. בקשתי אושרה, אבל מהלך האירועים היה כזה שלא חזרתי שוב לשרת בצבא המילואים יחד עם חבריי ליחידה. נשלחתי לשרות מילואים ראשון, לאחר החזרה ארצה, לאחד המעוזים שהוקמו לאורך תעלת סואץ. ניבנה שם מספר רב של מעוזים עם תום מלחמת ששת הימים, ובכל מעוז היו עשרות חיילים קרביים. בין יתר תומכי הלחימה היה גם רופא צמוד לכל מעוז.

הייתי בין עשרות הרופאים שגויסו למשך חודש מילואים, על מנת לאייש את כל המעוזים.

עברנו אימון-רענון של מספר ימים, ולאחריו נשלחנו לתעלת סואץ. אני נבחרתי לשרת בגזרה הדרומית, שבסיסה האחורי הייתה המיתלה. בגזרה היו 5 מעוזים, ואני שימשתי כרופא מחליף. לכן נדדתי בין כל חמשת המעוזים, שהיתי מספר ימים בכל מעוז, וכך איפשרתי חופשות קצרות לרופאי המעוזים הקבועים. הייתה זו התקופה שלאחר מלחמת ההתשה, כאשר הוכרזה כבר הפסקת אש, ולמזלנו האזור כולו היה שקט. על מלחמת ההתשה - בנספחים בעמוד 264. עבודה רפואית כמעט ולא הייתה לי, ולכן נהגתי לעלות מידי פעם בפעם לעמדות החיילים, להשקיף לעבר הגדה המצרית של התעלה. בשעות החשיכה השתמשנו אז לראשונה באמצעים לראיית לילה, והיה זה משעשע לראות את המצרים בפעילות השגרתית שלהם.

כרופא מחליף הייתה לי הזכות להגיע מידי פעם בפעם לבסיס האחורי של קו הגיזרה הדרומית של התעלה, ששכן במיתלה, שם היה מצרך יקר מציאות בשם טלפון, עם יכולת התקשרות למדינת ישראל. היה זה הטלפון היחיד בכל האזור, ולכן השתרך לידו תור ארוך ביותר, ביום ובלילה. אלה היו פני הדברים בתקופה שלפני המצאת הטלפון הסלולרי. כאשר עזבתי את קו המעוזים הייתי חדור אמונה, כמו כולם, שצה"ל יכול להגן על הקו, ואף אחד לא שיער שकेבור פחות משנתיים יקרוס הקו במתקפת הפתע של צבא מצרים, במלחמת יום הכיפורים.

תוך זמן לא רב נקראתי שוב לשירות מילואים, הפעם כרופא לגדוד אחר בחטיבת השריון (שאליה הייתי שייך) שנקרא להחזיק בקו הגבול הצפוני באזור מטולה. תנאי השרות היו טובים למדי, המרפאה שלי הייתה ממוקמת בבית יפה במרכז מטולה, והוא שימש לי גם למגורים. יחידות הגדוד היו מפוזרות במקומות שונים לאורך הגיזרה, ברמות נפתלי, בחורשת טל, במרגליות, במנרה ועוד. תפקידי היה לבקר במקומות אלה ולבצע מסדרי חולים. זו הייתה עבודה קלה ושגרתית, אולם באחד הערבים נקראתי בדחיפות לבוא למשטרת נבי-יושע (מצודת כ"ח) שם התארגן כוח רגלי של צה"ל לפשיטה על בית בכפר בלבנון. אני הייתי צריך לשמש רופא נוסף בעתודה, למקרה שהרופא מהכוח הסדיר ייתקל בקשיים ויזדקק לעזרה. יצאנו מהמשטרה לפני חצות וצעדנו בהליכה מדודה לעבר קו הגבול הלבנוני. כאשר הגענו לגבול המשיכו חיילי צה"ל לעבר הכפר לביצוע משימתם, ואני עם צוות חובשים קטן חכינו להוראות. כעבור שעה שנמשכה כנצח, שמענו פיצוץ, וכעבור חצי שעה נוספת חזר הכוח למקום החנייה שלנו והמשיך בדרכו לבסיס היציאה. אני הצטרפתי לחיילים, אבל מיד שמתי לב שהדרך חזרה אינה דומה לדרך היציאה לפעולה, למרות שהייתה זהה מבחינה גיאוגרפית. קודם כל, קצב הצעידה בחזרה היה מהיר ביותר, מתאים לצעירים בני 20 מלאי אדרנלין, לאחר ביצוע

המשימה. שנית, הדרך אל הגבול הייתה בירידה והדרך חזרה הייתה בעלייה. שלישית, הימים באותו שבוע הצטיינו בגשמים רבים, הדרך הייתה בוצית, הבוץ נדבק בכמות גדולה לנעליים, שנעשו יותר ויותר כבדות. נוסף לכל אלה, נשאתי על גבי את תיק הרופא, שידוע במשקלו הרב. היה זה המאמץ הגופני הקשה ביותר שעשיתי בכל ימי חיי, וכשהגענו בחזרה למשטרת נבי-יושע הייתי מאושר וגאה בעצמי שעמדתי בו.

אירוע נוסף שאזכור תמיד משרות מילואים זה, היה המפגש עם מוטה גור, שהיה אז אלוף פיקוד צפון. מוטה גור הרחובותי היה אגדה מהלכת בעירנו. כבר במלחמת העצמאות הצטיין כמפקד ב"הגנה", ולאחר שהתגייס לצנחנים טיפס במהירות בשרשרת הפיקוד. ברחובות תמיד ניבאו שמוטה גור יהיה רמטכ"ל ובהמשך גם ראש ממשלה. כילד, ביקרתי לעיתים בבית הוריו של מוטה ברחובות, מכיוון שהייתי מיוודד עם אחותו יונה, בת כיתתי. לא זכור לי שנפגשתי איתו אז פנים אל פנים. באחד מימי המילואים במטולה קיבלו כל קציני הגדוד, כולל הרופא, זימון לפגישה עם אלוף פיקוד הצפון, בבניין משטרת מטולה. באותו יום הייתי בסיוור מסדרי-חולים ביחידות השונות, וכאשר חזרתי למטולה הייתה כבר הפגישה עם אלוף הפיקוד בעיצומה. למרות זאת החלטתי להיכנס לחדר, וכאן נכונה לי הפתעה גדולה, כאשר אלוף הפיקוד מוטה גור קרא בקול רם: "גבי, מה אתה עושה פה?" אינני יודע כיצד הצליח מוטה לזהות אותי וגם לזכור את שמי. הרי עברו למעלה מ-20 שנה מאז שהייתי תלמיד בבית הספר היסודי, וחבר לכיתה של אחותו. מוטה גור, שהיה מנהיג מלידה, הגיע להיות רמטכ"ל לאחר מלחמת יום כיפור, ולאחר שפרש מצה"ל הצטרף למפלגת העבודה והתמנה לשר הבריאות. זכיתי לארח אותו ביחידה לטיפול נמרץ כללי, בבית החולים "אסף-הרופא", אותה ניהלתי. לצערי הרב לא הגשים מוטה את נבואת הרחובותים, שיגיע לכהונת ראש ממשלה. הוא חלה במחלה ממארת ושם קץ לחייו בגיל 65.

הרמטכ"ל מוטה גור

בתחילת שנות השבעים הייתי אמנם רופא בכיר במשרה מלאה בבית החולים, אך המשכורת הייתה נמוכה מאוד ולא איפשרה חיים עצמאיים מכובדים. לכן חיפשתי (כמו יתר הרופאים) עבודה מכניסה נוספת. הבעיה הייתה ששירות המדינה אסר על רופאים במשרה מלאה בבית החולים לעסוק בעבודה נוספת. למרות זאת רוב הרופאים שהיו זקוקים להגדלת משכורתם מצאו עבודה חלקית בקופות החולים, בבתי אבות, בביטוח לאומי ועוד. אני וחברי ד"ר מוט ורון מצאנו עבודה בקופת חולים עממית (היום מאוחדת) ולאחר מכן בוועדות הרפואיות של הביטוח הלאומי, אך התמורה לעבודה הקשה הייתה נמוכה. אז עלה הרעיון לפתוח מרפאה משותפת לי ולמוט במרכז העיר, שתפעל לאחר שעות העבודה בבית החולים, ותקבל חולים זכאים של קופת חולים עממית. קיבלנו את הסכמתו של מנהל הקופה ברחובות, והיינו בטוחים שתתפתח פרקטיקה פרטית ענפה, כי שנינו היינו רופאים מומחים ברפואה פנימית ושמונו הלך לפנינו.

לאביו של מוט הייתה דירה קטנה במרכז העיר שהתאימה מאוד למרפאה. שכרנו את הדירה, קנינו את הרהיטים הדרושים, קישטנו בתמונות (זה היה תפקידה של רותי) תלינו שלט וחולים התחילו להגיע למרפאה במספרים הולכים וגדלים. "החגיגה" נמשכה כחודש - חודשיים, אז קיבלנו מכתב עם אולטימטום ממשרד הבריאות, הדורש מאתנו להפסיק מיד את העבודה במרפאה, וְלֹא - נפוטר מהמשרה בבית החולים!

היינו בדילמה גדולה: מצד אחד עבודה מעניינת ויוקרתית בבית חולים, ומצד שני עבודה בקהילה עם שכר נאה בצידה. לאחר היסוסים והתלבטויות קיבלנו את דעתו של אבי, שיעץ לנו לא לוותר על העבודה המאתגרת והמקדמת בבית החולים. סגרנו באכזבה את המרפאה היפה, וחילקנו בינינו את הרהיטים שרכשנו עבורה. זמן רב הזכירו לי בביתי מספר כיסאות עם ריפוד ירוק, את הכישלון בפתיחת המרפאה. לאחר שנים התבררה לנו הסיבה לנקיטת הצעדים הבלתי שגרתיים של משרד הבריאות דווקא נגדנו. אחד מרופאי המשפחה הוותיקים של קופת חולים עממית ברחובות (שמו ידוע לי) הגיש מכתב תלונה על שהרופאים הצעירים, ד"ר ורון וד"ר לוינסון, גוזלים ממנו את פרנסתו, וההמשך ידוע.

הסיפור הקטן הזה ממחיש בצורה בולטת את השינוי שחל ברפואה הציבורית, לטוב ולרע, בשלושים-ארבעים השנים האחרונות. היום כל רופא, מתמחה או מומחה, עובד שעות נוספות ברשות, במוסדות ציבוריים או פרטיים, על מנת להשלים את המשכורת. לצערי, בסיס המשכורת של רופא בבית חולים נשאר עדיין נמוך ולא ראוי גם עכשיו.

פרק כ

מלחמת יום כיפור

בתחילת שנת 1972, בעת היותי תורן בכיר במחלקה הפנימית בבית החולים "אסף-הרופא", שמתי לב שאני מרבה לתת שתן. בדיקה מיידית גילתה כמויות גדולות של סוכר בשתן והרמה בדם הייתה גם היא גבוהה מאוד, מעל 350 מ"ג %. היה ברור שהתפרצה אצלי מחלת הסוכרת. תוך זמן קצר נמצא שכדורים בלבד אינם מצליחים לאזן את הסוכרת ואני נזקק להזרקת אינסולין. מכאן ואילך השתנו חיי. הצורך למנוע הופעת סיבוכי סוכרת דורש להקפיד על דיאטה נכונה ללא אכילת סוכר זמין (ואני מילדות אוהב מאד שוקולד ועוגות) ולא לשכוח להזריק את המספר הנכון של יחידות האינסולין, על מנת לשמור על רמות סוכר סבירות בדם. למרות שהייתי רופא בעל מומחיות בפנימית, ובמחלקה טיפלתי בחולי סוכרת רבים, הטיפול העצמי בסוכרת שלי היה קשה. נוכחתי לדעת שאי אפשר לאזן סוכרת לחלוטין, כי המחיר של איזון אידיאלי מתבטא באפיזודות מאד לא נעימות של ירידות חדות ברמת הסוכר. אחת התוצאות הראשונות של מחלת הסוכרת שהתגלתה אצלי, הייתה הורדת הפרופיל הרפואי שלי בצבא ל-21 ושחרור לתמיד משרות מילואים. מאז טיפלתי בחיילים פצועים או חולים אך ורק בבית החולים.

כשנה לאחר גילוי מחלת הסוכרת, ב-6 לאוקטובר 1973, קרוב לשעה 2 בצהריים, פתחו המצרים והסורים בהתקפה מתואמת מראש על כוחות צה"ל בדרום ובצפון. ההתקפה באה כהפתעה, כאשר בהערכת אגף המודיעין של צה"ל יום קודם נאמר: הסבירות שהמצרים מתכוונים לחדש את הלחימה היא נמוכה. הכישלון הזה של המודיעין טמון בהנחת היסוד, שכונתה מאוחר יותר "הקונספציה", שמצרים לא תצא

למלחמה כל עוד אין לה מענה לעליונות האווירית של ישראל. לכן התעלם המודיעין הישראלי מסימנים רבים שהעידו על נכונות המצרים והסורים לצאת למלחמה. בניגוד להנחות אלו קיימת גם תיאוריית "הקונספירציה" שלפיה מלחמת יום כיפור תוכננה על ידי שר החוץ האמריקאי הנרי קיסינג'ר, ביחד עם נשיא מצרים סאדאת, שר הביטחון הישראלי משה דיין, וראש ממשלת ישראל גולדה מאיר. יש סימוכין לדעה שהם חשבו כי אם יינתן למצרים ולסורים "ניצחון קטן" על ישראל, שיחזיר להם את כבודם (שאבד במלחמת ששת הימים) זה יאפשר לאמריקאים להשיג שלום בינם לבין ישראל, תוך סילוק הרוסים מהמזרח התיכון.

בשלב הראשון של המלחמה בחזית המצרית התמוטט כל קו התעלה שנקרא קו בר-לב, למעט מעוז בודפשט. התקפת הנגד של ישראל ב-8 לאוקטובר נכשלה תוך אבדות כבדות, ולאחר מכן נמשך קרב בלימה של צה"ל. ב-14 לאוקטובר צלחו שתי דיוויזיות שריון של המצרים את התעלה וניסו להתקדם לעומק סיני. בניסיון זה איבדו המצרים כ-200 טנקים, וזה היה האות לפתיחת התקפת נגד שניה של צה"ל, תוך צליחה של שתי אוגדות את תעלת סואץ וכיתור הארמיה השלישית של המצרים. המלחמה נמשכה עד ה-24 לאוקטובר, יום כניסת הפסקת האש לתוקף, כאשר צה"ל נמצא 101 ק"מ מקהיר.

בחזית הצפונית תקפו הסורים בכוח גדול לכל אורך הגבול הסורי-ישראלי. בניגוד למצרים שהתרכזו בתחילה בכיבוש מוצבי החזית, הסורים כבשו את מוצב החרמון, פרצו פנימה לכיוון גשרי הירדן, והיו במרחק קצר מהכנרת. כאשר הגיעו כוחות המילואים לרמה החלה מתקפת הנגד הישראלית, וב-10 לאוקטובר נהדפו הסורים מכל השטחים שכבשו בתחילת המלחמה, למעט מוצב החרמון. מוצב החרמון, שהוגדר על ידי אחד החיילים "העיניים של המדינה", נכבש מאוחר יותר בקרב עקוב מדם. בשטח נוצרה מובלעת שאיימה במישרין על דמשק. האש לא שככה לגמרי בחזית הסורית והתנהלה באזור מלחמת התשה, עד להסכם הפרדת כוחות במאי 1974.

במלחמת יום כיפור נהרגו 2569 חיילי צה"ל, נפצעו כ-7500 ונשבו 301. מבחינה צבאית טהורה ישראל יצאה מנצחת מן המערכה, אבל ההרגשה בקרב העם הייתה קשה ורבים מהמיתוסים שהישראלים האמינו בהם התפוגגו. למרות זאת היה זה ניצחון צבאי גדול בתנאי פתיחה קשים ביותר ובשתי חזיתות. הוא הביא לפתיחת אופק מדיני ובהמשך להסכם שלום עם מצרים.

כבר בערבו של אותו יום כיפור התייצבתי בבית החולים. באוקטובר 1973 לא הייתה קיימת במדינת ישראל תשתית של יחידות לטיפול נמרץ, המסוגלות לטפל בכמות גדולה של נפגעים במצב קשה. ברוב בתי החולים שימשו חדרי ההתאוששות שלאחר ניתוח כיחידות לטיפול נמרץ, אבל ללא ציוד מספק וללא צוות רופאים ואחיות מאומן. עם כל הידע והיכולות של הרופאים המרדמים, שהיו הצוות הרפואי בחדרי ההתאוששות, לא

היו להם מספיק ידע וניסיון לטפל בנפגעי חבלה רב-מערכתית. יוצא מן הכלל היה בית החולים רמב"ם בחיפה, שבו ד"ר שמעון בורשטיין, כירורג במקצועו, הקים כבר לפני מלחמת יום כיפור יחידה דמוית טיפול נמרץ, ואין ספק שהוא היה אבי היחידות לטיפול נמרץ בישראל.

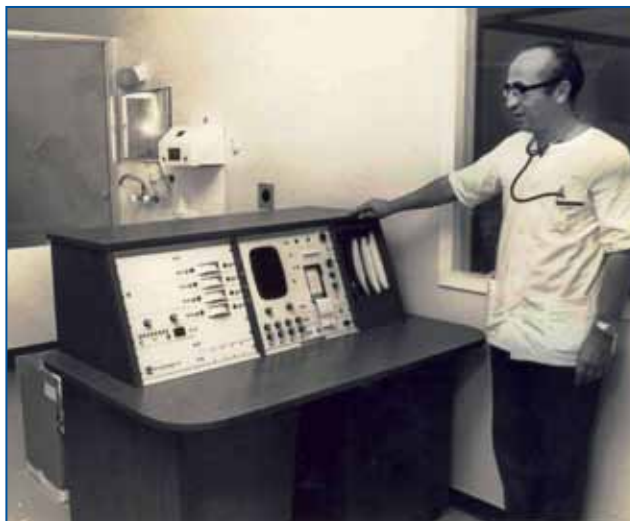
בבית החולים "אסף-הרופא" פונה חדר ההתאוששות מיד עם פרוץ המלחמה, הופסקו הניתוחים הלא דחופים, וכל המערך הכירורגי-אורטופדי וההרדמה הוקדש לטיפול בפצועי צה"ל מהחזית המצרית. בגלל הידע שלי בהנשמה עזבתי את מקום עבודתי הרגיל במחלקה הפנימית, והצטרפתי לצוות המטפל בפצועי צה"ל. רוב הפצועים היו במצב קשה, והיו זקוקים בין היתר להנשמה מלאכותית. מיד התברר לי שמכשירי ההנשמה הנמצאים בבית החולים אינם מסוגלים להנשים את החיילים הפצועים שסבלו מפגיעות קשות בריאותיהם. למרות שכבר לפני המלחמה התרעתי על הצורך להצטייד במכשירי הנשמה משוכללים יותר (מבוקרי נפח) ולא נענית, הפעם ההיענות הייתה מהירה ביותר, ותוך פחות מיממה נשלחו לבית החולים, ממחסני החירום של משרד הבריאות, 3 מכשירי הנשמה משוכללים מסוג Benett MA1.

המלחמה נמשכה כשלושה שבועות, ואני כמעט ולא יצאתי מחדר ההתאוששות, שבו שכבו באופן קבוע 6-7 פצועים קשה. למדתי כאן בדרך הקשה שהידע והכלים שיש לנו עכשיו, אינם מספיקים כדי לטפל באופן מיטבי בפצועים אלו. זמן קצר לאחר המלחמה נפגשנו, כל הרופאים שניהלו את הטיפול בחדרי ההתאוששות, ליום עיון וסיכום התוצאות. הגענו להחלטה חד משמעית להקים בדחיפות מערך של יחידות לטיפול נמרץ בבתי החולים בישראל, כזה שיוכל לטפל בצורה מקצועית בכל החולים הקשים. דעת הרוב הייתה שאת היחידות לטיפול נמרץ (כללי או נשימתי) יש להקים רק בבתי החולים הגדולים, חמישה במספר, וזאת לעומת דעתי, שחייבה הקמת יחידה לטיפול נמרץ בכל בית חולים המקבל לאשפוז חולים במצב קשה. דרשתי שדעת המיעוט שלי תירשם בפרוטוקול.

היום כארבעים שנה לאחר אותו כנס אפשר לראות שלא קיים בית חולים, קטן כגדול, שאין לו יחידה לטיפול נמרץ כללי. לפעמים המיעוט צודק!

במלחמת יום כיפור נהרגו חיילים ומספר קצינים מגדוד הטנקים 142, שהייתי הרופא הצבאי שלו במלחמת ששת הימים. בגלל התפרצות מחלת הסוכרת שלי שנה לפני המלחמה, שוחררתי לצמיתות משרות מילואים, ולגדוד צורף רופא אחר, שהכרתי אותו אישית. שמו ד"ר גדעון רובינפלד והוא נהרג במלחמה הזאת. ד"ר רובינפלד התמחה ברפואת עיניים בבית החולים "אסף-הרופא", וגם טיפל פעמיים בכישרון ובמסירות בבתי רוני, כאשר גופים זרים חדרו לעיניה מנדנדה בגן הילדים. הוא היה רופא מצוין, גבר יפה תואר ואיש משפחה למופת, אב ל-3 ילדים. הצטערתי צער רב על נפילתו של האדם הנהדר הזה.

בתום המלחמה חזרתי למחלקה פנימית ג' בראשותו של ד"ר אלמוג, ובה שימשתי כרופא בכיר, למעשה סגן מנהל המחלקה. ד"ר אלמוג היה אמנם רופא פנימי, אבל כבעל ידע רב במחלות לב, החליט להקים בתוך מחלקתו חדר מיוחד, עם 4 מיטות וניטור קצב הלב לכל חולה, וייעד את המיטות האלה לחולים עם התקפי לב. זו הייתה ראשית הטיפול הנמרץ הלבבי ב"אסף-הרופא". בהמשך קיבל ד"ר אלמוג פרופסורה.

פרופסור חיים אלמוג והמוניטור

אני המשכתי לנהל מעבדה קטנה לתפקודי ריאות, וגם לתת ייעוץ למחלקות השונות במחלות ריאה. כפי שכבר הסברתי לעיל, שנתיים של מחקר בארה"ב, במחלקת ריאות, לא הספיקו למועצה המדעית של ההסתדרות הרפואית, והיא דרשה ממני התמחות נוספת של שנה במחלקת ריאות מוכרת בישראל, על מנת לקבל תואר מומחה במחלות ריאה.

פרופסור ישראל
ברודמן

כאן גילה פרופסור אלמוג גדלות רוח והבנה ואישר לי חופשה למשך שנה, למרות הקשיים שהיו צפויים לו. גם הנהלת בית החולים אישרה לי חופשה בתשלום, בתנאי שיום אחד בשבוע אהיה בבית החולים לצורכי פירוש תפקודי הריאות, וכן לביצוע תורנות פנימית אחת. לצורך השלמת ההתמחות בחרתי במחלקת הריאות בבית החולים "מאיר" בכפר-סבא, שנוהלה על ידי פרופסור ישראל ברודמן, בכיר רופאי הריאות בישראל.

כך יצא שבשנת 1974 השכמתי קום כל בוקר ונסעתי לכפר-סבא, ולמדתי את כל מה שהחסרתי בבוסטון, שם היה

הדגש על מחקר מעבדתי. עכשיו התמחיתי בבצוע ברונוסקופיות במכשיר פיבראופטי, ביצוע ברונוגורפיות, והשגחה על חולים שעברו ניתוחי ריאות, בחדר מיוחד במחלקה עם ניטור חלקי. פרופסור ברודרמן היה מנהל דעתן וקפדן, אבל היחסים בינינו היו מצוינים, הן בתחום המקצועי והן בתחום החברתי.

למדתי ממנו רבות, בעיקר בשטח פענוח צילומי רנטגן של הריאות. בתום השנה קיבלתי את התואר הנכסף "מומחה למחלות ריאה", אך כגודל הציפיה כן גודל האכזבה. משרד הבריאות לא היה מוכן לתת תקן לרופא ריאות בבית החולים "אסף-הרופא" למרות גודלו, בטענה שקיים בסמוך לו בית חולים לחולי ריאות "שמואל-הרופא" בבאר-יעקב.

משרד הבריאות

אישור תואר מומחה

בתוקף סמכויותי לפי סעיף 11(2) לפקודת
המתעסקים ברפואה, 1947 ותקנות המתעסקים
ברפואה ואישור תואר מומחה, תשכ"ד 1964,
הנני מאשר בזה כי

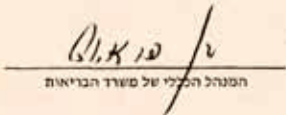
לרופא גבריאל לוינסון

בעל רשיון לעסוק במקצוע הרפואה מס' דר' 6557

אושר תואר מומחה למחלות ריאה

וכעדות לכך נרשם שמו בפנקס בעלי התארים של מומחה.

ניתן בחתימת ידי ביום ה' לחודש ניסן שנת תשל"ו
5.4.1976

המנהל הכללי של משרד הבריאות

מס' הרישום:

ר"מ/ N: 5308

תעודת מומחה למחלות ריאה

משרד הבריאות המשיך לראות את מחלות הריאה כפי שהיו בעבר, מחלות כרוניות (בעיקר שחפת) והתעלם מהמחלות החריפות של הריאה שהחלו להופיע, ונדרש להן ידע נוסף וטיפול אחר, כמו הנשמה, למשל. בשנת 1975 המשכתי לעבוד במחלקה הפנימית, לתת באופן חלקי ייעוץ למחלקות אחרות בנושאי ריאות, ולבצע בرونכוסקופיות, אבל היה ברור שהגישה של הנהלת בית החולים אינה מאפשרת פיתוח והתקדמות בשטח זה.

אני מבצע בرونכוסקופיה בחולה

לפתע חל שינוי מהותי ומבורך בבית החולים. ההנהלה הישנה והוותיקה פרשה לגימלאות, וכוחות חדשים, צעירים ורעננים החליפו אותה.

כך ביום בהיר אחד, פנה אלי מנהל בית החולים החדש, ד"ר ישראל קליין, בהצעה להקים בבית החולים יחידה לטיפול נמרץ כללי ולנהלה. לאחר מחשבה קצרה הבעתי

המנהל החדש
ד"ר ישראל קליין

את הסכמתי, בתנאי שבית החולים ישלח אותי לארה"ב להתמחות של שנה בטיפול נמרץ. מנהל בית החולים קיבל את אישור משרד הבריאות לשנת השתלמות עבורי בתשלום, ואני התחלתי לחפש מקום מתאים. מצאתי את המקום הטוב ביותר, שהיה קיים אז בארה"ב, בשטח הטיפול הנמרץ הכללי. היה זה במרכז האוניברסיטאי בפיטצבורג פנסילבניה, שבו הוקם לראשונה טיפול נמרץ כללי מולטידיספלינארי (רב-תחומי) על ידי פרופסור פיטר סֶפֶר. הוא היה, בין היתר, אבי שיטת ההחייאה המודרנית, שקיימת בשינויים קלים עד היום.

פרידה מהאחיות - מימין לשמאל: לילי, רפאלה, לילי קריגר, אני, לבנה, אילנה ומירי

שבע שנים חלפו בין החזרה מההשתלמות בבוסטון לבין היציאה להתמחות בפיטצבורג. בינתיים הבנות גדלו והיו מספיק בוגרות כדי להעריך נסיעה לחו"ל, "לראות עולם".

לדפנה ורוני שמרנו על השפה האנגלית מבוסטון עם מורה פרטית, והן גם היו תלמידות מאד טובות בבית הספר. אורנה סיימה גן חובה, ידענו שתקלוט מהר את השפה, וכך היה. מובן שחינוך מוסיקלי היווה ערך חשוב מאד בביתנו, וכבר מגיל צעיר התחלנו בו. דפנה למדה לנגן על פסנתר, ורוני על כינור. בשבתות, כשהיינו סועדים

דפנה מנגנת עם סבא קורט
יצירה ל-4 ידיים

דפנה יוצאת למחנה צופים
אני התנדבתי להיות הרופא המלווה

בצהריים בבית הוריי, הן הופיעו לפני הארוחה בקטעי נגינה, להדגים את התקדמותן. רק אחרי זה קיבלו אוכל...

כל שלוש הבנות קיבלו, נוסף לשעורי הנגינה, גם שעורי בלט, והגדולות הצטרפו לתנועת הצופים.

השתדלנו לחשוף אותן לאמנות במוזיאונים, לקונצרטים ולהצגות תיאטרון מתאימות, להרחיב את אופקיהן ולהעניק להן כלים לחיות חיים מעניינים ומהנים. השקענו כמיטב יכולתנו ביצירת ילדות מאושרת עבורן. ימי ההולדת שלהן נחגגו תמיד עם כל המשפחה המורחבת, ובחגים בילינו כולנו על-פי המנהגים המסורתיים, ברוב שמחה. הורי רותי ערכו לילות סדר מפוארים רבי משתתפים, ומסיבות חנוכה בביתם היו מיוחדות ועליזות ביותר. יום הולדתו של חותני שלמה חל בחנוכה, וכשאני הצטרפתי למשפחה, גם יום הולדתי נחוג יחד עם שלו. אמא של רותי לא קנתה אף פעם אוכל מוכן, והפליאה לבשל בעצמה מטעמים ומעדנים לכל המוזמנים הרבים. אלה היו שנים יפות שהותירו זיכרונות נפלאים.